

UPPSALA 1957

263/74

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
94

**AKADEMISKA LÄSESÄLLSKAPET
I LUND 1812—1830
OCH DESS FÖREGÅNGARE**

AV

ALBERT WIBERG

STOCKHOLM 1957
EXPEDIERAS FRÅN FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA: DROTNINGGATAN 108, STOCKHOLM
PRIS 10 KRONOR

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
BOKSERIE GRUNDAD AV B. RUD. HALL OCH UTGIVEN AV
FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
ÅRG XXXVI 1956
VOL. 94 UNDER REDAKTION AV ALBERT WIBERG

AKADEMISKA LÄSESÄLLSKAPET
I LUND 1812—1830
OCH DESS FÖREGÅNGARE

av

Albert Wiberg

STOCKHOLM 1957

FÖRORD

Sedan många år tillbaka har nedskrivaren av efterföljande anteckningar sysslat med forskningar rörande de svenska lånbibliotekens och läsesällskapens historia. Därvid har han kommit att också ägna de akademiska läsesällskapen åtskillig uppmärksamhet. Sådana sällskap grundades nämligen i slutet av 1700-talet vid alla de då inom riket arbetande universiteten i Uppsala, Lund och Åbo, och deras verksamhet utgör ett icke alldeles oviktigt kapitel i de nämnda universitetens, den svenska vetenskapens och bildningens historia. Notiser om verksamheten vid läsesällskapen anträffas här och var i litteraturen men någon samlad framställning har dock icke funnits. Redan i början av 1930-talet företog författaren en studieresa till Åbo och Helsingfors för att samla i Finland förefintligt material till en framställning även av Åbo läsesällskaps historia, och meningen var att utarbeta en historik för samtliga svenska akademiska läsesällskap från det slutande 1700-talet. För några år sedan förekom emellertid Olof Mustelin förf. genom att utgiva sin monografi om *Läsesällskapet i Åbo*. Det har därför syntts som om tidpunkten nu skulle vara lämplig att publicera resultaten av forskningarna rörande motsvarande sammanslutningar i Uppsala och Lund. Framställningen om Uppsala läsesällskap skall offentliggöras i annat sammanhang, medan tillfälle nu yppat sig att få utge föreliggande anteckningar om Akademiska läsesällskapet i Lund, vilket sällskap allt fortfarande i viss mån fortlever i den 1830 bildade Akademiska föreningen vid det sydsvenska lärosätet.

Stockholm i juli 1956

Förf.

I. JOHAN LUNDBLADS LÅNBIBLIOTEKSPROJEKT 1786

Senare hälften av 1700-talet är läsesällskapens och lånbibliotekens uppkomsttid i vårt land. År 1756 startade Lars Salvius vårt första moderna lånbibliotek i Stockholm,¹ och detta fick talrika efterföljare.² I Uppsala tog den energiske och uppslagsrike bokhandlaren Magnus Swederus initiativet till ett journalsällskap för utländska tidskrifter 1772, vilken låninrättning tvenne år senare utvidgades till ett verkligt lånbibliotek.³ Låninrättningen, som till en början, då Swederus stod i motsättning till universitetets ledning, väl närmast hade avseende på den i staden studerande ungdomen och borgerskapet, ägde nära förbindelse med Swederis bokhandel, vilken hade vidsträckta utländska förbindelser — England, Tyskland, Frankrike — och vilken för Uppsala kom att spela samma moderniserande roll för handeln med böcker som Salvius' boklåda ett par årtionden tidigare spelat för samma handel i huvudstaden. Swederus synes ha haft god framgång såväl med bokhandeln som med läsecirkel och lånebibliotek, något som framgår av det förhållandet, att han efter några år startade en filial till sin Uppsalabokhandel i Stockholm, och sedan han 1780 blivit antagen till akademibokhandlare, öppnade han också där 1784 ett lånbibliotek, som förutom böcker även höll de mest betydande utländska tidskrifterna

¹ Schück, H., Lars Salvius. Minnesteckning, Stockholm 1929, s. 153 ff. Schück, H., Den svenska förlagsbokhandelns historia Bd II, Stockholm 1923, s. 125. Se även framställningen hos Carlander, C. M., Svenska bibliotek och ex-libris Bd I, Stockholm 1904. Här bortses givetvis från de äldre lånbibliotekssamlingar, som funnos vid många kyrkor.

² Jfr Wiberg, A., Folkliga bibliotekssträvanden omkring år 1800, passim (ÅSU vol. 81).

³ Swederus, B. M., Boklådorna i Uppsala 1616—1907, Uppsala 1907, s. 66 ff.

och vetenskapliga journalerna och som utvecklade sig med en sådan framgång, att Swederus snart bortlade namnet *Swederi lånbibliotek* på inrättningen och självmedvetet i stället kallade den *Stockholms lånbibliotek*.⁴ Biblioteket, som under sin blomstringstid innehade trivsamma lokaler på Stockholms börshus, ägde kunder och gynnare inom de mest skilda samhällslager i Stockholm och var inrättat med studie- och skrivrum, varför man kunde både studera bibliotekets böcker på stället och ta dem med sig till låns hem.⁵ Ryktet om Stockholms lånbibliotek spred sig vida omkring i riket såväl genom ägarens livliga annonsering om rörelsen i tidningspressen som genom besökare i huvudstaden, som bl. a. tog också denna stadens sevärighet i betraktande. Ryktet nådde även Lund.

Till det sydsvenska lärosätet hade den sedermera så berömde klassiske filologen Johan Lundblad 1778 återkommit från sina studier i Tyskland, där han bl. a. hade haft den bekante nyhumanisten J. A. Ernesti till lärare.⁶ Han återkom från de större förhållandena i det södra grannlandet med nya idéer, blev docent i romersk väl-talighet vid Lundauniversitetet 1781 och upprättade efter erhållet privilegium en bokhandel i staden 1784. Han hade nämligen under Tysklandsvistelsen funnit, "att bokhandel vid ett universitet är nog så nyttig, som ridbanor och fäktsalar."⁷ Med denna sin bokhandel lyckades han efter en del motigheter också snart förena ett boktryckeri.⁸ En bok var emellertid en dyr tingest, som många icke

⁴ Jfr Wiberg, A., Stockholms första stadsbibliotek: Biblioteksbladet 1938, s. 101 ff. samt utförligare i Wiberg, A., Ett stadsbibliotek på Gustaf III:s tid: Folkliga bibliotekssträvanden, s. 33 ff. Elisabeth Tykesson (Rövarromanen och dess hjälte, Lund 1942, s. 131) påstår, att Swederus öppnade lånbiblioteket i Stockholm först 1785, men detta påstående är oriktigt, såsom framgår av min framställning "Ett stadsbibliotek på Gustaf III:s tid!"

⁵ Bland bibliotekets kunder fanns sådana som hertig Carl med hertiginna, professor J. A. Tingstadius, skalden och riddarhussekreteraren Axel Gabriel Sil-verstolpe, biskop Olof Celsius m. fl. framstående personligheter.

⁶ Johan Lundblad (1/3 1753—18/6 1820) hade som gymnasist i Göteborg 1774 erhållit ett stipendium för resa till Leipzig, där han efter sina fullbordade studier lagerkransades 1776. Han blev professor i Lund 1789.

⁷ Biographiskt Lexicon Bd VIII, Upsala 1842, s. 344. Jfr Virdestam (Carlsson), G., — Johnsson, U., Smålands nation i Lund 1668—1918, Lund 1918, s. 79.

⁸ Tillstånd till detta sistnämnda lyckades han utverka genom donationen av

hade råd att skaffa sig. På grund härav hade flerstädes uppstått s. k. lånbibliotek eller läsesällskap, där även den mindre väl situerade kunde för en billig penning få tillgång till böcker. I Tyskland hade Lundblad gjort bekantskap med därvarande läsesällskap och lånbiblioteksinrättningar. Då han emellertid själv gick att ta initiativet till grundandet av en sådan inrättning i Lund, var det icke förebilderna från Tyskland han närmast gick efter, utan den närmaste förebilden för honom blev det ovan nämnda Stockholms lånbibliotek, grundat och lett av Magnus Swederus. Orsaken härtill var väl den, att Swederus liksom Lundblad var bokhandlare i en liten universitetsstad och att Swederus visat, hur man framgångsrikt skulle kunna driva journalcirklar och lånebibliotek i svensk miljö och under de jämförelsevis små svenska förhållandena. Swederi verksamhet i såväl Uppsala som Stockholm hade ju visat sig vara lyckosamma.

Sitt initiativ i lånbiblioteksfrågan tog Lundblad hösten 1786 troligen efter ett besök i Stockholm, där han med egna ögon kunnat se Stockholms lånbibliotek i verksamhet och hade entusiasmerats av Swederi insatser.⁹ Han lät nämligen införa en kungörelse i ämnet i ortstidningen i Lund av följande lydelse:

det s. k. Lundbladiska priset till Svenska akademien. Det utgjordes av 50 rdr banko årligen att tilldelas den "som antingen vunnit ett av akademiens stora priser eller ock utgivit någon annan skrift, som akademien prövat god och vittnande om snille". Priset utdelades sista gången 1833. Se Schück, H., Svenska akademiens historia Bd I, Stockholm 1935, s. 289 ff. Redan i början av 1785 hade Lundblad hos Kanslikollegium anhållit att få anlägga ett boktryckeri i Lund för sin boklådas räkning. Detta kunde dock icke gå för sig, emedan tvenne boktryckerier redan funnos i staden. Däremot erhöll han privilegium att anlägga ett boktryckeri i Malmö. Av detta tillstånd begagnade sig Lundblad dock ej. På ny ansökan den 5/12 1788 erhöll han så tillstånd att till universitetsstaden förlägga det boktryckeri han fått tillstånd att anlägga i Malmö. I detta sammanhang gjorde han sin donation till Svenska akademien. Jfr Bonnier, I. A., Anteckningar om svenska bokhandlare intill år 1900, Bd I, Stockholm 1920, s. 213, samt Biographiskt Lexicon Bd VIII, Upsala 1842, s. 344.

⁹ Av Swederi många och utförliga kungörelser i tidningspressen kunde Lundblad f. ö. få en ingående kännedom om biblioteksrörelsens detaljer och organisation. Jfr Wiberg, A., Ett stadsbibliotek på Gustaf III:s tid, s. 33 ff.

Avertissement

För at efterkomma Almänhetens åstundan, wil undertecknad, til Nyår för Bok-älskare öppna et Läne-Bibliothek mot samma wilkor som Bok-handl. Swederus i Stockholm gjordt, neml. Pant af Bokens värde, som utlämnas, samt 3 R:dlr specie pränumeration om året för Stadens Inwånare, och för de på Landet eller i nästgränsande Städer boende, 3 R:dlr 16 ss. i anseende til mera besvär som förefaller wid Böckernas förwarande, som skola bortsändas. Af Herrar Studerande och andra, som icke på hela år häruti kunna deltaga, betalas 16 ss. i månaden, och för öfrigt med lika wilkor. På det man må undwika widlöftigt besvär med ständig penninge ombyten och Bokhålleri häröfwer, så ärlägges lika som hos Hr Swederus i Stockholm en beständig pant af 2 R:dlr som validerar, så snart ej Boken något märkeligt öfwerstiger detta värde, och fås nämde 2 R:dlr tillbaka, då läsningen upphörer. Inrättningen blir denna, at, då endast en Billet är tagen, icke mer än en Bok i sänder får nyttjas, men denna kan emot en annan utbytas, när och så ofta som behagas. Den fond af Böcker, som för en början til detta ändamål är destineradt, stiger til emellan 1 a 2000 R:dlr specie, och skal denna fond alla år ökas i den mån som Almänhetens upmuntran härtill rönes.

De bästa Journaler wil man ock efter handen förse sig med, och äro redan en del anskaffade, som Languer-Bibliothek, Historisches Portefeuille, Allgemeine Litteratur Zeitung etc. hwartil man äfwen wil tillägga Esprit des Journaux, som utkommer i 12 Tomer om året. Cataloguen på Bibliotheket kommer at apart tryckas, med utsatte priser, som betalas efter wanligheten särskilt. En betydande myckenhet Böcker, utom nämde fond och som på Cataloguen icke kunna utföras, utan at göra den altför widlyftig, och til större delen endast kunna tjena Herrar Studerande, blifwa ock til samma behof uplätne, och kunna de bäst kännas, då undertecknad alla Sökne-dagar i weckan, då ej Bok-Auktion är, wil hålla sin Boklåda öppen emellan 11—12 f. m. för dem, som äro roade, at närmare lära känna whad där förefinnes.

Men at undertecknad ej må göra sig någon fåfäng möda och kostnad härutinnan, så anmodas hwar och en, som i denna inrättning åstundar deltaga, at med första insända Subscriptions-billetter. Bok-älskare uti närmaste Städer, som Malmö och Landskrona, täcktes med sina Billetters insändning upgifwa den anstalt de täncka widtaga för transportereringen — Den torde beqwämast kunna skje, om något Sällskap slo sig tillsammans och hade alla weckor en eller två gånger sit ständiga bud, då omkostnaden icke kunde bli betydlig — då undertecknad i möjligaste måtto wil söka at härutinnan wisa sin wilfarighet. Skulle antalet af de sig anmälande Läsare bli så litet, at man ej kan finna sig wid inrättningen, så förfaller den af sig sjelf, hwarom vidare underrättelse i detta Weckoblad mot årets slut. Man wil för öfrigt förmoda, at ingen har något mot wil-

koren at påminna. Ty då de på en ort där tusend Läsare finnas, när man här knapt har hundrade, icke kan öppna andra wilkor, så låter det sig ännu mindre här göra.

Lund den 29 Nov. 1786.

*Job. Lundblad.*¹⁰

Lundblad hade sålunda nästan slaviskt kopierat bestämmelserna för Stockholms lånbibliotek. Detta gäller panten på två riksdaler, årsavgiften på tre riksdaler och månadsavgiften på 16 ss. banko samt bestämmelsen om att blott en bok åt gången finge hemlånas.¹¹ Det gäller även planen, att särskild katalog över biblioteket skulle tryckas till kundernas bekvämlighet. Särskilt betydelsefullt är Lundblads löfte att vid läsinrättningen hålla ett flertal utländska journaler. Lånbiblioteket skulle sålunda också göra tjänst som ett journal- och läsesällskap. För de lärde i Lund bör denna underrättelse och utfästelse ha varit särdeles glädjande, eftersom de på detta sätt skulle få en mycket välkommen komplettering till det begränsade förråd av utländska journaler universitetsbiblioteket höll sig med. Urvalet av journaler var dock enligt Lundblads plan mera begränsat än förebildens i Stockholm. Med sina ensidiga tyska förbindelser tänkte sig Lundblad blott en enda utomtysk journal, nämligen Esprit des Journaux, medan Swederus höll journaler från såväl Tyskland och Frankrike som England.

Som synes av kungörelsens avslutning var Lundblad icke alldeles säker på att det i kungörelsens början annonserade intresset skulle vara tillräckligt stort för att bära upp biblioteks rörelsen, detta även om man räknade med de angränsande städerna Malmö och Landskrona som verksamhetsområde. Subskriptionen under december skulle få bli utslagsgivande.¹² I en kungörelse strax efter

¹⁰ Nytt och Gammalt N:o 48, Lund den 29 Nov. 1786, s. 388 ff.

¹¹ Se särskilt Swederi kungörelse i Tidningar för Svenska Bokhandeln N:o 36 den 20/10 1784 samt i Stockholms Posten den 4/12, den 9/12 samma år samt den 3/1 1785. Se även Inrikes Tidningar N:r 94 den 29/11 1784.

¹² Det bör kanske här betonas, att universitetsbiblioteket i Lund liksom det i Uppsala hölls öppet blott en timme om dagen, klockan mellan 3 och 4. Det skulle följaktligen ha varit en stor förbättring för mer eller mindre avancerade studerande att ha fått tillgång till ett bibliotek, som varit öppet hela dagen på samma tider som Lundblads bokhandel. Det är nämligen att anta, att lån-

jul den 27 december meddelade Lundblad, att antalet abonnenter, som dittills anmält sig för deltagande, var för ringa för att möjliggöra företagens igångsättande men att han ville utsträcka anmälningstiden till januari månads slut, innan han fattade sitt beslut om vad som borde göras i saken. Av kungörelsen får man också reda på vilka ombuden i grannstäderna voro, varjämte Lundblad passade på att reklamera för sina bokhandelsfilialer i dessa städer. Han anförde sålunda:

Til mera lättning för Bok-älskare, at få de Böcker som åstundas, är äfwen en Assortiments Boklåda satt i Malmö, som Herr vice Härads-höfdingen och Rådmannen Wolmar warit så god at sig åtaga. På lika sätt finnes Bokförråder til salu hos Herr Auditeuren och Rådmannen Sellander i Landscrona och hos Collega Scholae Herr Mag:r Joh. Vogt i Christianstad. De som på förenämde orter åstunda något från min Boklåda, kunna det lättast ärhålla, då de hos nämde Herrar ingifwa sina Requisitioner.

Til denna Annonce får undertecknad lägga en annan til, rörande de i detta Weckobladet för kort tid sedan annonserade Läne-Bibliotheque, at wärkställigheten där af icke ännu kan bestämmas, i anseende til det ringa antal, som sig til deltagning däruti anmält. Då denna Inrättning warit så mycket af Almänheten åstundad, och wilkoren som dertil blifwit upgifne, äro de samma som på andre orter, så wil undertecknad ännu til Januarii månads slut derpå mottaga Subscriptioner.

Lund den 27 Dec. 1786.

*Job. Lundblad.*¹³

Emellertid tjänade denna väntan på abonnenter ingenting till. Antalet inkomna anmälningar var för obetydligt för att Lundblad

biblioteket, om det kommit till stånd, skulle ha utsträckt utlåningstiderna till åtminstone samma omfattning som bokhandels affärstider. Sådan hade nämligen utvecklingen blivit vid förebilden i Stockholm under Swederus' ledning. Om universitetsbibliotekets öppethållande vid denna tid talar t. ex. Weber, Fr. — Mohr, M. H., Naturgeschichtliche Reise durch einen Theil Schwedens, Göttingen 1804, s. 148. Reglerna för bibliotekets utnyttjande voro fastställda i Kongl. Maj:ts Instruction för Bibliothekarien . . . Gifven Stockholms Slott den 11 Maji 1801. Avtryck av Instructionen finns i Schrevelius, F., Lunds Academies Constitutioner, Lund 1832, s. 237 ff. Biblioteket hade rätt till friexemplar av allt som trycktes inom riket sedan 1698 samt enligt 1766 års tryckfrihetsförordning § 4 liksom sedermera enligt tryckfrihetsförordningen 1812 § 1 mom. 11.

¹³ Kungörelse utan rubrik i Nytt och Gammalt N:o 1 Lund den 3/1 1787.

med utsikt till framgång skulle kunna starta biblioteket. Härom underrättade han allmänheten i en ny kungörelse vid mitten av februari 1787, i vilken kungörelse han anförde:

Til följe af den 2:ne gångor i detta Weckoblad skedde Annonce om et Läne-Bibliothek, som undertecknad erbjudit sig at på samma sätt som i Stockholm genom Bokhandlaren Swederus skedt, inrätta, bör man tilkänna gifwa, at icke flere än til emellan 12 a 16 anmält sig härtil; och som hwar och en finner, at et sådant företagande ingalunda kan börjas med et så litet antal; så nödgas jag at icke mer tänka här på, utan endast på sätt som hittills skedt söka at swara mot ändamålet af en Boklådas inrättning. Emedlertid är undertecknad icke utan förbindelse emot de af Ortens Respective Herrskaper och andra som med sit deltagande welat hedra denna inrättning.

Lund d. 13 Febr. 1787.

*Job. Lundblad.*¹⁴

Det är tydligt, att ett visst intresse funnits i Lund för ett lånbiblioteks inrättande. Detta framgår såväl av Lundblads kungörelse av den 29 nov. 1786, där det talas om en "Almänhetens åstundan" i denna riktning, som av meddelandet den 27 dec. samma år, där det anføres, att inrättningen varit "mycket af Almänheten åstundad". Det intresserade kulturskiktet visade sig emellertid vara för tunt för att man skulle kunna säkert bygga något därpå. Det är detta som framför allt är märkligt, att man i en svensk universitetsstad och dess närmast liggande grannstäder ännu vid mitten av 1780-talet icke kunde uppleta mer än 12 à 16 personer, som voro tillräckligt intresserade för läsning av allmän litteratur samt av in- och utländska journaler för att vilja anmäla sig som abonnenter på en inrättning av en så klart kulturell prägel som ett lånbibliotek.¹⁵

¹⁴ Kungörelse utan rubrik i Nytt och Gammalt N:o 7 Lund den 14/2 1787.

¹⁵ Om de samtida tyska lånbiblioteken och deras verksamhet se framställningen i Goldfriedrich, J., Geschichte des deutschen Buchhandels Bd IV: 1740—1804, Leipzig 1909, s. 250 ff. Om Lundblad se vidare skildringen i Kahl, A., Tegnér och hans samtida i Lund, Lund 1851, s. 42 ff. Jfr Bååth-Holmberg, Cecilia, Morfars bok Bd I, Stockholm 1910, s. 39 ff.

II. EN JOURNALCIRKEL VID UNIVERSITETET 1798

Antalet av politiska, lärda och allmänna tidskrifter ökade kraftigt under 1700-talets senare del. Detta gäller såväl utländska som svenska periodica. För den som ville hålla sig à jour med utvecklingen blev det nödvändigt att ha tillgång till ett flertal av dessa tidskrifter. Eftersom tidskrifterna voro dyra och inkomsterna i allmänhet små, blev det slutande århundradet som nämnt läsesällskapens och lånbibliotekens uppkomsttid även i vårt land liksom annorstädes. Ett antal personer slog sig samman för hållande av önskvärda journaler eller böcker. Härigenom blevo kostnaderna måttliga och överkomliga, varemot man fick ta olägenheten att vänta på varandra vid läsningen. Hade man ett lånbibliotek i närheten, som höll de mest eftertraktade journalerna, löstes frågan enkelt genom att man anmälde sig som abonnent på biblioteket. Hade man ingen sådan inrättning i närheten eller på sådant avstånd, att man utan större svårigheter kunde erhålla litteratur därifrån, organiserade man fristående läsecirklar av nyss skisserade modell. Detta var ju den tid, då — såsom Martin Weibull anför efter ett C. A. Agardh-yttrande om sin ungdomstid — ”man läste tidningar som man läser Homerus”.¹

Ökningen av antalet tidskrifter blev särskilt penibel för uni-

¹ Weibull, M., Ett blad ur Lunds universitets historia under Lars von Engeströms kansleriat: Ydun. Nordisk studentkalender 1870, Köbenhavn 1869, s. 213. Jfr G. A. Silverstolpes yttrande till A. Mörner i ett brev från Norrköping den 11/5 1811 om tidningen Åskådaren: ”Hopen här tror på sin Åskådare som på bibeln” (Esplundaarkivet) och i ett brev den 2/5 s. å. att han vidtagit vissa åtgärder ”för att visa att Åskådaren icke är någon Gud Fader, som många läsare ännu tror” (Esplundaarkivet). Breven finnas anförda i A. Bruswitz' Ett bidrag till Axel Gabriel Silverstolpes politiska biografi: Personhistorisk Tidskrift Bd XV 1913, s. 46, 53 f.

versitetsbiblioteken, som hade fasta anslag för tidskriftsinköp och som i första hand måste se till att tidigare hållna tidskriftsserier fortsattes. Redan detta blev en mycket besvärlig uppgift för bibliotekarierna, eftersom den svenska riksdalern föll i värde och de utländska journalerna icke blott ökade i antal utan även blevo relativt dyrare. Uppgiften blev olösligare ju fler nya journaler som startade och ju mer bland dessa nya periodica verkligt värdefulla alster förefunnos. Medlen räckte icke till för att både hålla de äldre serierna och de aktuella nya. En utväg ur svårigheten härvidlag erbjöd grundandet av läsesällskap, där man kunde hålla de nya tidskrifterna. Denna metod följdes redan flerstädes i de landsorter, där ett vaknare intellektuellt intresse fanns. Sålunda startade exempelvis ett antal av mellan 20 och 30 personer i Norrköping en journalcirkel 1786, där man bl. a. skulle ”få läsa nästan alt hwad interessant i Statssaker och lärda ämnen dem In- och Utrikes-Tidningar och Journaler innehålla”.² I Uppsala togs initiativ till en journalcirkel redan som nämnt 1772 av bokhandlaren Magnus Swederus, och universitetsbibliotekets resurser av lärda journaler och böcker erhöi härigenom en komplettering, som blev särskilt betydelsefull, sedan Swederus 1774 också startat ett lånbibliotek.³ Vid 1790-talets mitt uppstod ett nytt journalsällskap i Uppsala kring redaktionen av G. A. Silverstolpes Litteratur-Tidning och Journal för svensk litteratur, ett sällskap, som 1797 utvidgades och omorganiserades till det ryktbara Upsala läsesällskap med Gustaf Abraham Silverstolpe och Pehr von Afzelius som främsta initiativtagare. Underrättelserna härom från Uppsala stimulerade de akademiska fäderna vid Åbo universitet att där också grunda ett läsesällskap hösten 1798 med verksamheten börjande vid 1799 års ingång.⁴ Medan Upsala läsesällskap, fr. o. m. 1825 omorgani-

² Norrköpings Wecko-Tidningar 1786 N:o 46. Jfr Wiberg, A., Läsecirklar i 1700-talets Sverige: Biblioteksbladet 1938, s. 320 ff. I Norrköping funnos f. ö. läsecirklar bevisligen åtminstone redan vid 1760-talets början.

³ Jfr Wiberg, A., Folkliga bibliotekssträvanden, s. 35 ff., samt Swederus, B. M., Boklådorna i Uppsala 1616—1907, Uppsala 1907, s. 62 ff.

⁴ Mustelin, O., Läsesällskapet i Åbo: Svenska litteratursällskapets historiska och litteraturhistoriska studier 25, Helsingfors 1949, s. 59 ff. Förmodligen har även danskt inflytande gjort sig gällande och inspirerat till det nya lundensiska försköket. I Lund hade man av allt att döma god kännedom om verksamheten inom

serat såsom Akademiska läsesällskapet, i viss mån ännu kan sägas fortleva i universitetsbibliotekets tidskriftsavdelning, upphörde läsesällskapet i Åbo i början av 1820-talet.

De förhållanden, som drevo fram uppkomsten av läsesällskap i Uppsala och Åbo, gjorde sig gällande också i Lund. Lundblads försök att upprätta ett lånbibliotek, i vilket bl. a. också politiska och lärda journaler skulle ingå, ledde som vi sett till intet, men tanken att genom samverkan lösa den brännande frågan om ökad tillgång till periodiska skrifter av politisk och vetenskaplig art utöver beståndet i universitetsbiblioteket levde kvar, och i slutet av 1790-talet gjorde man åter ett försök att förverkliga den. Källmaterialet rörande försöket ligger tyvärr icke så klart till som i fråga om Uppsala och Åbo, men man kan dock i källorna följa konturerna av försöket.

Den som i Lund tog initiativet var tydligen Anders Lidbeck. Denne var född 1772 och son till den berömde Linnélärjungen, botanisten och Lundaprofessorn Erik Gustaf Lidbeck, och hade efter docentur, erhållen i naturalhistoria 1790, år 1795 tillträtt en befattning som lärare i estetik vid universitetet. Han blev vice universitetsbibliotekarie 1798 och universitetsbibliotekarie 1799 samt professor i estetik 1801. Han är för övrigt mest känd för eftervärlden som Esaias Tegnér's lärare och gynnare under dennes studieår. Universitetsbiblioteket erhöll under hans ledning en kraftig uppblomstring och på visst sätt kom han att spela samma roll för Lunds universitetsbibliotek som Per Fabian Aurivillius för Uppsala. Troligen var det underrättelserna om Uppsala läsesällskaps start hösten 1797 som i Lund liksom i Åbo gav impulsen till läsesällskapets upprättande i slutet av år 1798. Vid ett sammanträde sedermera i oktober 1811 med akademiska konsistoriet berör Lidbeck frågan om läsesällskapets uppkomst och säger, att konsistoriet alltid insett nyttan av ett läsesällskap vid universitetet och att därför redan "för fjorton år tillbaka inrättades ett sådant härstädes" och

dylika sammanslutningar i Köpenhamn såsom exempelvis inom Drejers klubb, i vilken sådana ledande kulturpersonligheter som Rahbek, Pram, Nyerup m. fl. voro ledamöter. Jfr Kirchoff-Larsen, Chr., Den danske Presses Historie Bd II 1749—1827, Köbenhavn 1947, s. 153. Om försöket att grunda ett lånbibliotek i Helsingfors se Wiberg, A., Då Helsingfors skulle få sitt första offentliga bibliotek: Historiska och litteraturhistoriska studier 18—19, Helsingfors, s. 313 ff.

tillägger, att det upphörde efter några år.⁵ Av Lidbecks uppgift kommer man till året 1798 som grundläggningsår, om man, vilket Lidbeck säkert gjort, går tillbaka 14 år i tiden, medräknande 1811 — man befann sig ju i slutskedet av året, då uttalandet gjordes. Läsesällskapet i Lund skulle sålunda ha tillkommit samma år Lidbeck blev vice bibliotekarie och samtidigt med sällskapet i Åbo, och förmodligen har det liksom Åbo läsesällskap börjat sin verksamhet med journalernas årgång 1799, det år Lidbeck befordrades till universitetsbibliotekarie. Några mera detaljerade uppgifter om sällskapets start ha hittills icke påträffats. Om verksamheten inom sällskapet få vi en del underrättelser i samtida resandes skildringar av sina besök i Lund. Joseph Acerbi meddelar sålunda i sina Travels through Sweden åren 1798 och 1799, att professorer och studenter i Lund hade upprättat en klubb sinsemellan, i vilken man höll ett flertal periodiska utländska tidskrifter. Acerbi tillägger, att Lunds invånare lätt sattes i stånd att komma i förbindelse med Danmark och Tyskland på grund av närheten till havet och sjökommunikationernas effektivitet och att man därför utan större svårigheter kunde följa med och iakttaga de kulturella framstegen i dessa länder.⁶ Av sistnämnda utlåtelse torde man ha rätt att dra den slut-

⁵ Consistorii Academici protokoll den 12 oktober 1811, § 6 (LUB). Om Anders Lidbeck och hans verksamhet som universitetslärare och bibliotekarie vid universitetet se den minnesteckning över honom, som Peter Wieselgren låtit ingå såsom inledning till sin utgåva av Lidbecks arbete "Anmärkningar angående ämnen ur Psychologien, Esthetiken och Svenska Synonymiken", utg. av Peter Wieselgren, Lund 1830. Hypotesen att det varit Uppsala läsesällskaps start som här i likhet med i Åbo gav impulsen till ett läsesällskaps upprättande styrkes av det faktum, att Lundblads övan omtalade lånbiblioteksprojekt inspirerats av Swederi försök i Stockholm och av att det 1810 av Tegnér grundade läsesällskapet uppenbart var en efterbildning efter det Uppsaliensiska. Det förefaller då naturligtast att se även försöket hösten 1798 i Lund såsom direkt orsakat av det 1797 i Uppsala gjorda läsesällskapsförsöket även om såsom antytts inflytanden från andra håll kan ha bidragit. Bekant är, att den ivrige Sverigevännen J. K. Høst hade goda förbindelser med Anders Lidbeck just vid denna tid. Jfr Høst, J. K., Erindringer om mig og mine Samtidige, Kjöbenhavn 1835, s. 30 ff.

⁶ Acerbi, Joseph, Travels through Sweden. . . Vol. I, London 1802, s. 140 ff. Jfr Tyska upplagan Reise durch Schweden und Finnland . . . in den Jahren 1798 und 1799, Berlin 1803, s. 105. Acerbi säger (s. 147 f.) bland annat: "A society or club has been established for purchasing the periodical publications of foreign countries, among the professors and students, which brings about a sort of

satsen, att Acerbi funnit huvudsakligen tyska och danska journaler i läsesällskapet.⁷

Något mer detaljerade upplysningar om det Lundensiska läsesällskapet ger oss en annan resande, som besökte Lund sommaren 1799. Det var den bekante Sverigevännen Johann Georg Eck, som kom in på även detta ämne i sina "Bemerkungen". Emedan Eck i detta sitt arbete liksom i sin senare utgivna uppmärksammade Sverigebok infört inte bara vad han upplevt och iakttagit under sin resa utan även vad han sedermera på olika sätt och framför allt genom sin korrespondens inhämtat rörande förhållandena på de orter han besökt i Sverige, bör man lägga märke till att förordet till hans "Bemerkungen" är daterat i december 1800, som följaktligen är en tidpunkt ante quem. Eck berättar nu om läsesällskapet: "Eine Lesegesellschaft, die sich hier befindet, hält deutsche, politische und gelehrte Zeitungen und mehrere ausländische Journale. Die Mitglieder erhalten sie nach einer gewissen festgesetzten Ordnung zum Lesen, und sind jetzt beschäftigt, eine Sammlung von zerstreuten Schriften zu veranstalten".⁸ När Eck här talar om "ausländische

connection that is very advantageous to the former, and occupies their attention by a rational amusement". Uppgifterna har Acerbi erhållit efter den 19 sept. 1799. Se härom Vol. I, s. 31. — Studentantalet i Lund var vid sekelskiftet c:a 300 och lärarantalet något över ett halft hundra.

⁷ Det vill f. ö. synas som om Acerbi menade, att läsesällskapet tillkommit som ett led i studenternas uppfostran, ty han säger att studenterna tidigare gjort sig kända för ett ytterst obändigt och upproriskt uppträdande — det är väl studentupploppet 1793 han fått höra talas om — men att de sedermera mildrat sina seder, så att de vid tiden för hans besök uppträdde som det anstode vänner av muserna. Om studentupploppet 1793 se Consistorii majoris reoverade protokoll (1793—1794), sign. 91a, 91b (LUB).

⁸ Eck, J. G., Bemerkungen auf einer Reise durch einen Theil Schwedens im Sommer des Jahres 1799, Leipzig 1801, s. 42. Jfr Eck, J. G., Reisen im Schweden, Leipzig 1806, och Ecks brevväxling med C. C. Gjörwell under förberedelserna för boken, bevarad i Gjörwell-samlingen på Kungl. Biblioteket, Ep G 7 (KB). Enligt Johan Gabriel Porthans mycket initierade brev från Åbo den 25 nov. 1802 till C. C. Gjörwell uppehöll en av de ledande männen i Åbo läsesällskap, Frans Michael Franzén, fortgående korrespondens med Anders Lidbeck (Ep. G 7:34, KB). Cirkulationssättet och avsikten att upprätta en samling "von zerstreuten Schriften" erinrar i hög grad icke blott om planerna inom läsesällskapet i Åbo utan även om vad som förekom på ett flertal orter i Tyskland. Se härom Goldfriedrich, J., a. a., s. 250 ff. samt Mustelin, O., a. a., s. 73 f. och passim.

Journale", åsyftar han såsom tysk helt säkert därmed engelska, danska och franska tidskrifter, men samtidigt får man nog av hans särskilda apostroferande av "deutsche, politische und gelehrte Zeitungen" ta för givet att majoriteten av journalerna varit tyska. I sammanhang med sitt omnämnande av läsesällskapet nämner Eck också en annan sak: "Es erscheint hier ein Wochenblatt: Nytt och Gammalt (Neues und Altes) das ein schöner Geist, der Sohn des berühmten Professors der Botanik, Hr M(agister) Anders Lidbeck, schreibt". Eck vill väl härmed antyda, att läsesällskapet hade en icke ringa betydelse även för den unge Lidbeck vid redigeringen av den Lundensiska ortstidningen, som ännu framemot denna tid var Sydsveriges enda allmänna tidning.

Av Ecks framställning framgår, hur läsesällskapet, eller om man så vill kalla det läsecirkeln, var organiserat. Om man utgår från Lundblads försök ett årtionde tidigare, torde man få antaga deltagarnas antal till minst 12 à 16 ledamöter, och härav får man väl beräkna tidskrifternas antal till ungefär lika många. I likhet med vad som var förhållandet inom åtskilliga andra journalcirklar har man tydligen upprättat cirkulationslistor för varje tidskrift, på vilka listor mottagaren av ett journalhäfte genom påteckningen av sitt namn erkände mottagandet från närmast föregående läsare. Listorna följde sålunda med häftena såsom omslag till dessa och angåvo cirkulationsordningen. För att man skulle kunna följa häftenas gång inom sällskapet hade dess föreståndare — i detta fall Lidbeck — som utskrev listorna, kvar i sin ägo en dublett därav, varför han lätt vid vilken tidpunkt som helst kunde kontrollera hur långt ett häfte hunnit i läsecirkeln och framför allt ta reda på vem som haft häftet senast, i händelse det kommit bort. Slutorden i Ecks skildring av läsesällskapet torde man få tyda så, att journalerna efter läsningen icke delades upp på deltagarna så att var och en erhöll den tidskrift, som låg hans intressen närmast, vilket synes ha varit regel inom många läsecirklar, utan indrogos till en sammanhållen samling, såsom skedde i Uppsala, där man höll tidskriftsårgångarna samman i en slutna samling, som katalogiserades, och Åbo, där man utvidgade journalsamlingen med även böcker och på så sätt erhöll ett mångsidigt lånbibliotek. Til den projekterade samlingen har man dessutom tydligen velat lägga även åtskilliga andra arbeten än tidskrifterna. Det är väl detta förhållan-

de, som ligger bakom Ecks tal om "eine Sammlung von zerstreuten Schriften", som läsesällskapet skall ha hållit på att upprätta. En tendens gjorde sig sålunda gällande att till läsesällskapet knyta ett mångsidigt lånbibliotek. En liknande utveckling var följaktligen här i gång som i Åbo, där på samma sätt såsom nämnt tidnings-samlingen kompletterades med ett allmänt lånbibliotek.

Någon förteckning över vilka tidskrifter man höll i läsesällskapet finns icke bevarad. Man kan emellertid göra en gissning härom utifrån kunskapen om tidskriftsbeståndet i Åbo läsesällskap, där förhållandena torde ha varit ganska analoga med dem i Lund, bortsett från att Lund låg betydligt närmare kontinenten med därav sig härledande större möjligheter, något som särskilt betonas av Acerbi. Enligt en kungörelse i Åbo Tidning 1801 höll man i läsesällskapet i Åbo sådana tidskrifter som Englische Miscellen herausgegeben von J. C. Hüttner (Tübingen), Mercure de France (Paris), Der Französische Merkur herausgegeben von F. J. H. von Soden (Osnabrück), Genius des 19:ten Jahrhunderts herausgegeben von A. Hennings (Altona), Medizinisch-chirurgische Zeitung herausgegeben von J. J. Hartenkeil & F. X. Mezler (Salzburg), Allgemeine Bibliothek der neuesten theologischen und pädagogischen Literatur herausgegeben von J. E. C. Schmidt und F. H. Schwartz, Europäische Annalen herausgegeben von E. L. Posselt (Stuttgart), Kjöbenhavnske Efterretninger om lærde Sager udg. ved R. Nyerup, Physikalisch-ökonomische Bibliothek herausgegeben von J. Beckmann (Göttingen) och Allgemeine Musikalische Zeitung, mit Noten, Beilagen, Kupfern und Intelligenzblatte, red. von F. Rochlitz (Leipzig).^{8a} Samtliga dessa tidskrifter kunna mycket väl ha hållits också av det lundensiska läsesällskapet möjligen dock med undantag av Allgemeine Musikalische Zeitung, vilkens förekomst var mycket naturlig i Åbosällskapet, eftersom man i staden hade det livaktiga musikaliska sällskap, som sedermera i O. Andersson fått en så hängiven hävdatecknare men vars förekomst i Lundasällskapet icke skulle kunna förklaras av någon större musikalisk livaktighet i staden eller vid akademien. Andra

^{8a} Åbo Tidning N:o 14 onsd. den 19 aug. 1801. Jfr Åbo Tidning N:o 34 lörd. den 1 maj 1802 samt Wiberg, A., Läsecirklar i 1700-talets Sverige: Biblioteksbladet 1938, s. 320.

samtida tidskrifter, som hölls i såväl Uppsala läsesällskap som delvis också i Åbosammanslutningen och av vilka man därför kan misstänka att några ha hållits även i det lundensiska läsesällskapet, voro exempelvis Staats- und gelehrte Zeitung des Hamburgischen unparteyischen Correspondenten (Hamburg), Allgemeine geographische Ephemeriden (Weimar), verfasst von einer Gesellschaft von Gelehrten und herausgegeben von F. von Zach, Minerva ein Journal historischen und politischen Inhalts herausgegeben von J. W. von Archenholz (Berlin & Hamburg), Politisches Journal nebst Anzeige von gelehrten und andern Zachen herausgegeben von G. B. von Schirach, Göttinger gelehrte Anzeigen, Allgemeine Jenaische Literatur Zeitung, den engelska kritiska journalen Analytical Review och den franska Le Spectateur du Nord. Journal politique, litteraire et moral par Baudus & Villers (Hamburg).

Utän tvivel höll man också några danska tidskrifter i läsesällskapet. Detta var nämligen förhållandet i den från Danmark betydligt avlägsnare systemsammanslutningen i Åbo. De tidskrifter som främst torde ha kommit i fråga, voro Minerva, utgiven av Knud Lyne Rahbek, Den Danske Tilskuer, utgiven av samme man, samt den redan i det föregående nämnda journalen Kjöbenhavnske Efterretninger om lærde Sager, utgiven av Rasmus Nyerup. Av Svenska tidskrifter torde man ha hållit åtminstone Journal för svensk litteratur, Uppsala och Åbo tidningar med växlande namn samt Stockholms Posten, Post- och Inrikes Tidningar och Tidningar för Riksdagen i Norrköping År 1800, utgivna av O. Sundel.

Även om det väl är möjligt att icks alla dessa tidningar funnos vid det lundensiska läsesällskapet, så torde dock flertalet av de hållna tidskrifterna vara att söka bland de här uppräknade.

Vilka personer som varit ledamöter av läsesällskapet kan nu ej fastställas med undantag för tvenne fall. Den ena är Anders Lidbeck, som tydligen varit föreståndare, den andre är professor J. H. Engelhart, som på konsistoriesammanträdet den 7 dec. 1811 omtalade, att han varit ledamot av båda de läsesällskap, som funnits i Lund dittills.⁹ Bland ledamöterna torde för övrigt sannolikt ha befunnit sig professorerna Johan Lundblad, vilken som vi sett haft så stort intresse åt detta håll, att han tagit initiativ till upprättan-

⁹ Consistorii Academici protokoll den 7/12 1811, § 4 (LUB).

det av ett lånbibliotek, Anders Johan Retzius, A. H. Florman och M. Fremling, vilka alla kunna förutsättas ha haft tillräcklig vidsynthet att intressera sig för en sådan inrättning som ett läsesällskap. En del ledamöter bör väl också vara att söka utom professorernas krets, eftersom den visserligen icke alltför tillförlitlige Acerbi talar om både professorer och studenter såsom medlemmar i läseklubben.

Läsesällskapets historia blev mycket kort. Troligen existerade sällskapet blott åren 1799, 1800 och 1801.¹⁰ Enligt Lidbecks ovan nämnda yttrande varade sällskapet "endast några år". Om orsakerna härtill säger Lidbeck: "Den tiden öfverflödade periodiska skrifter med öfverspända frihetsidéer. De lärda i alla länder blottställdes för ogrundad förebråelse att fortplanta dem: och der man fann en läseklubb, trodde den blinda allmänheten sig finna en propaganda. Denna och många andra omständigheter beredde sällskapets upplösning". Efter sällskapets upphörande "walde man härstädes i flera år den utväg att låta lärda periodiska skrifter circuleras", säger Lidbeck vidare. Dessa sist nämnda journaler torde dock blott ha varit sådana, som universitetsbiblioteket höll och vilka under 1700-talet här som i Uppsala synes ha cirkulerat bland akademiska konsistoriets ledamöter, innan de anslötos till bibliotekets samlingar. Detta var ju något helt annat än ett läsesällskap, till vilket även andra intresserade än universitetets professorer kunde ansluta sig.

Lidbecks historieskrivning är lindrigt sagt missvisande och troligen framställd blott de nya makthavarna till behag. För anhängarna av 1809 års män och politik, och dit hörde i viss mån universitetskansler Lars von Engeström, var det en hjärtesak att framställa

¹⁰ Emedan Eck i december 1800 — se härom ovan! — ännu icke hört något om att det av honom omtalade läsesällskapet skulle upphöra, bör tidningar och journaler vid den tiden ha beställts för 1801, vilket är med all sannolikhet blivit det sista i sällskapets historia. Den slutsatsen kan man draga därav, att Fr. Weber och M. H. Mohr icke berätta om något läsesällskap i Lund ett par år senare i sin eljest mycket sakkunniga och detaljrika "Naturgeschichte der Reise durch einen Theil Schwedens" (Göttingen 1804), där de dock ha en hel del att berätta om universitetsbiblioteket (s. 148). Vid tiden för deras besök bör sällskapet sålunda för åtskillig tid tillbaka ha upphört. Hade det nämligen blivit nedlagt då helt nyligen, borde det dock ha blivit omnämnt i framställningen om universitetsbiblioteket.

den sengustavianska tiden och regimen i de mörkaste färger av reaktionärt förtryck.¹¹ Det kunde därför förutses, att ett uttalande sådant som Lidbecks skulle upptagas mycket nådigt på vederbörligt håll. Oriktigheten av Lidbecks historieskrivning framgår alldeles klart av det förhållandet, att varken Upsala läsesällskap eller läsesällskapet i Åbo blev något offer för den "blinda allmänheten", och rabulismen var dock betydligt högljuddare åtminstone i Uppsala än i Lund.¹² Nej, orsaken till läsesällskapets nedläggande låg i de "andra omständigheter", varom Lidbeck också ordar, ehuru det icke var lika oportunt att inför kanslern i detalj tala om dem, eftersom de kastade en skugga på universitetets lärarkader. Orsaken var nämligen det ringa intresse, som fanns vid Lundauniversitetet för dylika inrättningar. Lundblad hade 1786—87 som vi sett kunnat få ihop blott ett dussintal intresserade för sitt lånbibliotek, ehuru han propagerat även i grannstäderna. Hans lånbiblioteksplan gick också i stöpet. Sedan Lidbecks intresse och energi efter impulser från Uppsala och Åbo åstadkommit ett läsesällskap hösten 1798, upphörde detta efter "några år". När sedan Esaias Tegnér och några liktänkande hösten 1810 återigen startade ett läsesällskap tydligen genom nya impulser från Uppsala, blev deltagarsiffran så låg, att man måste ta den orimligt höga årliga ledamotavgiften av tio riksdaler för att kunna hålla de tidskrifter man önskade. Bittert skrev också Tegnér härom i februari 1811 till vännen Geijer och klagade över den "mindre frequensen" av deltagare i Lund jämfört med Uppsala, och det förhållandet att "våra flesta academici af

¹¹ Jfr den ökända och för bokens författare medvetet lögnaktiga framställningen i P. A. Granbergs Historisk Tafla af f. d. konung Gustaf IV Adolfs senaste regeringsår, Stockholm 1810—1811. I själva verket blevo 1809 års män, sedan de sutto säkra i sadeln, ännu mer hänsynslösa mot den periodiska litteraturen än Gustaf IV Adolf varit. Vapnet hette nu indragningsmakten. I fråga om allmän despotism stodo dessa män på intet sätt efter sina föregångare. Av de tidigare revolutionsbeundrarna blevo de flesta så småningom de mest övertygade reaktionärer.

¹² En hel del av de främsta motståndarna till läsesällskapet i Uppsala funnos även där i professorskretsarna, ehuru lysande undantag kan anföras. Att sällskapet i Uppsala inte tvingades att upphöra, var i varje fall icke därvarande professorskaders förtjänst. De professorer och andra, som stodo vid ledningen, lyckades med envishet och skicklighet att rida ut motståndsstormen och klara den ibland mycket ansträngda ekonomien.

alla Sällskap minst älska Läsällskaper".¹³ Något tidigare samma månad hade Tegnér f. ö. underrättat sin svärfar Myhrman om svårigheterna för läsesällskapet och meddelat vilket "fasligt besvär" han haft "med at förmå våra sömnige lärde att delta i inrättningen". Många av dem hade också, säger han ironiskt och bittert vidare, "alldeles vägrat, förmodligen emedan de som aldrig läsa ej ha något att göra i ett läsesällskap".¹⁴ Lärarkadern var 1811 i huvudsak densamma som den varit ett decennium tidigare. Även denna gång skulle läsesällskapet säkert ha måst upphöra med sin verksamhet och blivit upplöst, om icke kanslern Lars von Engeström, som vi skola få se, trätt emellan och räddat situationen. Det var sålunda ingalunda några tvingande påtryckningar från den "blinda allmänheten", som bringat 1798 års läsesällskap på fall. Det var bristande intresse för saken inom universitetets synnerligen omoderna och till en del ett 50-tal år efter sin tid varande lärarkår, som var orsaken.¹⁵

¹³ Tegnér's brev till Geijer den 17/2 1811: Tegnér's Samlade Skrifter, utg. av E. Wrangel — F. Böök, Bd II, Stockholm 1919, s. 394 ff.

¹⁴ Tegnér's brev till Chr. Myhrman den 7/2 1811: Tegnér's Samlade Skrifter nyssnämnd uppl., Bd II, s. 392 f. Ännu 1832 kunde Henrik Reuterdahl framlägga följande fakta rörande studie- och läsintresset inom Lunds professorskretsar: "Man har berättat oss", säger han, "att Lilljeggrens Diplomatarium fått tolf köpare i Sverige och Lings Eddalära ungefärligen det dubbla antalet. . . Och knapt har man skäl att klaga öfver den stora allmänheten, då många af de egentliga literatörerna icke äro mycket ifrigare i sin literaturkärlek. *Academiska lärare skola finnas, som icke använda en tredruddedel af sina inkomster på böckers inköpande*" (kurs. här!). Reuterdahl, Henrik, Om det theologiska studium med särskildt hänseende till Sverige, Lund 1832, s. 82. Efter då åtskilliga års verksamhet som direktör för Akademiska läsesällskapet i Lund — varom mera i det följande — visste Reuterdahl fuller väl av bitter erfarenhet, vad han talade om.

¹⁵ Martin Weibull gör sig skyldig till en förhastad slutsats, då han med anledning av Lidbecks uttalande på tal om 1798 års läsinnrättning säger: ". . . under Gustaf IV Adolfs ljusskygga tid hade den blifvit upplöst såsom en propaganda för öfverspända frihetsidéer". Weibull, M., a. a., s. 213. Uttryckssättet "*hade blifvit upplöst*" sammanställt med "*Gustaf IV Adolfs*" namn ger lätt läsaren intryck av att något regeringsingripande gjorts för att få slut på det Lundensiska läsesällskapet. Ännu 1869 var det sålunda opportunt att låtsas som om Gustaf IV Adolf skulle ha haft något att göra med Lunds läsesällskaps upplösning. Ljusskyggheten var som nämnt icke mindre under det nya statsskicket tid, då indragningmakten användes av de f. d. revolutionärerna som medel att tysta obehagliga pressröster.

III. LUNDS LÄSESÄLLSKAP GRUNDAS I DECEMBER 1810

Vid jultiden 1810 sammanslöto sig några unga akademiker vid universitetet till ett nytt läsesällskap för tidskrifters hållande. De ledande i företaget voro främst Esaias Tegnér, Johan Fredrik Lundblad — professor Johan Lundblads äldste son — Chr. Isaak Heurlin och C. A. Agardh. Härtill kom också en del andra såsom C. P. Hagberg, J. A. Engeström, dennes blivande svärfar prof., sedermera biskopen Vilhelm Faxé, vilken enligt universitetskanslerns brev den 28 sept. 1811 varit med bland dem, som tagit initiativ till läsesällskapsidéns förverkligande, samt såsom ovan nämnts professor J. H. Engelhart.¹ Man bildade sällskapet i slutet av 1810 för att genom då gjorda prenumerationer och rekvisitioner vara säker om att få journaler och tidningar ograverat från det nya årets början. Sällskapets första verksamhetsår var sålunda 1811. Så snart vårterminens föreläsningar började vid universitetet och studenterna återkommit till Lund efter julferierna, skyndade sig läsesällskapet att offentligt kungöra sin tillvaro och uppmana till deltagande. Detta skedde troligen genom kungörelser inom de olika nationerna, något som nu icke kunnat dokumenteras, men skedde också genom ett tillkännagivande i ortstidningen. I detta meddelade man:

De Herrar, som wilja ingå i Läsesällskapet härstädes, kunna anmäla sig dertill hos Professor Tegnér eller Cand. Lundblad. Priset för hela året är 10 R:d:lr B:o. De som blott wistas här i staden på kortare tid, och åstunda härutinnan deltaga, kunna äfwen månadswis få ingå i detsamma. Följande Tidningar och Journaler hållas: Stockholms Posten, Stockholms Post och

¹ Jfr professor Lundblads yttrande vid akademiska konsistoriets sammankomst den 19/10 1811, prot. § 4 (LUB). Yttrandet återges i sin helhet här i det följande. — Egendomligt nog veta förf. till Akademiska föreningens minneskrifter 1911 och 1953 ingenting om det av Tegnér, Agardh m. fl. vid årsskiftet 1810—1811 grundade läsesällskap.

Inrikes Tidningar, Journal för Litteratur och Teater, Läsning i allahanda,² Phosphoros, Polyfem, Christianstadsbladet, Wexiö Tidning, Carlsronabladet, Den oväldige Granskaren, Hamburger Correspondenten, Dagen, Arkenholtz' Minerva, Politisches Journal, Jenas Literatur Zeitung, Halles dito, Wielands Deutsch. Mercur, Göttingens Gelehrte Anzeigen.³

Det var alltså en ganska omfattande prenumeration sällskapet gått i författning om. Årsavgiften var dock orimligt hög, särskilt om man jämför den med avgifterna till Upsala och Åbo läsesällskap, där avgifterna voro 2 à 3 riksdaler och aldrig överstego 5 rdr.⁴ Med en sådan årsavgift måste medlemsantalet med nödvändighet bli mycket begränsat. Förutom de nämnda tidningarna prenumererade sällskapet också på en del andra. Sålunda höll man bevisligen t. ex. Tidning för Blandade Ämnen, om det icke är så att det är denna tidning som äsyftas under en av tidningsrubrikerna i ovanstående tidningsnotifikation.⁵

Av det publicerade tidningstillkännagivandet framgår, att Johan Fredrik Lundblad varit bibliotekarie på tidningsrummet, detta dock sannolikt blott en kortare tid vid starten,⁶ och att Esaias Tegnér

² Skall förmodligen vara Tidning i blandade ämnen, vilken sällskapet bevisligen höll detta år. Se härom i det följande!

³ Tillkännagivande under rubriken *Notificationer* i Nytt och Gammalt N:o 6, Lund den 6 februari 1811. Wielands tidskrift hette egentligen "Neuer deutscher Merkur" och slutade utkomma 1810. Det är därför möjligt att man rekvirerade den men aldrig fick den.

⁴ Erinras kan, att skalden och polemikern Carl Fredrik Dahlgren erhöi en årslön av 66 rdr 32 ss "jämte en skrubb", då han på 1820-talet anställdes som pastorsadjunkt i Ladugårdslands församling (Östermalm). Läsesällskapsavgiften på 10 rdr motsvarade följaktligen ungefär en sjättedels pastorsadjunktslön i Stockholm, d. v. s. två månaders hela lönebelopp! Jfr Wrangel, Thecla, Från forna tider, Stockholm 1926, s. 13. Endast i det mycket förnäma "Sällskapet" i Stockholm var f. ö. årsavgiften vid denna tid så hög som 10 rdr banko. Medlemmar voro där diplomater, adel, högre ämbetsmän, medlemmar av den s. k. skeppsbroadeln etc. och de hade uppenbart helt andra ekonomiska resurser än lärare och studenter i Lund.

⁵ Sålunda upptas "Läsesällskapet i Lund" på den förteckning över prenumeranter, som publicerades i tidningen i fråga N:o 11 onsdagen den 6 febr. 1811 (Bihang).

⁶ Tjänsten som "Läsesällskapets Notarius" övertogs redan hösten 1811, då C. P. Hagberg trädde till som direktör, av Bengt Jacobsson Bergqvist, som sedan innehade den ett par år. Om Bergqvist se Ståhl, M. L., Biographiske Under-

uppehållit sysslan som ledare eller direktör för sällskapet.⁷ Detta sistnämnda bekräftas förutom av nyssanfördas tidningskungörelse också av Tegnér's brev till svärfadern Myhrman den 7 februari 1811, däri han bl. a. säger: "Vi ha här inrättat ett lässällskap der vi hålla alla Svenska Tidningar samt en hop utländska Journaler, litteraira och politiska. Vi ha Consistoriirummen, men få ändå för ljus, ved och uppässning ge 100 rdr om året. Afgiften är 10 rdr bco pro persona. För närvarande är jag Directör, men har haft fasligt besvär med att förmå våra sömnige lärde att delta i inrättningen. Många ha också alldeles vägrat, förmodligen emedan de som aldrig läsa ej ha något att göra i ett Läsesällskap".⁸ De orga-

rättelser om Professorer vid Kongl. Universitetet i Lund, Christianstad 1834, s. 375 f.

⁷ Johan Fredrik Lundblad var född 1791 och promoverades till fil. mag. 1811 men hade tydligen redan tagit sin fil. kand. examen, eftersom han i tidningskungörelsen tituleras Candidat. Han blev inom kort Lars von Engeströms sekreterare, sedermera legationsråd, förste expeditionsskreterare och generalkonsul i Greifswald. Han adlades 1821 af *Lundblad*. — Så vitt jag kan finna är det icke riktigt, när Martin Weibull (a. a., s. 213) påstår, att studenterna voro utestängda från läsesällskapet. Något sådant framgår i varje fall icke av kungörelsen. E. Wrangel (Tegnér i Lund Bd I, Stockholm 1932, s. 85) anmärker även, att "studenter hade också (mot en viss mindre avgift) tillträde", vartill dock bör sägas, att det där med "mindre avgift" är alldeles obevisat. Först från höstterminen 1811 finns bevis för att man rabatterade medlemsavgiften för studerande. I akademiska konsistoriets skrivelse den 27/10 1811 till universitetskanslern heter det, att läsesällskapet bestod "nästan endast af akademiska Lärare", vilket tyder på att även andra kategorier än akademiska lärare voro ledamöter och att sålunda någon principiell utestängning icke förekom! (Jfr professor Johan Lundblads uttalande i konsistorieprotokollet den 19/10 1811, § 4: LUB). En annan sak är att åtskilliga professorer ansågo, att studenterna skulle hålla sig därifrån och utlåto sig såsom framgår av det följande i denna riktning offentligt till konsistoriets protokoll.

⁸ Brevet tryckt i Tegnér's Samlade Skrifter Bd II, Stockholm 1919, s. 392 f. Jfr Wrangel, E., Tegnér i Lund Bd I, Stockholm 1932, s. 85, där Wrangel felaktigt påstår, att C. P. Hagberg varit den förste direktören, avlöst först 1813 av Tegnér. Jfr s. 211. Tegnér avgick som direktör senare halvåret 1811, eftersom han på grund av Chr. Myhrmans bortgång måste vara borta från Lund långa tider såväl hösten 1811 som under 1812 och då vistades i Värmland. Tegnér skildras vid denna tid på ett sympatiskt sätt av Chr. Molbech, som säger, att skalden var "fuld af frisk frodig Livsaand" och hade "den kraftige Jovialitet, som jeg ynder saameget". Se Ekedahl, J., Molbech den äldre och Sverige, s. 9 f.

nisatoriska problem, som uppstodo i samband med verksamheten, gjorde, att Tegnér önskade veta, hur man ordnat motsvarande läsesällskapsverksamhet i Uppsala. Med anledning härav vände han sig till vännen Geijer i ett brev vid mitten av februari, i vilket han först hälsar denne välkommen hem från den engelska resan och därpå framför sitt egentliga ärende: "För att neml. ej vara sämre än Upsalaboerna — tillstå att vi äro modesta — ha vi här inrättat ett Lässällskap, som likväl tills dato haft föga framgång. Vi betala 10 rdr bco hvardera om året och ha ändå ej hälften så många Tidningar som jag ser att Lässällskapet i Ups. håller. Detta kommer naturligtvis af den mindre frequensen, och efter våra flesta academici af alla Sällskap minst älska Lässällskaper. Emedlertid skulle jag önska att få Reglementet för Ert Lässällskap som väl måtte vara skrifvet eller tryckt, samt äfven veta huruvida inrättningen har något understöd af publik cassa eller Bibliotheket, o. s. v. Förlåt att jag besvärar dig med denna commission: men jag känner för närvarande ingen annan att adressera mig till i Upsala".⁹ Geijer, som denna termin icke vistades i Uppsala utan i Stockholm, erhöll brevet efter omgång över Uppsala, och detta kom honom därför försenat tillhanda. Efter att från Uppsala ha skaffat de uppgifter

Om Tegnér's värmlandsvistelse 1811—1812 se Frunck, G., Bref rörande nya skolans historia, s. 116 f., 380, 386. Man hade i Lund sålunda liksom i Åbo blott *en* direktör för läsesällskapet till skillnad från i Uppsala, där man från början hade fem direktörer, visserligen sedermera minskade till tre. Jfr Wi-berg, A., Till Örebro bibliotekskronika, s. 30.

⁹ Brev den 17/2 1811 till Erik Gustaf Geijer: Tegnér's Samlade Skrifter Bd II, Stockholm 1919, s. 394 ff. Jfr Wrangel, E., a. a., s. 211. Av ordalydelsen — "För att neml. ej vara sämre än Upsalaboerna — tillstå att vi äro modesta" — framgår med all tydlighet, att det varit Upsala läsesällskap som främst inspirerat Tegnér och hans vänner till starten av läsesällskapet i Lund. Jfr dock notisen i Åbo Allmänna Tidningar den 28/6 1810 om grundandet av ett *Läsesällskap för Läkare* i Köpenhamn och ett *Medicinskt Läsesällskap* i Stockholm. Det sistnämnda grundades av dr Gadelius. Att även Köpenhamnska påverkningar äro troliga även denna gång antydes av det förhållandet, att exempelvis en sedermera så betydande man i läsesällskapets historia som J. A. Engeström läsåret 1810—1811 studerade i Köpenhamn under Ørsted's ledning och följaktligen hade god kunskap om därvarande läsesällskap. Se brev från Agardh till Lars von Engeström den 20/2 1811 (Ep. 10:10, A-M, KB), vari det bl. a. heter: "Albin är ännu i Köpenhamn och studerar under Ørsted, som är honom mycket tillgifven."

han själv ej redan kände till, sände han de begärda upplysningarna med sitt svarsbrev den 18 mars 1811.¹⁰ Han nämner däri till en början att dröjsmålet med svaret berott på att han "ifrån en bekant" först måst skaffa sig underrättelser om läsesällskapet samt meddelar, att Upsala läsesällskap föregående år haft 170 ledamöter, vilka betalat en årsavgift av vardera 3 rdr banko. Därpå fortsätter han: "Reglerna för Sällskapet finnas redan tryckta i Silfverstolpes Journal för Sv. Litteratur, men jag minnes ej hvilken årgång eller häfte. Den tiden ålåg det Ledamöterna tourvis att besörja utlåningen af skrifterna — I sednare tider har det blifvit ändradt, och denna omsorg uppdragen åt bokhandlaren i Upsala Fahlström, samt sedermera åt hans efterträdare Bruzelius¹¹ — Hans skyldighet är 1:o att förskrifwa och emottaga Sällskapets Journaler och tidningar — ansvara för Sällskapets bibliotek och det som med posten eller genom bokhandeln tillkommer. 2:o Uppbära subskriptions summan och derföre redovisa. 3:o besörja utlåningen. 4:o Hålla de för inrättningen nödiga Rum och meubler, samt ljus, värma, städning m. m. Rummen äro utom Söndagen alla dagar i vickan öppna från kl. 9 f. m. till 10 om afton — all Tobaksrökningen är där förbuden. — Sällskapet har tre Directeurer, som ha öfverinseende öfver inrättningen proponera de Journaler som förskrifwas, och emottaga af Bokhandlaren redovisning för medlen. Afgiften för hvarje Ledamot har för innewarande år i anseende till den höga coursen blifvit ökad till 5 rdr B:co för hvar person. Bokhandlaren får 1 rdr B:co af hvar subscribent (denna afgift afdrages utaf de nämnda 5 rdr)".

Geijer fortsätter: "Förteckning på de tidningar och Journaler som hållas, äfwen som på Sällskapets bibliotek, medföljer. — I Sällskapets första tider köpte det Acad:ska Biblioteket sällskapets Jour-

¹⁰ Brev från Geijer till Tegnér den 18/3 1811: Erik Gustaf Geijers Samlade Skrifter (Landquist) Bd XIII, Stockholm 1931, s. 209 ff.

¹¹ Här har Geijer en upplysande fotnot: "Han är utgifware af Tidning i blandade ämnen — medarbetare känner jag ej". Man märker alltså, att Geijer genom sin bortovaro i England och från Uppsala icke kunnat följa med och vara à jour med vad som under tiden tilldrog sig i Uppsala. Jfr framställningen i min undersökning "Upsala läsesällskap under dess första utvecklingskede, 1797—1824", där förhållandena vid systemsammanslutningen i Uppsala närmare utredes.

naler, sedan de voro lästa, hvarigenom kostnaden blef mindre — men det är redan öfver 10 år sedan denna hjälpsamhet å Bibliotekariens sida upphörde, för öfrigt har sällskapet varit utan allt understöd — Detta är allt hvad jag har att säga Dig på din fråga; — för öfrigt önskar jag att inrättningen i Lund måtte förkofra sig”.¹² Geijer var sålunda för sin del en övertygad anhängare av läsesällskapsidén.

Det torde vid vårterminens slut 1811 ha stått tämligen klart för Tegnér och hans vänner, att läsesällskapets ställning var mycket prekär. Att få medlemsantalet ökat till något i stil med vad Uppsala läsesällskap hade, var otänkbart i den ointresserade miljö, som Lunds akademi då utgjorde. För flertalet sällskapsledamöter torde de tio rdr årsavgiften utgjorde, ha känts mycket betungande, och utsikten att år efter år betala densamma torde ha tett sig mycket litet lockande.¹³ Men bortföll som man hade skäl att antaga en del ledamöter det kommande året, skulle de kvarstående årsavgifter än ytterligare kraftigt ha måst höjas för att läsesällskapets verksamhet skulle kunna fortgå i den redan blygsamma omfattning den börjat. En sådan utväg torde ha synts ledningen oframkomlig. Det fanns följaktligen blott två alternativ att välja: antingen att kraftigt inskränka verksamheten, då syftet med densamma äventyrades, och ev. nedlägga densamma, eller också att uppnå understöd från

¹² Citatet har här tagits så utförligt, emedan Geijers framställning så ingående visar, hur organisationen såg ut och verksamheten utvecklade sig i ett välordnat högtstående läsesällskap vid denna tid. Den av Geijer nämnda förteckningen över tidningar och katalog över biblioteket var tryckt 1808 och således lätt tillgänglig för honom. I brevet fortsättning behandlar Geijer den aktuella litterära striden och polemiken i Uppsverige. Det "mitt sista odödliga verk" han därvid talar om är den av Svenska akademien i december 1810 med stora priset belönade avhandling om inbillningskraftens verkan vid uppfostran. Jfr Geijers Samlade Skrifter (Landquist) Bd I, Stockholm 1923, s. 72 ff.

¹³ Jfr Virdestam (Carlsson), G., — Johnsson, Uno, Smålands nation i Lund 1668—1918, Lund 1918, s. 99. Man lägger märke till att Tegnér själv i brevet till Geijer betonar, att initiativtagarna till läsesällskapet, som entusiastiskt gått in för saken, "likväl tills dato haft föga framgång". Upplysningen att man tidigare i Uppsala haft ett visst stöd från universitetets sida, torde ha verkat inspirerande och utgjort en fingervisning, i vilken riktning man kunde gå fram för att komma ur sitt dilemma i det lundensiska sällskapet. Se härom mera i det följande.

något håll åtminstone till de 100 rdr årligen, som ljus, ved och uppässning på de som läsrum upplåtna konsistorierummen kostade.¹⁴ Den som borde stå närmast till att lämna hjälp var givetvis akademien, för vilken läsesällskapet ju närmast kunde räknas som en viktig och universitetsbiblioteket kompletterande institution. Frågan om ett understöd från universitetet borde följaktligen hänskjutas till universitetskanslern Lars von Engeströms bedömande.

Lars von Engeström hörde som bekant till Esaias Tegnér varmaste beundrare och gynnare. Genom hans inflytande hade Tegnér den 6 dec. 1810 utnämnts till professor vid universitetet visserligen till en början utan professors lön, och det hade varit omedelbart efter denna utnämning som Tegnér och hans vänner sammanslutit sig till ett läsesällskap. Det var därför naturligt, att man med hopp om framgång skulle ta kontakt med kanslern, då man önskade hjälp åt läsesällskapet från akademien, helst som man på förhand visste, att kanslern själv intresserade sig för dylika sällskap. Hur man härvid gått till väga framgår icke av tillgängliga källor. Engeström hade emellertid nära förbindelser med den grupp unga akademiker, de s. k. herbergisterna, till vilka Tegnér hörde. På sitt slott i Polen hade Engeström såsom informator haft C. A. Agardh, en av Tegnér intimeste vänner. Även sedan Agardh 1810 lämnat tjänsten hos Engeström och samma år erhållit en befattning vid universitetet hade han nära förbindelser med kanslern och utövade härigenom ett betydande inflytande på universitetets angelägenheter.¹⁵ Till Tegnérgruppens inre cirkel hörde också den

¹⁴ Dessa 100 rdr representerade hela inkomstsumman från 10 ledamöter. Eftersom ledamotantalet var ringa, gjorde denna utgiftspost ett djupt hål i sällskapets kassa.

¹⁵ Jfr Böök, Fr., Esaias Tegnér Bd I, Stockholm 1946, s. 150 ff. Det är ett märkligt och betecknande sammanträffande detta, att läsesällskapet räknar sin uppkomst just från 1810, då herberget började sin glanstid. Herbergets kulmen nåddes ett par år senare. Jfr Bååth-Holmberg, Cecilia, a. a. Bd I, s. 185 ff. 187, Bd II, s. 7 ff. Herbergisten I. Heurlin skriver: "Sin fullkomliga slutbildning vann Herberget ifrån 1813, sedan jag och B. Bolmeer kommo att bo i öfra våningen i prof. Lundblads hus vid Lilla Torget. Stället kom att kallas Herberget, ty der sammanträffade oftast och vanligast några af bröderna." Om herberget se vidare Wrangel, E., Gamla studentminnen från Lund, Stockholm 1918 (Ur Heurlins självbiografi), s. 90 ff. 102 ff. Jfr Wrangel, E., Herberget: Under Lundgårds kronor Bd II, Lund 1921, s. 282—300. Se även Självbiografiska Anteckningar

nämnde Johan Fredrik Lundblad, som blev Lars von Engeströms sekreterare och gunstling. Enligt Ach. Kahl trodde man allmänt i Lund, att akademkanslern "hade ett öra i herberget" och att han ej blott lyssnade till "de åsigtter och tänkesätt", som där yttrades, utan att han även vid många tillfällen befordrade dem till verkställighet.¹⁶ Professor Jonas Albin Engeström, som hörde till herberget och var Tegnérns nära vän och dessutom prokanslern biskop Vilhelm Faxes svärson, användes ibland av den Tegnérnska kretsen "som lämplig förmedlare av förslag till sin höge frände universitetskanslern".¹⁷ Just 1811 hade Tegnér själv livlig korrespondens med huvudstaden i samband med dikten Sveas prisbelöning i Svenska akademien.¹⁸ Hänvändelsen till kanslern i läsesällskapsfrågan kan därför ha skett av Tegnér själv eller genom vännerna och medintressenterna i sällskapet Agardh, Lundblad eller J. A. Engeström. Sannolikast är dock att hänvändelsen gjorts genom Vilhelm Faxe, som i ämnet särskilt harrangeras av kanslern i dennes i det följande delvis återgivna brev i saken den 28 sept. 1811.

Att verkligen bekymren för läsesällskapets framtid framförts till Lars von Engeström, och att denne genast gått in för att åstadkomma ett understöd för läsesällskapet från akademien, framgår med all tydlighet av ett brev till honom från C. A. Agardh av den 27 september 1811 — alltså redan innan kanslern hunnit avsända sitt avgörande brev i läsesällskapsfrågan. Detta kanslerns brev, som återgives här nedan, var nämligen daterat den 28 september samma år. Agardh skrev sålunda från Lund dagen innan kanslern från Stockholm avsände sitt brev i saken till Lundakonsistoriet. Agardh diskuterar till en början i sitt brev en sak, som han redan

av Gustaf Aulin, utg. av Karin Kock, s. 75 ff. (Ystads fornminnesförenings skrifter III, Lund 1932).

¹⁶ Böök, Fr., a. a., s. 154. Kahl, Ach., Tegnér och hans samtida i Lund, Lund 1851, s. 94 f. 146 f. Se också s. 333. Jfr Bååth-Holmberg, Cecilia, Morfars bok Bd II, Stockholm 1910, s. 153 ff.

¹⁷ Se härom B. Hildebrand i artikeln om J. A. Engeström i Svenskt biografiskt lexikon Bd XIII, Stockholm 1950, s. 653 ff. Jfr Wrangel, E., Herberget: Under Lundagårds kronor Bd II, s. 294. Se även Wrangel, E., Gamla studentminnen från Lund, s. 111 (I. Heurlin).

¹⁸ Dikten hade i Lars von Engeström en av sina mest hänfödda beundrare. Se härom Böök, Fr., a. a. passim.

förut ventilerat med kanslern, den nämligen om akademiens flor och uppblomstring. Medel därtill vore visserligen, säger han, "ett strängare handhafvande af Examina, samt bibehållandet af en litterair ton, både bland lärare och studerande; hvarvid jag får åberopa mig Eders Excellences egen idé om Läsesällskapets upmuntran. Utan denna upmuntran fruktar jag att oakadt all använd möda det åter försvinner". Man finner härav, att Tegnér-Agardh-kretsen i Lund tydligen var orolig över att man då ännu inte avhört någon åtgärd till läsesällskapets räddande från kanslerns sida.^{18a}

Resultatet blev i varje fall att Lars von Engeström i det nämnda brevet hösten 1811 tog upp läsesällskapsfrågan till diskussion i samband med att han lade hand vid det då aktuella problemet om en biljardinrättning i Lund.¹⁹ Redan 1809 hade en av Lunds borgare, Svante Sundsten, inrättat en biljardsalong för spel i staden, och en stor del av hans kunder hade visat sig vara studenter vid universitetet. Detta förhållande hade vintern 1810—1811 anmälts för kanslern under förmälade av att den studerande ungdomen därpå, om också ingen annan skada vållades, "åtminstone förlorade sin tid". Sedan kanslern därför vänt sig till dåvarande rektorn vid akademien för att få närmare underrättelser, hade denne — det var professor Johan I. Hellman — försäkrat honom, att den privata biljardinrättningen var mindre skadlig för studenterna än vad kanslern föreställt sig. Engeström var dock icke helt tillfredsställd med svaret, och återkom därför till saken i sitt brev.

Läsesällskapets idé var helt i linje med Lars von Engeströms kulturella inställning. Han ville höja den studerande ungdomens litterära ståndpunkt, sammanfattar Cronholm träffande, "genom en utsigt öfver de ständigt nya företeelserna på det vetenskapliga området, och genom en öfverblick af det framskridande, som så för-

^{18a} Brev från C. A. Agardh till Lars von Engeström den 27/9 1811, sign. Ep. E 10:10 A-M (KB). Man jämföre härmed Agardhs brev darsammastädes av den 12/12 1811, där han betonar: "Det är Eders Excellences afsigt att gifva åt denna Academie en mera allmän litterair ton, ett större nit för vetenskaperna, och en lifligare verksamhet för deras odling."

¹⁹ Kanslersbrev den 28 sept. 1811: Exhib. i Consistorio den 12 okt. s. å. Cancellers Bref 1811—1814 (LUB). Koncept finns i universitetskanslerns arkiv, Koncept 1810—1811—1812. N:o 85 den 28/9 1811 (RA).

delagtigt utmärkte den lärda forskningen". En sådan insikt bereddes genom vetenskapliga tidskrifter, men då dessa voro för dyra för att kunna hållas av de studerande själva med deras små inkomster och universitetsbiblioteket icke hade resurser nog för uppgiften, vore en läsesällskapsinrättning den utan tvivel lämpligaste utvägen ur dilemmat.²⁰ Denna inrättning, som sålunda blev en viktig universitetsinstitution, borde då också helt naturligt åtnjuta moraliskt och ekonomiskt stöd från akademien.

Sina tankar i ämnet utvecklade kanslern på följande sätt:

..... Mig är blifwit sagdt, det den studerande ungdomen idka spel på deras kamrar och att detta långt farligare tidsfördrif endast kunde förekommas igenom en allmän inrättning. Mig har äfven blifwit sagdt, att ingen af Academiens lärare, adjuncter eller docenter infunnit sig å denna biljard. Så mycket värre, ty då är ungdomen sig sjelf lemnad utan uppsende.

Biljard är ett vackert men förledande spel, hvilket lätt afvänder ungdomen från arbete, men det som ännu värre är, när ingången till ett samlingsställe är öppet för alla, intränger sig en mängd af elakt sällskap, som igenom sin osedlighet kan aldeles förskämma ungdomens tänkesätt. Jag skulle önska att alla till Akademien hörande personer, lärare och åhörare, ville stifta ett läse sällskap, der äfven om så begäres, en biljard skulle kunna endast vissa tider vara för ungdomen tillgänglig.²¹ Vore en boklåda i grannskapet, så vore det så mycket bättre. Alla avisor och Journaler af någon förtjenst borde der hållas, hvilka sednare af Academiens Bibliotek sedan kunde för halfva värdet inlösas, derest icke läse sällskapet ville förmera sitt eget läse Bibliotek. Kostnaden för hushyra, ljus, avisor och Journaler kan icke blifva betydande för hvar och en, då den delas emellan

²⁰ Cronholm, A. P., Engeström, Lars von: Biographiskt Lexicon öfver Namnkunnige Svenske Män Bd IV, Upsala 1838, s. 260 f. Jfr 2:a uppl., Stockholm 1875, s. 260 f. Engeström kände väl till läsesällskapens verksamhet och arbetsätt, eftersom han själv såsom han nämner i en sin nedan citerad skrivelse, varit ledare för ett dylikt under sin vistelse som diplomat i Berlin. Dessutom kände han väl till de Stockholmska sällskapen, såsom framgår av hans i det följande refererade hänvisning till dessa.

²¹ Här finns den i konceptet strukna passusen: "och till hvilket ett spisquarter kunde höra". Engeström tänkte sig alltså ursprungligen att läsesällskapet skulle ha ett spisquarter till sitt förfogande. Idén härtill hade han säkerligen fått från de stockholmska "sällskapens" organisation. Om dessa "sällskap" eller "societer" med sina utmärkta tidningssamlingar och sina utsökta matserveringar se mera i det följande.

Herrar Professorer, adjuncter och studerande. Nations Cassornas penningar kunna icke bättre användas än till abonnerande för de fattigare.

Tvänne Professorer eller en Professor och en Adjunct borde hvar vecka eller hvar fjortonde dag åtaga sig uppsigten öfver Sällskapet.

Inga andra än Akademien tillhörande personer borde intagas, derest de icke äro väl kände, hederlige och ärbare menn. Deras inträde kunde igenom ballotering afgöras uti hvilken likväl ungdomen icke borde deltaga.

På sådant sätt kunde Akademiska ungdomen få ett anständigt och lärorikt tidsfördrif vid ledige stunder. Igenom umgänge med deras Lärare kunde de blifva af dem kände och igenom läsande af nyare Journaler kunde hvar och en sättas i stånd att följa sin Vetenskaps framsteg. Nödvändigt blifver likväl, att Herrar Professorer hålla sträng ordning och icke igenom ett allt för fritt umgänge vänja ungdomen vid en näsvighet, hvilken de sedermera uti allmänna Verlden få dyrt betala och icke kunna afvänja sig, utan igenom ganska förödmjukande lexor.

Detta mitt Förslag behagade Eders Magnificence för Herrar Consistoriales framställa och sedan de deröfver stadgat sina tankar meddela mig dem. Jag väntar mig så mycket mera framgång uti denna sak, som jag hör, att Herr Doctorn och Biskopen jemte flere Academiens lärare varit betänkte på inrättandet af ett Läse Sällskap, hvilket kan tjena till grund och genom utvidgande ärnå fullkomlighet.²²

Den privata och därför okontrollerade biljarden och även andra åt samma håll pekande ev. framtida företag av enskild natur skulle man enligt kanslern kunna förkväva och förekomma, om man i akademiens egen regi ordnade förströelser för studenterna på deras fristunder. Ordnade man en egen biljard kunde ju rent av ifrågasättas, om inte studenternas besök på den privata inrättningen kunde förbjudas. Vad som i varje fall borde tas under öfvervägande, vore bildandet av en förening, omfattande såväl lärare som studenter, vilken förening kunde kallas för läsesällskap efter ett av huvudföremålen för dess verksamhet, men till vilken kunde knytas

²² Brevet här återgivet efter koncept i RA, vilket dock är lika lydande med det i volymen Cancellers Bref 1811—1814 (LUB) bevarade. Jfr Martin Weibulls referat av skrivelsen (a. a., s. 219 ff.). En varm vänskap förenade Tegnér och Faxes familjer. Till "filhelenerna", biskopinnan Helena Faxes vänner, räknades sålunda Tegnér familj. Under sådana förhållanden var det helt naturligt, att Vilhelm Faxe redan från början skulle vara med om Tegnér företaget att starta ett läsesällskap. Före biskopsutnämningen 1811 hörde Faxe till de tongivande professorerna vid Lundauniversitetet. Om Lars von Engeströms brev se även Hillerdal, G.,-Starfelt, E., Akademiska Föreningen i Lund 1830—1953, Lund 1953, s. 10.

en avdelning till allmän förströelse, bl. a. om så fanns nödvändigt även en biljard. I konceptet till skrivelsen har Engeström på denna punkt även ytterligare ett förslag, nämligen att till sällskapet också "ett spisquarter kunde höra", ehuru denna passus strukits över och följaktligen icke finns med i den renskrivna version, som avgick till akademiska konsistoriet i Lund. Kanslern hade alltså varit inne på tanken, att en akademisk förening med trenne avdelningar borde komma till stånd: en avdelning för förströelse och sällskaplig samvaro, en för läsning av framför allt aktuella lärda tidskrifter, och slutligen en avdelning, som närmast skulle kunna kallas för *convictorium*.²³

Kanslerns förslag föll ned som en bomb i det högakademiska lägret i Lund, säger Martin Weibull, som ägnat händelsen en studie. Consistoriales söndrades omedelbart i skilda läger för en emot förslaget. Striden mellan de olika riktningarna, som på grund av missförstånd från professorernas sida alldeles ovidkommande i alltför hög grad kom att hänföra sig till förslaget om en biljard-inrättning, vilket förslag ju blott var en liten detalj i kanslerns skrivelse, har ett särskilt intresse, säger Weibull, "ty den visar i en liten miniatyrbild lefvande och åskådligt striden mellan gamla och nya idéer" vid förra seklets början.²⁴

²³ Tanken på en sådan inrättning som den sistnämnda var icke ny. Redan Lundastudenten Gustaf Ruder projekterade 1737 i sin ryktbara bok "Anledning Til Snille-Walet" (Stockholm 1737, s. 174) såsom en av Censoris Ingeniorum uppgifter, att han i fråga om studenterna bl. a. skulle "gifwa them anvisning til godt hus- och spise-sälskap, så at the, som hafwa lika studier, måge uti dageligit omgänge taga nytta af hwarandra". Jfr Weibull, M., a. a., s. 219 ff. Se också här not 21. Weibull, som icke sett konceptet till skrivelsen utan blott kanslersbrevet, känner icke till, att kanslern ursprungligen planerat också ett "convictorium" och att den blivande Akademiska föreningens program därför redan här finnes skisserat av Engeström ganska fullständigt i sina grunddrag.

²⁴ Weibull, M., a. a., s. 221. Den som först framhållit denna betydelse av striden inom Lundakonsistoriet är icke Weibull utan Peter Wieselgren. Wieselgren säger nämligen: "Mången torde finna, att här blott är strid om en billard och ett läsesällskap, som dertill grundar sig på ett missförstånd; men andra torde äfven här se den välbekanta fejden mellan det Nya och Gamla, som vilja det-samma hvarhelst de mötas och hvad krigsförklaringen än föregifver". Se P. Wieselgren i inledningen till Anmärkningar angående ämnen ur Psychologien, Esthetiken och Svenska Synonymiken af Anders Lidbeck, Lund 1830, s. XLVI.

Så snart kanslerns skrivelse ankommit till universitetets rektor — det var detta år professor Fr. Cederschiöld — lät denne remittera den till professorerna J. H. Engelhart och Anders Lidbeck för utlåtande till konsistoriet. Meningen var, att deras utlåtanden skulle tjäna till ledning vid diskussionen i akademiska konsistoriet, då kanslerns skrivelse där upptogs till behandling, och utgöra utkast till akademiens svarsskrivelse i ämnet. Såväl Lidbeck som Engelhart åtog sig också uppdraget och inkommo till rektorsämbetet med sina utlåtanden före den 12 oktober, då kanslerns skrivelse skulle föredragas in pleno.

Professor Lidbeck, Tegnér's vän och gynnare, torde ha varit väl insatt i vad saken gällde. Förmodligen var han ledamot av läsesällskapet. Han kände sålunda till dess nödläge och hade säkert klart för sig, att kanslersbrevet tillkommit för att hjälpa sällskapet till en tryggare framtid. Kanslersbrevets slutavsnitt hänvisade ju också direkt till, att det redan bildade privata läsesällskapet skulle utgöra grunden och genom utvidgning och omorganisation förvandlas till det Akademiska läsesällskap kanslern utkastat grundlinjerna för. Lidbecks utlåtande blev därför också för läsesällskapet mycket positivt med ett direkt förslag, hur sällskapet lämpligen skulle understödjas. Han inlämnade således följande

Förslag till beswarande af Hans Excellence Academiens Canzlers höga skrifwelse af den 28 sistlidne September

Consistorii Ledamöter hafwa alltid ansett för en helig pligt, att waka icke mindre öfwer den här studerande ungdoms uplysning och förkofran i kunskaper, än öfwer dess förädling i seder. I sådan afsigt hafwa Lunds Professorer warit måna om, att inom sina Hus bereda för wälartad ungdom ett nyttigt och behagligt umgänge. Wid ett annat tillfälle skulle det icke passa att berömma vår egen Academie, men wid detta kan det icke anses som ett sjelfwilligt utbrott af egenkärlek, utan som ett skyldigt offer åt sanning, då Consistorium upprepar, att det lär gifwas få Univer-siteter, där den studerande ungdomen äger till sina Lärares Hus ett friare tillträde än härstädes, och där den med mera godhet och gästfrihet bemötes, utan att man likwäl nånsin förmärkt, att denna godhet hos Lärarne föranledt till förmätenhet och sjelfswäld hos ungdomen. Inspectores Nationum, som alltid wäljas bland Consistorii Ledamöter, hafwa dessutom åtagit sig den särskilda förbindelsen, att med sorgfällighet gifwa akt på ungdomens hemseder, att enskilt warna, råda och biträda Nationernas medlemmar, att i händelse af dessas sjuklighet eller nöd besörja om hjälp-

medel, att genom enskilda öfningar bereda till de offentliga, korteligen att i Fäders ställe hafwa med de Studerandes upförande och lefnadssätt en närmare tillsyn, som alltid är förknippad med kostnad bekymmer och tidspillan.

Med tillfredsställelse hafwa Consistorii Ledamöter sett deras bemödanden i dessa hänseenden leda till ett önskad ändamål, och att den ungdom, som utgått från denna Hög Schola, varit, i allmänhet att tala, sedlig och oförderfwad. Det enda som Consistorii Ledamöter med missnöje funnit wara hinderligt för deras pligt och föresats att bilda ungdomens seder, har likwäl varit den omständighet, att offentliga nöjen och tidsfördrif härstädes icke äro ställda under någon uppsigt. Wore i Lund blott en enda Jurisdiction, eller styrdes staden utaf personer tillhörande Academie Staten, hade wisseligen Consistorium långt för detta kunnat afhjelpa detta hinder. Nu synes det nästan omöjligt att afböja. Wanligen äro samlingsställen för ungdomens offentliga nöjen hos personer, lydande under Stadsjurisdiction: Consistorium äger öfwer desse personer ingen ting att befälla: och har således icke i sin magt, att åt dylika nöjen gifwa den ordning och inrättning, som Consistorium så gerna önskade; Consistorium hyser den fullkomliga öfwerlygelse, som det i ödmjukaste förtroende wågar yppa, att det i flerfaldigt afseende skulle blifwa af största nytta, om en Stad som Lund, nästan endast nyttig såsom säte för ett universitet, finge en Magistrat, sammansatt af Academiska personer. Derigenom skulle Consistorium sättas i stånd, att äfwen åt offentliga tidsfördrif gifwa all urbanitet, höfsning och ordning. Men då den önskan, att Academiens och Stadens styrelse måtte på detta sätt närmare förenas, torde aldrig blifwa upfyld, återstår det hopp, att Academiens måtte snart få tillgång, att upföra en byggnad af så stort utrymme, att den äfwen kunde lemna tjenliga rum åt de offentliga nöjena, hwilka i sådant fall kunde ställas under Rectors och Consistorii uppsigt, och hwilka wisseligen skulle förädla ungdomen, enär de njötos under inseende och i närvaro af dess Lärare. Den Lärare som i denna händelse undanhölle sig från att biwista dessa nöjen, misskände wisseligen sin bestämmelse, eller ock förnekade den sanning, att adelhet i seder, att behag i umgängessätt är af lika wigt, som kunskaper, och att människans bildning beror af hennes tidsfördrif och deras beskaffenhet, lika så mycket som af hennes alfwarsamma göromål. Den som förjagar råhet ur människans nöjen, förjagar småningom råhet ur hennes tänkesätt och gärningar.

Hwad särskilt den Billard angår, som är här i Staden inrättad, så har Consistorium icke ansett sig wara af Lagarne bemyndigadt att förbjuda den, och Consistorium tror tillika, att densamma är mindre förderflig än kort- och tärnings-spel, dem det icke är möjligt att genom några författningar fullkomligen förhindra. Också har icke Consistorium förmärkt, att ungdomens seder, sedan inrättningen af denna billard, blifwit försämrade, eller att flit och arbetsamhet derigenom aftagit.

Billarden besökes af få Studerande i förhållande till hela corpsens antal,

och Consistorium fruktar, att de, som man med twång wille afhålla ifrån detta ädlare spel, lätteligen skulle söka ersättning i något oädlare. Emedlertid skall Consistorium med waksamt öga efterse, att icke ungdomen missbrukar detta nöje: och det är ofelbart lättare att hindra missbruk wid ett spel, der den spelande ej kan dölja sig, än att förekomma missbruk wid sådana spel, som inom slutna dörrar och undangömda för werldens ögon och öron kunna företagas. Hwad Consistorium skulle önska wore, att genom en förordning alla hazardspel blefwo wid det allrasträngaste answar under terminerne förbudna i de Städer, där universitet finnas.

Nytan af ett Läse-sällskaps inrättning har Consistorium alltid insett. Redan för fjorton år tillbaka inrättades ett sådant härstädes men det warade endast några år. Den tiden öfwerflödade periodiska skrifter med öfwerspända frihetsidéer. De lärda i alla länder blottställdes för ogrundad förebråelse att fortplanta dem; och där man fann en läseklubb, trodde den blinda allmänheten sig finna en propaganda. Denna och många andra omständigheter beredde sällskapets upplösning. Efter den tiden walde man härstädes i flera år den utwäg, att låta lärda periodiska skrifter circuleras, tills äntligen för ett år tillbaka, sedan den friare Statsförfattning och liberalare tänkesätt gifwit ny håg och mod till läsning, ett läsesällskap å nyo här bildade sig. Consistorium har med nöje åt detta sällskap, som i de oskyldigaste och ädlaste afsigter förenat sig, uplåtit rum i det nya Academie huset. Men ehuru man på detta sätt sökt lätta sällskapets kostnader, är ändå afgiften för dem, som deltaga deri, alltför hög. För Bibliotheks Cassan är det omöjligt, att i någon betydlig mån bidra till bestridande af Sällskapets kostnader. Denna Cassa har ungefär 1000 Rdr Riksgäld årlig inkomst; och för dessa penningar skola alla påbegynte suiter af arbeten med hög cours continueras, och böcker i alla wettenskaper inköpas och inbindas. Men då å andra sidan inrättande af ett läse-sällskap är wisseligen af den wigt, att det förtjenar understöd af det allmänna, hwilket också wid flera utrikes Universiteter blifwit dylika associationer förunnadt, wågar Consistorium föreslå, att Academie Cassan med en wiss årlig summa, som till en början kunde bestämmas till 66 Rdr 32 ss Banco, bidroge till denna inrättning, och att Bibliotheks Cassan med 33 Rdr 16 ss Banco årligen inlöste sällskapets periodiska skrifter, sedan de blifwit tillräckligen nyttjade. Då Bibliotheket icke äger hela suiten af dylika skrifter, utan på detta sätt endast skulle erhålla spridda årgångar deraf; då man tillika besinnar, att en Journal, som ett heltår af ett sällskap blifwer läst, alltid illa medfares och ofta till någon del förskingras eller skadas, och då ändteligen Journaler äro just de skrifter, som föråldrade förlora mer och mer i värde, synes Bibliotheket, hwars tillgångar knappast förslå till de nödigaste böckers inköp, icke böra betungas med någon betydlig utgift till inköpande af Läse-sällskapets öfwerblifna skrifter.

Emedlertid genom omnämnda understöd och genom Consistorii enhälliga föresats att uppmuntra till deltagande i en sådan läse-inrättning, blir det wisseligen möjligt, att så nedsätta afgiften för de deri deltagande, att

ingen, som kan hämta nytta af periodiska skrifers läsning, skall genom afgiftens storlek derifrån afhållas.

Att förena med ett sådant sällskap någon conversations clubb eller annat sällskap, som sysselsatte sig med declamationer, conserter eller dylika nyttiga och berömliga öfningar, tillåter icke utrymmet för det närvarande; men sällskapet kan med trygghet hoppas, att utwidgas och fullkomnas, då det bibehåller lyckan att omfattas af Hans Excellences hägn och ynnest.²⁵

Lidbeck hade sålunda fullt förstått kanslerns intentioner. Vad han här inledningsvis säger, om att få universitet funnes, där de studerande hade så fritt tillträde till sina lärares hus som i Lund, torde vara ovedersägligt — därpå finns många bevis.²⁶ Likaså var det helt med verkligheten överensstämmande, att ungdomen ej förfallit till några vildare utsävningar och att det sedan ett år tillbaka bildade läsesällskapets årsavgift vore alltför betungande för ledamöterna. Av slutklämmen framgår, att Lidbeck helt och hållet var av kanslers mening om nyttan av läsesällskapets utvidgning till en verklig akademisk förening med också förströelse på sitt pro-

²⁵ Consistorii Academici protokoll den 12/10 1811, § 6 (LUB). Lidbecks förslag till skrivelse är här återgiven efter en avskrift i universitetskanslerns arkiv, vilken avskrift dock jämförts med nämnda protokolls ordalydelse: Inkomna skrivelser 1811 (RA).

²⁶ C. F. Fallén säger härom: "Emottagandet af Lärarne i Lund förtjenar wärkl. ett företräde framför det samma i Upsala, hwaräst mera köld och styfhet wankas. En som tillföre försökt det i Upsala blir derföre frapperad i Lund, att genast blifwa insläpt utan anmälan, eller blott genom en knackning på dörren" (Professor C. F. Falléns Biografiska Anteckningar, utg. av H. Wijkmark, Stockholm 1914, s. 39). I sitt "Bihang" betonar han ytterligare samma sak: "Lärarnes sätt att med fryntlighet emottaga och bemöta de studerande, förtjenar verkel:n ett företräde framför detsamma i Upsala, hwaräst mera köld och styfhet vankades 1783—6" (Sign 0 21, s. 18: KB). Martin Weibull anför, att särskilt nationsinspektoreernas gästfrihet var stor gentemot nationsmedlemmarna. I ett och annat av inspektorshusen, t. ex. Johan Lundblads, "stodo alltid platser dukade vid det dagliga bordet för de nationsmedlemmar, som utan inbjudning ville infinna sig till husets måltider" (a. a., s. 212). Ach. Kahl omtalar (Tegnér och hans samtida i Lund, Lund 1851, s. 18), att såväl "biskoparne Hesselén och Faxe som professorerna Norberg, Engelhart, Barfoth, Tegman, Hylander, Eberstein, Tengvall, Munthe och Lundblad sågo ofta en mängd studerande vid sina bord". Jfr Weibull, M., Lunds universitets historia Bd I, Lund 1918, s. 330. Huvudsakligen synes det emellertid dock ha gällt blott medlemmar av den nation för vilken de voro inspectores eller själva en gång tillhört. Jfr dock vad

gram, ehuru förverkligandet av dylika planer måste få anstå till dess lokalfrågorna kunde lösas.

Vad Lidbecks förslag beträffar, att ett understöd skulle lämnas från såväl akademikassan som bibliotekskassan, så var det sannolikt tidigare förhållanden i Uppsala som varit förebildliga för honom. Av Geijers ovan anförda brev till Tegnér om Uppsala läsesällsksaps förhållanden hade Lidbeck fått reda på — om han icke visste det redan förut — att universitetet där hade understött läsesällskapet under de första åren ekonomiskt och detta mot rätten att få övertaga de hållna tidskrifterna, när dessa voro färdiglästa inom sällskapet. När Lidbeck därför skulle författa sitt utlåtande, införskaffade han sannolikt närmare uppgifter om i vilken utsträckning det uppsvenska universitetet hade hjälpt sitt läsesällskap. Han fick därmed reda på att man i Uppsala under därvarande läsesällsksaps tidigare år fram t. o. m. 1800 till sällskapet givit ett årligt anslag om 59 rdr 16 ss. banko och 15 rdr rgds eller tillsammans 69 rdr 16 ss. banko från akademikassan samt från början av 1799 dessutom 12 rdr banko från bibliotekskassan. Med kändedom härom och sedan han tagit penningvärdeförsämringen under det gångna decenniet med i beräkningen, fann Lidbeck tydligen, att anslaget till läsesällskapet måste utgå med minst 100 rdr banko, om det lundensiska läsesällskapet vid sin startande verksamhet skulle erhålla ett ungefärligen lika värdefullt understöd som det uppsalensiska hade erhållit vid sin start något mer än ett årtionde tidigare. Fördelningen på akademikassa och bibliotekskassa hade i Uppsala berott på alldeles speciella lokala förhållanden och kunde därför icke vara vägledande för fördelningen i Lund. Det föll sig då naturligt för Lidbeck att föreslå att anslaget skulle utgå med två tredjedelar från akademikassan och med en tredjedel från bibliotekskassan. Lidbecks preciserade förslag om understöd till läse-

Weibull anför emot teckningen av denna patriarkaliska idyll i annat sammanhang (a. a., s. 213 f.). Han framhåller nämligen, att den lärt aristokratiska ton, som ställde de vanliga studenterna utanför det nybildade läsesällskapet "stälde likaledes äfven de fleste af dem utanför de sällskapliga förströelser, hvilka den lilla universitetsstaden såsom det tyckes i ej så ringa antal hade att bjuda på". Även Lars von Engeström betonar i sin nedan återgivna skrivelse av den 21 nov. 1811, att det i själva verket var blott ett litet mindretal av studenterna, som hade tillgång till professorernas hus, måltider och bibliotek. De flesta voro ute- stängda och hade därför icke de få privilegierades möjligheter.

sällskapet bör sålunda ses mot bakgrunden av vad han visste om tidigare rådande förhållanden i Uppsala.^{26a}

J. H. Engelhart hade i motsats till Lidbeck icke skrivit sitt utlåtande i form av ett förslag till svarsskrivelse utan var ställt till konsistoriets ledamöter. Det bar därför rubriken "*Till Consistorii Academici Protocoll den 12 Oct. 1811*". Engelhart är till skillnad från Lidbeck helt och hållet en 1700-talets man, som icke förstår sig på nyheter och som håller på det gamla även i fråga om studierna. Han anförde:

Med wördnadsfullt erkännande af Hans Excellences Cancellarens nit för Academiens heder och bästa, har jag trott mig böra, uti förewarande wigtiga ämne, efter samwete och öfwertygelse fritt yttra mina tankar. Min rena afsigt, hoppas jag, skall icke misskännas, om jag än skulle hafwa felat i mitt omdöme.

Här i Staden finnes blott en Billard, hwilken äges af Fabriqueur Sundsten, som derföre erlägger behörig skatt, och hwars allmänna nyttjande det således ej är i Consistorii magt att förbjuda, ehuru nyttigt jag anser dess afskaffande.

Att inrätta en Billard, som, under Academisk auctoritet, skulle wara de Studerande förbehållen, finner jag ganska betänkligt, ty 1:o skulle derigenom många ditlockas, som annars aldrig hade ämnat begagna detta nöje och säkert mångfaldigt flere, än nu infinna sig på den Sundstenska. 2:o är det troligt, att de som drifwas af spelsjuka snarare skulle wälja den allmänna än den akademiska Billarden, och ändamålet således förfelas. 3:o tyckes en dylik sanction åt ett onödigt tidsfördrif, ej böra gifwas af Lärare och Fäder, och 4:o blefwe inspectionen deröfwer för professorer det odrägligaste, samt med deras år och Embeten minst passande göromål dem nånsin kunde åläggas.

Jag tror ej att Spel idkas mera nu än förr på Student-kamrarne; och jag är rädd, att andra steg till förekommande deraf, än dem man hittills widtagit, skulle snarare hafwa en motsatt werkan. Genom tillbörlig stränghet uti Examina utrönes lätt, hwem som anwändt sin tid wäl eller

^{26a} De här refererade förhållandena i Uppsala utredas utförligt i min undersökning om "Uppsala läsesällskap under dess första utvecklingsskede 1797—1824", till vilken utredning därför hänvisas. Jfr Lenz, Chr. Ludv., Bemerkungen auf Reisen in Dänemark, Schweden und Frankreich gemacht Bd I, II, Gotha 1800—1801, s. 417, där förf. från sitt besök i Uppsala 1799 talar om att läsesällskapet där hade ett anslag på "siebenzig Reichsthaler", vilken uppgift ju är ett ganska bra runt tal för de 69 rdr 16 ss. läsesällskapet i verkligheten hade.

illa; och då den sednare utan skonsmål *improberas*, blir exemplet, helt säkert, kraftigt warnande. —

Det härwarande Läse-Sällskap utgöres nästan endast af Academiske Lärare. För sådane kunna Journaler wara nyttige; men för Studerande i allmänhet blifwa de, i min tanka, en både onyttig och skadelig lecture. Journaler kunna hjelpa Läraren, att lättare följa sin wettenskaps framsteg och gifwa honom anwising på de Böcker, han widare bör skaffa sig; men Studenten måste först lära de lärda och lefwande språken, samt sjelfwa wettenskaperna på ett systematiskt sätt; och det gör han ej af Journaler. Dessa gifwa honom alltid högst yteliga, ofta falska och ensidiga begrepp, med hwilka han aldrig kan blifwa nyttig medborgare och Embetsman, men wäl pladdra i alla ämnen, och under en air af mångkunskap, på en stund dölja den största okunnighet. Genom det flyktiga Journalläsandet wänjes ynglingen ifrån den stränga ordning och ihärdighet i studerandet, som är så outhärlig för all grundlighet; och det skulle lätt kunna hända, att han lemnade Academien utan att hafwa läst andra Författare, än Journalister: men huru beklaganswärd wore icke denna förlust af hans dyrbara tid? — De få, men goda, Böcker, som en Studerande bör läsa, anwisas honom långt säkrare af nitiske Lärare än af Journaler och så kallade Lärda Tidningar. Jag sade med flit *de få Böcker*, ty wid denna ålder i synnerhet gäller den gamla regeln, att *läsa multum, non multa*.

Att de Studerande i Lund ej sakna tillfälle att umgås med sine Lärare, är en allmänt känd sanning. Det är intet skryt, då jag säger, att få Universiteter torde finnas, där ungdomen har ett lättare tillträde till Professorernas Bibliotheker, Bord och samqwäm, än hos oss; och mycket hafwa wi förfelat wår goda afsigt härmed, om ej nyttan deraf wisar sig hos mängden af de ynglingar, som lemna oss.²⁷

Den 12 oktober 1811 föredrogs ärendet inför akademiska konsistoriet. Först upplästes därvid kanslerns skrivelse, varpå föredrogos de båda utlåtandena av Lidbeck och Engelhart. På rektors fråga om ledamöterna ville yttra sig i ärendet eller förena sig med någotdera av Lidbecks eller Engelharts yttranden, äskade consistoriales, "ytterligare och längre tids del af samma Höga skrifwelse, än Consistorii nuwarande Session kunde medgifwa, för att omständeligen i ämnet sig utlåta". Då rektor härtill framhöll, att kanslern

²⁷ Consistorii Academici protokoll den 12/10 1811, § 6 (LUB). Anförts här efter avskrift i universitetskanslerns arkiv, Inkomna skrivelser 1811 (RA), dock jämförd med originalet i konsistoriets protokoll. Jfr Weibull, M., Ett blad ur Lunds universitets historia, s. 221 ff.

”wäntade skyndsamhet med föredragningen” påpekade consistoriales, att ”ämnet syntes wara af mera wigt och påföljd, än att det nu möjligtwis lika med ett wanligt mål skulle kunna öfwerwägas, och det sanna nyttiga deraf bestämmas”. Under åberopande därav samt av sina trägna föreläsningsskyldigheter och övriga ämbetsgörsmål beslöto consistoriales ett uppskov med sakens avgörande på åtta dagar. Samtidigt beslöts, att kanslersbrevet i widimerad avskrift jämte professor Lidbecks utlåtande och skrivelseförslag skulle cirkulera ledamöterna emellan till lördagen den 19 oktober, då saken åter skulle upp i konsistoriet, och avgörande fattas.

Då konsistoriet nämnda datum samlades för att bl. a. besluta i ”frågan om inrättandet af ett Läse-sällskap härstädes” med vad mera som ägde sammanhang därmed, övergick man omedelbart till att låta ledamöterna i tur och ordning lämna sina vota i saken.²⁸ Först yttrade sig professor H. N. Sjöborg, som skriftligen anförde:

Jag förenar mig till alla delar med Herr Professor Lidbeck, endast med det tillägg, att om något slags wittert läse- eller umgänges sällskap kommer till stadga och ordning, kunde, utom Academie och Bibliotheks Cassorna, Nationernas Cassor dertill bidra med en summa af 100 Rdr Riksgäld, hwilka efter Nationernas talrikhet på det sättet utgjordes, att årligen lemnade Skånska Nationen 25 Rdr, Blekingeska, Småländska och Götheborgska 15:— hwardera, och Östgötha, Wästgötha och Wermländska 10:— Rdr Riksgäld hwardera. Deremot borde 20 Studerande, hwilka af hwarje Nations Inspector utnämndes, hafwa fritt inträde uti sällskapet, nemligen af Skånska Nation 5, af Blekingeska, Småländska och Götheborgska 3 af hwardera, och af Östgötha, Wästgötha och Wermländska 2:ne af hwarje Nation.

²⁸ Consistorii Academici protokoll den 19/10 1811, § 4 (LUB). Här citeras protokollet efter avskrift i universitetskanslersarkivet (RA). Jfr referat av yttrandena i Weibulls nyssnämnda skrift (a. a., s. 222—230). Här bör kanske framhållas, att Weibull icke är den förste, som framdragit föreliggande diskussion inom konsistoriet och mellan detta och kanslern i en sammanhängande redogörelse. Saken behandlades utförligt redan 1830 av P. Wieselgren i hans inledning till A. Lidbecks Anmärkningar angående ämnen ur Psychologien, Esthetiken och Svenska Synonymiken, Lund 1830, s. XLIII ff. Tämliken utförligt behandlar även A. P. Cronholm saken 1838 i sin artikel om Lars von Engeström i Biographiskt Lexicon öfver namnkunnige svenske män Bd IV, Upsala 1838, s. 260 ff. Se även 2:a uppl. av Biografiskt Lexikon Bd IV, Stockholm 1875, s. 260 ff.

Sedan professor Anders Lidbeck därpå såsom sitt votum hänvisat till sitt vid föregående sammanträde och här ovan återgivna förslag till svarsskrivelse till kanslern, utlät sig professor Johan Lundblad skriftligen på följande sätt:

Hwad de till vårt yttrande af Hans Excellence Academiens Cancellar under den 28 sistlidne September förelagde ämnen angår, så är jag af den öfvertygelse, att Hans Excellences fordran är, att wi wid afgifwandet af detta, följde känslan af vår pligt och öfvertygelse.

Beträffande enskilda Spel på Studerandes kamrar, så tror jag att denna förderfliga sed numera är långt mindre gängse, än den för detta warit. Den alfwarsamhet, som sedan längre tid blifwit widtagen wid flere slags examina, har satt ungdomen i nödwändighet, att på helt annat sätt använda sin tid, och är den kommen i den författning, att man af samma anledning sällan förmärkt en hop sådana upträden, som orkeslöshet för detta icke sällan åstadkommit. När en Studerande har 7—8 till 9 lectioner om dagen, jemte serskilt arbete på sin kammare, för att kunna draga nytta af desse, kan icke mycken tid blifwa öfwer för tidsspillande nöjen. När på Studerandes kamrar Spel förspordts, har det gärna warit någon äldre som gifwit anledning dertill, och jag tror näppeligen att sådant står till att på annat sätt förekomma än genom warningar och på sätt som nämndt är.

Billards Spel deremot, ehuru i och för sig sjelf oskyldige, anser jag likwäl wara det mindre, när de förleda Studerande att bortspilla sin för dem så dyrbara och wigtiga tid. Där denna håg får inrota sig, sker det både i tid och otid. Kommer det an på Gymnastiska öfningar, hwartill man skulle kunna hänföra detta slags spel, så gifwas andra mera nyttiga och outhärliga öfningar för ungdomen efter närwarande tidens upfostrings behof. Den Billard, som nu är inrättad, har jag för min del ansett för ganska skadelig för Academien, och att den werkeligen det är, derpå känner jag flera exempel. Då före detta nitiske Cancellarer och Procancellarer hafwa under längeliga tider warit i stånd att förekomma Comoediers anställande wid detta Lärosäte, tror jag, att genom Hans Excellences nit, wi ock skulle kunna blifwa af med denna. En Stad, som drar så mycken fördel deraf, att en Academie är på stället, skulle icke kunna anse sig hafwa förlorat, om en sådan och dylika till tids- och penningspillan förledande inrättningar blefwo förmente. Att inrätta en Academisk Billard, och dymedelst åstadkomma i afseende på Studerande en sanction för detta slags tidsfördrif, skulle jag på goda skäl önska, aldrig måtte inträffa.

Hwad ett Läsesällskap af Tidningar och Journaler angår, så har ett sådant här genom Herr Professor Tegnér och min äldsta Sons, samt Herr Adjuncten Agardhs och Magister Docens Heurlins åtgärd och en och annan Professors upmuntran dertill blifwit inrättadt; men för äldre personer, såsom Candidater, Magistrar, Docenter, Adjuncter och Professorer. Jag känner icke, och tror icke eller, att någon af de yngre Studerande deri del-

tagit, det skulle ock helt och hållet för dem varit utan nytta och ändamål. Några wissa af Fäderneslandets tidningar hafwa i längre tider blifwit hållne af Nationerna, bland hwilkas ledamöter de circuleras. Som knappast hafwa Studerande tillfälle att använda en timmas tid på denna läsning, som också är tillräckligt. För Studerande, som icke fulländat sina studier, utan äro i begrepp att dem med nödige elementarkunskaper grundläggas skall Journalläsning långt ifrån att blifwa nyttig, hafwa mera skada med sig, som af Konungens Första Lifmedicus, Herr Professoren Doctor Engelhart, i det af honom i förra Consistorio upläste anförande, så ganska riktigt bliwit wisadt. Ett Journalistiskt Läsesällskap lärer således blott komma till att gagnas af äldre, såsom Magistrar, Docenter, Adjuncter och Professorer. Det är billigt, att desse sjelfwe betala derföre, och att hwarken Academiens Cassa, ej eller Nationernas dermed betungas. Då Nationernes Cassor bestå af Studerandes tillskjutne medel, är det ock billigt, att de få komma samma Studerande tillgodo, när torftighet, sjukdom, någon olyckshändelse, eller en afliden medellös Studerandes begrafning sådant fordrar, hwarpå ett exempel i Småländska Nationen nyligen varit. Utom det äro desse Cassor Nationernes egendom, som ej af annor man kan disponeras. Ett Journal-sällskap bör ock i så måtto wara fritt, att en äldre, som det will och kan gagna, eger att deri ingå och icke ingå. Hwar och en Lärare har icke lika tid, ej eller lika behof, att i sådane samfund deltaga. — På desse af mig anförde skäl och med full kännedom af en Academisk Lärares bestämmelse, förklarar jag mig att jag i hufwudsaken är af enahanda tankar, som Konungens Förste Lifmedicus Herr Professoren Doctor Engelhart sistlidne Consistorii dag yttrat.

I samma riktning yttrade sig professor M. Fremling i en skriftlig inläga:

Academiska Ungdomen kan icke oafbrutet sysselsättas med studerande, någon så kallad frihetstid måste öfwerblifwa, hwilken skulle blifwa tom, deräst den icke med någon annan passande werksamhet upfylles. Att gifwa werksamhetsdriften ämne genom något spel, torde likwist i ganska få händelser utan fara kunna användas; wanligen upväcker blotta ordet tanken om winst, en förledande bild, uti en ålder, som ofta icke en gång genom flerfaldig egen erfarenhet, låter öfwertyga sig om möjligheten af förlust. Wäl gifwas spel, som icke påräkna winst eller förlust uti penningar; men hwad hindrar, att äfwen i dessa penningar sättas ifråga, i synnerhet på wärdshus, der spel om penningar höra till ordningen för dagen. På dylika ställen, hwaräst äfwen starka drycker tilljudas, är det icke hwarje yngling gifwet att med penningar på fickan se spelaren med en mindre summa kunna åstadkomma en större, och det oaktadt hafwa den återhållsamhet, som ofta saknas i mandomen. Ett enda gynnande försök är nog, för att blifwa spelare af passion, en af de farligaste, och källan, utur hwilken mångfaldiga brott haft deras uprinnelse.

Ingen Academisk Lärare kan derföre, om han än hade sådan böjelse, infinna sig wid en på wärdshus warande Billard, af fruktan att med sitt efterdöme likasom wisa wägen till ett nöje, som lättligen kan blifwa förförande. Att fordra af en Tracteur, att han med upoffrande af den inkomst, för hwilken han är taxerad, borde antingen förekomma utswäfningar, eller rent af tillsluta sitt hus för den studerande ungdomen, skulle, i fall man kan antaga ett sådant sätt att öppna wärdshus, i förra händelsen försätta wärden uti en äfwentyrlig strid med sina gäster, och i sednare blottställa såwäl hans person som hus, för alla de anfall, som af en retad ungdom kunna uptänkas. Allt hwad man i allmänhet kan wänta af en Tracteur, lär alltså inskränka sig dertill, att han icke sjelf, retad af interesstet, förleder och upmuntrar till utpräsnningar; att förekomma och afböja dem är icke alltid i hans makt, om det än skulle finnas i wiljan.

Det är icke utan att spel på kamrar undandraga sig allmänna upmärksamheten; men jag kan icke af detta skäl föredraga de offenteliga; då de icke kunna sägas wara mindre, utan snarare mera både förledande och förstörande. Uti ett slutet sällskap åtnöjes man wanligen med måttlig Iörtäring; och det skall wara en sällsam händelse, om någon wägar så stora summor, som uti allmänna sammankomster, hwaräst spelare till professionen icke underlåta, att infinna sig, hwilka icke kunna wara belättna med en ringa winst, om inkomsten skall gå up emot utgifterna.

Inrättandet af en Billard, ställd under Lärares uppsigt, och endast wissa tider tillgänglig för Academiska ungdomen, tyckes wäl kunna bidra till förekommande af spel, på wärdshus, men dels blefwe en sådan inrättning kostsam, dels fruktar jag, att wärdshusspelen, såsom alltid tillgängliga, och icke beroende af uppsigt, skulle tillegna sig det företräde, som friheten har för twånget.

Jag medgifwer, att Studerande finnas, som, ehuru erkände spelare, ofta i de med dem anställde förhören berömligen utmärka sig framför den flitige och indragne ynglingen. Spelaren har likwist att derföre egentligen tacka en lycklig fattningsgäfwä; hans financer äro eller måste blifwa beklagliga, hwilka icke bepröfwat af Faculteter, utan höra till Föräldrars och anhörigas bekymmersamma undersökande.

Hwad jag derföre önskar wore, att en Förordning strängeligen förböde Studerande ungdomen icke allenast wägspel hwaräst som helst, utan ock alla spel af hwad namn de må wara på wärdshus, der Academier finnas; och att detta förbud, till förekommande af föregifwen okunnighet, i början af hwarje Termin, wid Nationernas första sammanträde årligen blefwe upläset, med tjenliga föreställningar af Inspectores Nationum om allt det onda, som spelpassionen af sig alstrat.

Slutligen och beträffande den ifrån alfvarsamma göromåls förrättande lediga tiden; så gifwes mångfaldigt, hwarmed denna tomhet oskyldigt kan upfyllas. Academiska fäktsalen står öppen för ynglingen, att där deltaga i gymnastiska öfningar; han kan söka inträde i sällskap af den hyfsade werldens ton och seder; företaga spatseringar, samla naturproductur, låta

lära sig att dansa; öfwa sig i ritning, musik eller winlägga sig om någon mekanisk konst, t. e. swarfwa, m. m. För honom gifwes äfwen tillfälle, att inträda i det här till en början inrättade läsesällskapet, om han har den odling, att häraf kunna draga fördel, hwilket wanligen icke inträffar förrän den Academiska kursen är fulländad.

På offentliga nöjen är stundom snarare öfwerflöd, än någon brist; man har till anställande af sådant tidsfördrif inom Stadens Jurisdiction en byggnad af det utrymme och beqwämligheter, att den skall kunna täfla med de flästa i Riket. Hwad som saknas är likwäl det hufwudsakliga, nemligen, att gifwa denna inrättning behörigt skick, hwilket icke är möjligt, med mindre den ställes under uppsigt af wissa personer, som dertill af bägge Jurisdictionerne för längre eller kortare tid utses; hwarjemte det måste fastställas huru ofta hwarje Termin sådane nöjen må anställas; tiden när de hwarje gång kunna begynna och när de måste uphöra; samt hwilka förfriskningar då äro tillätne. På detta sätt skall ynglingen kunna hafwa tillräckliga och oskyldiga föremål för verksamheten, och erhålla den för samhällslefnaden nödiga yttre hyfsningen. Det återstår för Läraren, att jemte förståndets förädlande, genom hwarjehanda kunskaper tillika bilda och stadga en moralisk sinnesförfattning, som är den inre hyfsningen, hwarförutan allt annat blott är representativt och utan sannt värde.

Efter uppläsandet av sitt votum tillade Fremling utanför sin skrivelse, att han i de delar av ärendet, som han icke berört däri, vore av samma mening som herrar Engelhart och Lundblad.

I huvudsak liknande åsikter hävdades av den frejdade orientlisten Matthias Norberg i hans ävenledes skriftliga votum:

Min mening om nyttan af Läse-sällskap och Billard för Studerande är denna. Hwad det förra, eller *Läse-sällskap* angår, läses bäst, när intet annat ses eller höres, än det som för själen är föremål. Så i tysthet, och då man är allena. Twertom och i gemenskap, med andra störes eller förswagas tankan. I frågan åter om läse ämnet finnes intet sämre än det som innefattas i små och blå pappersband. Där förwärfwas skicklighet, att tala mycket om det, som litet begripes. Lärda Tidningar äro nödwändiga. Men egentligen för Lärare. Wettenskapernas öde bör wara dem bekant. Icke så för Lärjungar. I dessa skrifter afhandlas icke bokwettets grundämne. Kännedom deraf är likwäl den wettgirige ynglingens hufwudstycke. Och har detta blifwit större nu än tillföre. Så mycket nytt har tillkommit. Äfwen den med de bästa naturanlag förbryllas af mängden och swigtar under tyngden. Om icke pålagan minskas, eller förmågan ökas, är fruktansvärdt, att Herr Cancellie Rådet Ihres spådom om ett förestående barbari upfylles.

Hwad den senare eller *Billard* beträffar, är wäl denna ett oskyldigt tidsfördrif, men urartar lätt till ett brottsligt. Både sinne och hälsa kunna

derwid lida. Först wana och sedan natur. Lust att läsa öfwergår snart till lust att spela: tid och penningar förspillas: bedrägeri med wanära följer efter: olycklig son, olyckligare Föräldrar. Tillsyn deremot af Lärare blir tung. Af dem, som bewakas, kan denna ock gäckas. Om det är swårt att wid en examen stili inom lyckta dörrar förekomma alla afwikelser, blir detta på ett öppet ställe ännu swårare. Afsidesrum och bekantskap gifwer tillfälle. Så äfwentyrligt är efter mitt omdöme denna lustbarhet för goda seder. Desse bildas genom arbete och efterdöme. Den gör icke ondt, som med fruktan för stränga förhör sysselsättas: äfwen som umgänge i Lärares och andra goda Mäns hus danar deras like.

Bättre wäg till det mål, som här föresattes, känner jag icke. Den är gammal och banad. En obepröfwad och ny kunde blifwa farlig. Om någon annan, säkrare emot fall, men kostsamare, skulle förmodas, blir förslag dertill, i brist på medel, lika så länge tomt och onyttigt.

I ämnets övriga delar förklarade sig Norberg vara av samma åsikter som professor Engelhart.

Även professor E. Munch af Rosenschöld avlämnade ett skriftligt votum. Det var av denna lydelse:

För min del finner jag Hans Excellences, vårt Universitets Höga Cancellers Förslag grundadt på så ädla tänkesätt, och på djup människokänne- dom, att jag tror oss böra med största wördnad och tacksamhet emottaga och sätta i verkställighet detta Förslag; hwarföre min tanka är, att Consistorium Academicum bör inom sig utwälja en Committé af någre få Ledamöter som utarbetar och inkommer med ett fullständigt Förslag till ett Läse-sällskap, byggdt på de grunder Hans Excellence framställt, och att detta af Consistorio granskas och således fullkomnad upsåndes till Hans Excellences närmare bepröfwande och afgörande.

Jag instämmer således med Professor Lidbeck uti det hufwudsakliga af dess yttrande, men jag är icke alldeles af lika tankar med honom uti följande biomständigheter.

I:o tror jag icke att behag i umgängessättet bör wid ett Lärosäte yrkas såsom af lika wigt med kunskaper; ungdomen skulle deraf möjligen kunna hämta anledning, att mera söka förkofra sig i offentliga och enskilda samqwäm, än på Lärosalarne och i studerkammaren. Wäl må den enskilde mannen för sin son framställa en sådan grundsatts såsom en klok lefnadsregel, nödig för dennes eget interét, men en offentlig Lärare, såsom ett Statens ombud, bör och måste yrka Statens interét, och detta fordrar i allmänhet ännu mer kunskaper än behag i umgängessättet hos dem, som en gång skola träda i Statens tjänst. Också torde erfarenheten wisa, att vårt Fädernesland äger ännu flere i umgänget behaglige män, än capable embetsmän.

- 2:o tror jag en förordning om hazardspels förbudande i städer, där Universiteter finnas, icke ånyo behöfwa utfärdas, då en sådan redan existerar för alla städer, men wäl behöfwes ett strängare handhåwande af densamma.
- 3:o torde bäst wara, att hela årets Journaler och Tidningar på Auction sättas, med öppet tillfälle för Universitetets Bibliothek, att göra högsta anbudet.
- 4:o Äfwensom wid hazardspel gemenligen förloras mera pengar, så förloras i billardspel mera tid, om detta får af Studerande utan behöfrig uppsigt frequenteras.

Därpå anmälde professor A. H. Florman, att han till alla delar förenade sig med professor Lidbeck i hans utlåtande, varjämte professor Engelhart åberopade sitt vid föregående sammanträde inlämnade utlåtande såsom sitt votum.

Juristen Professor Johan Holmbergsson voterade också han skriftligen och på följande sätt:

- 1:o I afseende på Billardspel instämmer jag till alla delar med Herrar professorerne Lundblad, Fremling, Norberg och Engelhart, hälst detta nästan mer än andra spel, är tidsödande och har det med alla öfrige, der winst är i fråga, gemensamt, att hågen derföre lätt urartar till passion, hwarföre *Billard-spelare* och *dagdrifware* mångenstädes äro ord af enahanda betydelse. Jag tror mig således ej böra tillstyrka dess införande, om det ock wore, under tillsyn af Academiske Lärare eller i förening med ett Läse-sällskap. Twertom skulle jag på det högsta önska, att den här redan, utan Hans Excellences och Consistorii bifall inrättade billard måtte genom Hans Excellences nit blifwa afskaffad.

Jag känner alltför wäl det beröm, som slösas på Upsalas både billard och läse-sällskap m. m. Men jag tror mig böra uplysa, att nämnda sällskap icke har något att skaffa med billarden. Den finnes endast i Upsala gille, som har helt andra föremål och består af andra personer än Läse-sällskapet.

- 2:o Emot de spel och andra skadliga tidsfördrif som inom slutna dörrar föröfwes, gifwes icke något ofelbart twångsmedel. Warningar och goda exempel af Lärare verka på en del. Det allmännast werksamma medel i Lärares händer är den owäldighet och alfwarsamhet i examina, hwarigenom ungdomen kommer i nödwändighet att arbeta. Men den mest ofelbara motwigt mot utswäfningar är likars förakt. Är tonen hos de flästa Studerande wänd på alfwarsamma yrken, då bemötas spelare och dagdrifware med allt det hån, de förtjena. Problemets uplösning beror således mycket på den fråga: hur skall en sådan ton hos de Studerande lifwas och blifwa allmän? Swaret är lätt. Tonen hos

ungdom i allmänhet bestämmes af tonen i werlden, och hos de Studerande i synnerhet aldrast af det wärde, som wid befordringar gifwes åt grundliga kunskaper och flit. Det är ett nöje att se, huru märkligt ungdomen en längre tid är eldad för studier, enär det någon gång händer, att en man med utmärkta kunskaper och skicklighet blifwit uppsökt samt äfwen i civila embetsmannawägen satt på sin plats. Och då man nu bör hoppas, att hädanefter mera wärde torde medgifwas för de solida kunskaper, som genom Universitets och alfwarsamma studier winnas, och wid befordringar mera afseende göras derå, än å tom ordagranlåt och blott practiska färdigheter; föreser man ock, att, om derjämte embetsmäns wilkor blifwa, som sig bör, förbättrade, både Lärares och Studerandes flit skall muntras af utsigten att ej arbeta förgäfwes. Då skall man ock bland ungdomen sjelf finna de bästa granskare emot de få, som wid Universiteterna skulle wilja använda sin tid illa; samt den tillsyn öfwer deras seder, Academiske Lärare hittills haft, lika så tillräcklig, som den warit i förra tider. Men följes ej sådana grundsatser, då blifwa Lärarnas bemödanden mindre werksamma; och alla nya upfinningar emot utswäfningar och sysslolöshet hos ungdomen, blotta palliativer.

- 3:o På de grunder Herrar Professorerne Lundblad, Norberg och Engelhart andragit, tror också jag, att det enda rätt dugeliga Läsesällskap är det Lärare emellan här redan uprättade, i afseende på bättre utländska Litteratur-Tidningar. Men då enligt hwad bemälte Herrar wisat, endast Docenter och de af Studerande, som redan absolwerat sin cours, såsom Magistrar, Licentiater m. fl. med nytta kunna deri deltaga, kan jag, för min del icke inse nödwändigheten af att med bidragande till denna inrättning betunga Nationernas Cassor och derigenom den större mängd af Studerande, som af inrättningen intet gagn hafwa. Om Academien med någon fond deri deltog; wore det wäl en lättnad för delägarne, men af mindre båtnad för Academien; i afseende hwarpå jag ock får andraga, att Upsala Academiska Bibliothek, som i början tillsköt något till det derwarande Läse-sällskap, snart drog sig derifrån, sedan det, då sällskapets böcker skulle blifwa Bibliothekets egendom, ej erhöill dem annorlunda, än incomplete och illa medfarne.

Hwarförutan jag tror mig böra om sistnämnda sällskap tillägga, att det, utom förstnämnda lärda Tidningar, wäl också eger åtskilliga politiska samt de flästa inländska tidskrifter; men dessa sednare äro egentligen för delägare af illitterata classen, eller för Studerande, som ej studera, samt för resande, som kunna omtala hwad de hört och sett. Så blifwa ofta reellare afsigter befordrade genom småsaker: och så få, å andra sidan, småsaker utseende af wigtiga ting. Skulle Upsala Läse-sällskap endast haft solid lärdom för ögnamärke, skulle det ej ägt andra än förstnämnda, endast för litterate män tjenlige, och rätt dugelige skrifter; så torde det warit lika obemärkt, som wärt

ofwan beskrifna, hwilket fastän dess skrifter läsas i enrum, wisseligen ändock är ett sällskap för läsning, som ej har behof att reformeras efter det Upsaliensiska.

- 4:o I frågan om förbud mot hazardspel å offentliga ställen, förenar jag mig med Herr Professor Rosenschöld.
- 5:o Om i frågan om ett hus för offentliga nöjen, skulle tänkas på något sådant, som Upsala gille, hwilket nu också äger sitt eget hus; då skulle jag ej kunna sådant tillstyrka. Detta gilles föremål äro de så kallade jeux de commerce, billardspel, conversationer, assembléer m. m. och till dess ändamål likasom det derwarande läse sällskapets, hörer resandes roande och förmögna Herrskapers inflyttande till Staden. Intet af allt detta befrämjar ett Universitets syftemål. Snarare motarbetas detta deraf. Ju mer moderne förfining, ju mer swaghet, lättsinnighet och afsky för alfvarsamma yrken. Och går denna förfining med sådane steg, som den begynt, utsprider den sig till flere classer; snart skola då Rätter, Collegier, ja sluteligen äfwen Församlingar, Scholor och Universiteter uppfyllas af sådane, som, *misskännande sin bestämelse*, göra nöjen till hufwudyрке, embetsgöromålen till bisak.

Upsala gille må ej återopas. Det understödes också ej af någon publik fond, är ej heller egenteligen inrättadt för Studerande. Wäl få någre af dessa där inträde, men sällan af den class, som tror sig mera bestämd till arbete än tidsfördrif. Och härigenom är wäl detta gille, då det ej inflyter på mängden af Studerande också mindre förderfligt. Men dock ofelbart af ingen ytta för ett Universitet.

Blefwe åter frågan om ett hus för goda gymnastiska öfningar och god musik, samt att desse i en framtid kunde fullkomnas och blefwe för all Studerande ungdom, ej blott den förmögna, tillgänglige på lämplige hwilostunder; då skulle jag med Herr Professor Lidbeck instämma; emedan endast desse nöjen gifwa åt kropp och sinne den styrka och liflighet, samt medföra den förädling, som med förra åldrars kraft, mod och arbetsamhet kan förenas. Men jag finner målet för en sådan önskan nog fjerran, då någon större ny fond för Academien icke torde wara att påtänka.²⁹

Professor C. J. Eberstein voterade i huvudsaken med prof. Engelhart och instämde för övrigt i vad herrar Lundblad, Fremling och

²⁹ Holmbergssons myckna ordande om Upsala gille och läsesällskap får ses mot bakgrunden av att han ju hade bakom sig en period som lärare vid Uppsala universitet, innan han kom till Lund, och därför hade mycket goda Uppsalakontakter. Möjligen finns också en mindervärdeskomplex med i spelet: allt i Uppsala är tydligen dåligt i jämförelse med det av kanslerns idéer ännu obesmittade Lund, såväl dess uppenbarligen närmast fördärliga läsesällskap som ock dess Uppsala gille eller för övrigt vad som helst därifrån som kunde komma på tal!

Norberg i sina yttranden anført. Professor A. Hylander instämde i Engelharts votum. För övrigt önskade han högeligen, att "Billarden såsom för ungdomen mycket förledande måtte avskaffas. Hwad spel på kamrar angår, som lätteligen kunna döljas undan Lärares ögon och lika lätt urarta till missbruk af swåraste följder", var han av liknande mening med Holmbergsson, att de genom Faderlig warning och goda exempel bäst förekommas".

Domprosten professor Johan I. Hellman fann sig i likhet med professor Eberstein i huvudsaken kunna förena sig med Engelhart och i allt övrigt med herrar Lundblad, Fremling och Norberg. Rektor magnificus Fredrik Cederschiöld däremot instämde i allo i Lidbecks utlåtande och förslag med undantag av vad som sagts om hazardspel och förbud däremot, på vilken punkt han hade enahanda anmärkningar att göra som Professor Munch af Rosenschöld.³⁰

Efter sålunda avslutad votering och justering av yttrandena, befanns, heter det i protokollet, "Konungens Förste Lif Medici Herr Professor Doctor Engelharts hafwa pluralitet uti de hufwudsakliga delarne af Hans Excellences Höga skrifwelse". Lidbecks utlåtande hade erhållit fem röster, nämligen professorerna Sjöborg, Lidbeck, Munch af Rosenschöld, Florman och Cederschiöld, medan Engelharts utlåtande fått åtta röster, nämligen professorerna Lundblad, Fremling, Norberg, Engelhart, Holmbergsson, Eberstein, Hylander och Hellman. I följd härav beslöts, att svarsskrivelsen till universitetskanslern skulle uppsättas i huvudsaklig överensstämmelse med Engelharts inlaga men dock med hänsynstagande till vad en del konsistorieledamöter, vilka för övrigt biträtt Engelharts mening, haft att ytterligare lägga till hans synpunkter. Svarsskrivelsen skulle före renskrivningen och underskrivandet föreläggas konsistorieledamöterna för kontroll. Till sist överenskom man, att det i ärendet förda protokollet av den 12 och 19 oktober skulle i avskrift åtfölja svarsskrivelsen till kanslern, så att denne skulle kunna följa ärendets behandling inom konsistoriet.³¹

³⁰ Jfr Wieselgren, P., a. a., s. XLIV ff.

³¹ På grund av sistnämnda beslut av konsistoriet finns nu protokollen med alla tillhöriga yttranden i avskrift såsom bilagor till Lundakonsistoriets skrivelse till kanslern i universitetskanslersarkivet i Riksarkivet.

Expeditionen av svaret till Lars von Engeström skedde den 27 oktober, då emellertid ett par konsistorieledamöter, Lidbeck och Munch af Rosenschöld, vilka varit av annan mening än majoriteten, icke undertecknade den. Florman och Sjöborg voro däremot med bland undertecknarna, troligen av lojalitet mot kollegerna. Fredrik Cederschiöld, som ju även haft en mot majoriteten avvikande mening, undertecknade i sin egenskap av rektor och konsistoriets ordförande. Skrivelsen var uppsatt av akademisekretären Lars Weibull och var av följande lydelse:

Rector och Consistorium Academicum i Lund få, med anledning af Hans Excellences Academie Cancellarens den 28:de sistedne Septembris aflätne nådiga skrifwelse, allerödmjukast förklara sitt wördnadsfulla erkännande af Hans Excellences Nit för Academiens heder och bästa, under det Consistorium Academicum tillika gör sig det glada hopp, at dess rena afsigter icke måtte misskännas uti härmed afgifwande allerödmjukast utlåtande öfwer omskrefna ämnet.

Här i staden finnes blott en Billard, hwilken äges af Fabriqueuren Svante Sundsten, som derföre erlägger behörig skatt, och hwars allmänna nyttjande det således ej är i Consistorii magt at förbjuda, ehuru högst nyttigt Consistorium anser dess afskaffande.

At inrätta en Billard, som under Academisk auctoritet skulle wara de Studerande förbehållen, finner Consistorium ganska betänkligt. Många skulle derigenom ditlockas, som annars aldrig hade tänkt gagna detta nöije; och säkert mångfaldigt flera, än som nu infinna sig på den Sundstenska. Äfwen är det troligt, at de, som drifwas af Spel-sjuka, snarare skulle besöka den allmänna än den akademiska Billarden, och ändamålet således förfelas. Utom det, at det skulle synas olämpligt för Lärare och Fäder at gifwa sanction åt et onödigt tidsfördrif, skulle inspectionen deröfwer blifwa för Professorer det odrägeligaste samt med deras år och Embeten minst passande gjöromål, som dem någonsin kunde åläggas. Consistorium Academicum tror, at Spel idkas mindre nu, än tillförne, på Student kamrarne; och Consistorium frugtar, at andra steg till förekommande däraf, än dem man hittills widtagit, skulle snarare hafwa en motsatt värkan. Genom tillbörlig stränghet uti Examina utrönes lätt, hwem som användt sin tid wäl eller illa; och då den sednare utan skonsmål improberas, blir exemplet helt säkert kraftigt warnande.

Hwad Läse-Sällskap angår, så utgöres det härstädes inrättade nästan endast af Academiska Lärare. För sådane kunna Journaler wara nyttige; men för Studerande i allmänhet blifwa de i Consistorii tanka en onyttig och oftast skadelig lecture. Journaler kunna hjelpa Läraren, at lättare följja sin wettenskaps framsteg, och gifwa honom anvisning på de böcker, han vidare bör skaffa sig; men Studenten måste först lära de lärda och

lefwande språken, samt sjelfwa wettenskaperna på et systematiskt sätt; — och detta winner han icke af Journaler. Dessa gifwa honom altid högst ytliga, ofta falska och ensidiga begrep, med hwilka han aldrig kan blifwa nyttig medborgare och Embetsman, men wäl pladdra i alla ämnen, och under en air af mångkundskap, på en stund döllja den största okunnighet. Genom det flygtiga Journal-läsandet wänjes ynglingen ifrån den stränga ordning och ihärdighet i studerandet, som är så oumbärlig för all grundlighet; och det skulle lätt kunna hända, at han lemnade Academien, utan at hafwa läst andra Författare, än Journalister; och huru beklagansvärd wore icke denna förlust af hans dyrbara tid? De få, men goda, böcker, som en Studerande bör läsa, anwisa honom långt säkrare af nitiske Lärare än af Journaler och så kallade Lärda Tidningar. Sällan finns sämre Läseämne, än det som innefattas i de mångfaldiga små och blå pappers-banden; — och wid ynglingaåldren gäller i alla fall den gamla reglen, at läsa multum, non multa. Få universiteter torde finnas, där ungdomen har lättare tillträde till Professorernas Bibliotheker, Bord och samqwäm, än här; — Och alt för mycket skulle Lärarne hafwa förfelat sin goda afsigt härmed, om icke nyttan däraf wisar sig hos mängden af de ynglingar, som lemna denna Academie.

I afseende på Consistorii Ledamöters särskilta meningar, får Consistorium Academicum emellertid allerödmjukast öfwersända det Protocoll, däruti de innefattas.³²

Lars von Engeström hörde icke till dem bland rikets herrar, vars förslag man kunde slå ned med sådana från svunnen tid ärvda, föråldrade och följaktligen alldeles otidsenliga argument, som dem

³² Skrivelsen är undertecknad: Lund den 27 oktober 1811. Undertecknarna äro 11; Lidbeck och Rosenschöld hade vägrat skriva på. Skrivelsen finns nu i universitetskanslerns arkiv: Ink. skrivelser N:o 85 den 14 Nov. 1811 (RA). Något koncept till densamma bland expeditioner eller annorstädes i konsistoriets arkiv i Lund har jag icke lyckats påträffa. Huruvida Martin Weibull sett svars-skrivelsen eller blott slutit sig till dess innehåll av protokollet, framgår ej av hans framställning (a. a., s. 230 f.). Förutom de 11 professorernas namn finner man även akademisekretärens Lars Weibulls namn under skrivelsen. Han har nämligen kontrasignerat den. Om skrivelsen anmärker C. A. Agardh i sin rapport till kanslern den 12/12 1811 bland annat: "Hvad Consistoriales egentligen med sitt bref till Eders Excellence menat, är svårt att säga, och förmodligen veta de det icke sjelfva; troligen styrdes de vid detta tillfälle af en tanklös eftergifvenhet för LifMedici Engelhardts mening, som förmodligen varit uppretad öfver den skrapa han i somras erhö; ty ett enda förnuftigt skäl till deras sätt att taga saken kan icke utletas." Brev från Agardh till Lars von Engeström den 12 dec. 1811, sign. Ep. E 10:10 A-M (KB).

konsistoriemajoriteten anført. Lars von Engeström hade under någon tid vistats i Lund och ägde därför god kännedom om förhållandena, och kunde på grund härav läsa mellan raderna både i protokollen och i den översända skrivelsen. Många av utlåtelseerna måste ha förefallit honom oändligt komiska. Emellertid hade han skäl att känna sig illa berörd av åtskilliga utlåtelse om det förslag han i ärlig omtanke om universitetet framställt. Men trodde herrar Lundaprofessorer, att han som en skolpojke inför mästrande lärare skulle stå och ta emot snubbor för påstått ytliga och omogna åsikter, togo de grundligt miste. Så snart skrivelsen från Lund ingått den 14 november, uppsattes svaret omedelbart och avgick till det sydsvenska lärosätet redan den 21 november. Svaret bestod av tvenne skrivelser, daterade på samma dag, den ena ställd till rektor Cederschiöld³³ och den andra till akademiska konsistoriet.³⁴

I brevet till rektor Cederschiöld meddelade kanslern tämligen kärvt, att han medsände en skrivelse till Consistorium Academicum såsom svar på vad detta anført i sin framställning av den 27 oktober, vilken skrivelse han förständigade rektor att låta med det snaraste komma till "Consistorii kunskap". Rektor förständigades dessutom att "till sig kalla Academi Secreteraren Weibull och förehålla honom det mindre anständiga och mindre hyfsade skrifsätt hwarmed han författat en skrivelse den han förelagt Cons. Leda-

³³ Till Rector Professor Cederschiöld: Koncept 1810—1811—1812: Universitetskanslerns arkiv (RA). Original i Lund: Carolinska Academiens Cantzler till Rector Magnificus Herr Professor Cederschiöld: Cancellers Bref 1811—1814 (LUB). Jfr Weibull, M., a. a., s. 231.

³⁴ Till Consistorium Academicum i Lund: Koncept 1810—1811—1812 (RA). Original i Lund: Carolinska Academiens Cantzler till Herr Rector och Consistorium Academicum i Lund: Cancellers Bref 1811—1814 (LUB). Brevet är kontraserat av kanslerssekreteraren G. H. Thomée. Samtidigt med breven till rektor och konsistorium skrev Engeström — den 22/11 — också ett brev till professor A. J. Retzius, i vilket han beklagar, att han måst skriva som han gjort till konsistoriet. Han säger bl. a.: "Emot en gammal Wän anser jag min skyldighet förklara, huru mycket ondt det gör mig, att wissa personers kittslighet, satt mig i nödwändighet, at skrifwa till Consistorium Academicum och Academiens Rector, det bref som i dag afgår, men då Academiens Secreterare antingen af lättja eller elak wilja blott afskrifwit deras yttrande för at deraf göra et Consistorie-Bref har jag blifwit twingad dertil". Koncept i Universitetskanslerns arkiv (RA).

möter till undertecknande".³⁵ Vad han åsyftade, utförde kanslern närmare i det han skrev: "Till Protocollet må hwar och en anföra sina tankar såsom han finner tjenligt att de för framtiden uti Academiens diarium må förwaras för hans räkning; och om någon då tillåter sig pladder att jag må nyttja detta triviala ord så är det hans ensak. Skulle det wara nog att uti en Expedition endast verbatim afskrifwa den Professors yttrande som wunnit pluralitetens bifall så wore Academie Secreterarens syssla aldeles öfwerflödig. Hans skyldighet är att efter Protocollet upfatta Consistorii Ledamöters tankar och uti det swar, som afgifwes kläda dem uti den anständiga form som Consistorii wärdighet fordrar.— Då jag föreslog uteslutande af alla förut wanliga widlyftige Etiquetter war det för att bespara ett aldeles onödigt arbete och icke i tanka att befrämja sjelfswäld. Man kan med uteslutande af titlar skrifwa såsom man är sin förman och sig sjelf skyldig och det är detta som jag hädanefter fordrar af Herr Acad. Secreteraren Weibull".

Det var ord och inga visor. Men även professorerna erhöi sin väl beskärda del. Med nedgörande argumentering, bitande ironi och med ibland direkt dräpande skärpa och sakkunskap skrev kanslern:

Det har gjort mig ondt att genom Consistorii Academici Skrifwelse af den 27 Oct. få den öfwertygelsen, att jag icke haft den lyckan göra mig begriplig uti mitt bref af den 28 Sept.

Jag hade trott att hvad jag skrifwit till Academiens dåvarande Rector Dom Probst Dr Hellman och mitt yttrande öfver hans svar skolat aflägsna all tanka om min håg att se en billjard inrättad vid Academiens i Lund; och det så mycket mera som dessa ord finnas i mitt bref till Consistorium: *Läsesällskap där äfven om så begäres en billjard skulle kunna endast vissa tider vara för ungdomen tillgänglig.*

Då jag nu finner att Consistorium, äfven så väl som jag, anser en Billjardinrättning skadelig, bör det förefalla mig underligt att den under Consistorii ögon kunnat ske, utan åtal och att då jag därom hos Academiens Rector väckt fråga, inrättningen av honom blifwit ansedd oskyldig; allt hvad Consistorium behagat förklara emot Billjardinrättningen faller således tillbaka på dem, hvilka vid tiden af dess inrättande voro ledamöter uti Consistorio Academico.

³⁵ Som framgår av ovanstående framställning hade konceptet till skrivelsen förelagts samtliga undertecknarna för kontroll och behöflig justering före renskrivningen, varför kanslerns klander här drabbar icke blott akademisekreteraren utan samtliga undertecknande konsistorieledamöter.

Att Academiens Rector icke skulle äga någon del jemte Stadens Borgmästare uti den gren af Policen, som beträffar för Akademiska Ungdomen skadliga inrättningar, det kan jag så mycket mindre tro, som jag påminner mig att år 1808 Academiens dåvarande Rector Professor Lidbeck protesterade emot ett fyrverkeri såsom medförande fara för Academi Statens hus. Men skulle Borgmästarens makt i dylik händelse vara större än Akademiens Styresmans, så gifves en makt öfver honom till hvilken Consistorium Academicum kunnat sig vända, och jag hade visserligen icke undandragit mig att såsom Akademiens Cantzler på det bästa bevaka denna sak.

Consist. Acad. skrifvelse sätter mig uti den nödvändigheten att dervid göra följande anmärkningar.

Den regeln att Akad. Ungdomen bör lära multum non multa erkänner jag i hela sin vidd men det är just multa som Herrar Professorer begära vid en Candidats examen.

Att strängheten vid en examen är bästa sättet att hålla Ungdomen vid boken, erkänner jag också; men de flera värk dit Ungdom kommit från Lund berömma Akademien snarare för mildhet än de tadla för hårdhet, och derest examen rigorosum vid alla tillfällen burit skäl för namnet, så hade förmodligen icke den mängd öfvertaliga Candidater ägt rum, hvilken vid sednare Promotioner befunnits. Jag förbehåller mig att framdeles vidlyftigare få skriva om inrättandet af emot ändamålet svarande examina och gör mig försäkrad af Herrar Professorers kända nit för Akad. heder det hädanefter alla okunnige utan skonsmål impropberas.

Hvad Herrarne behagade anmärka om Ungdomens lättare tillträde till Professorernes Bibliotheker, bord och samqväm, så ber jag dem icke förglömma att de skriva till en Man som sjelf varit vid Akademien uppfödd och som icke länge sedan tillbragt öfver ett år uti Lund. Då de Studerandes antal öfverskrider flera hundra, är det en omöjlighet att de alla kunna njuta lika höflighet uti Professorernas hus och den som visas vissa Privilegerade, kommer icke allmänheten till nytta.

Om jag af Consistorii Acad. yttrande skulle dömma till den kannedom det äger om lärda Tidningar så finge jag ett mindre gott begrepp därom då det säges: "*sällan finnes sämre läseämnen än det som innefattas i de mångfaldiga små och blå Pappersbanden*". Herrarne lära vilja tala om Romaner, hvilka jag sett med begärlighet köpas på Bokauktioner uti Lund. Ibland Journaler finnas åter så viktige att svärigen någon kan följa sin Wettenskaps framsteg utan att läsa dem och den som icke går med sitt århundrade, den går tillbaka.

Vid de samqväm som finnas uti Herrar Professorers hus och hvilka jag hafvit den äran bivista har jag aldrig hört lärda ämnen afhandlas. Uti ett Läse-sällskap åter kunde sådant hända.

Vid en Akademie är icke fråga om Skolgossar; där bör Ungdomen redan börja tänka, han läser uti Sällskapet de Journaler som angå den Wettenskap han studerar, han får tillfälle att fråga sina Lärare och desse derigenom

tillfälle att lära känna dess framsteg, uppmärksamhet och vidden af dess fattningsgåfva. Ynglingens seder och böjelser kunna utletas, den försagde kan upmuntras och den tilltagsne hållas inom tillbörliga gränser. Det sednare är af en stor nödvändighet isynnerhet i våra tider då tidehvarfvets fel isynnerhet består i bristande aktning för ålder och värdighet; att ingen ifrån Lunds Akademie kommit, som varit behäftad med dessa fel. gör min förundran att höra, då jag känner mer än ett exempel häraf.

Jag har sett flere Akademier än den Carolinska, icke såsom vandrande student utan redan hunnen till mognare ålder, jag har sett flere nyttige Läsinrättningar, jag har sjelf under fem års tid varit Directeur för en sådan i Berlin och vet således huru föga grund alla de invändningar äga som blifvit gjorde emot möjligheten af Journalerne bibehållande för Akad. Bibliothek. Herr D:r:n Biskop Faxe och de af Herrar Professorer som sett Läsinrättningarne uti Stockholm kunna intyga att Journaler derest de blifva å stället och icke kringbäras uti Herrar Professorers hus kunna hållas snygge och att de vid hvarje årslut inbindas.

Jag upprepar ännu en gång den framställning jag gjort uti mitt förra bref utan att vilja påtruga någon att på det sätt jag föreslagit bidra till upplysningens utbredande. *Den som anser sådant för det odrägeligaste samt med Professorernes år och Embeten mindre passande göromål* må afhålla sig derifrån, men jag förbehåller mig att få veta namnet af de Personer, Lärare eller åhörare som utmärka sig igenom deltagande uti en så nyttig inrättning.

Slutligen får jag anmärka att då denne inrättning är ämnad till förmån för alla, både fattiga som rika, så finner jag Professor Sjöborgs förslag att Nations Cassorne kunde dertill bidra mycket väl grundadt.³⁶

³⁶ Jfr Wieselgren, P., a. a., s. XLVI. De läsinrättningar i Stockholm Engeström närmast åsyftar äro med all sannolikhet Lilla Societeten och Stora Societeten. Om dessa veta resande vid denna tid i sina berättelser från Stockholm åtskilligt att berätta. Om båda sällskapen talar Beeken, J. L., Dagbog paa en Reise i Sverrig, Köbenhavn 1820, s. 158 f. Om Stora Societeten tala de Latocnaye (Promenade d'une Française en Suède et en Norvège Bd I, Brunswick 1801, s. 87), J. Acerbi (Travels through Sweden Bd. I, London 1802, s. 80; Jfr den tyska översättningen Reise durch Schweden, Berlin 1803, s. 64), en memoarförfattare om "Ministeriella klubben eller La Societé" (Samf. St Eriks Årsbok 1907, s. 65 ff.), och med största entusiasm A. Lamotte (Voyage dans le nord de l'Europe, A Londres 1813, s. 145). Flertalet besökare på societeterna berömmar ofta i starka ordalag den utsökta mat man kunde få i de till läsinrättningarna knutna matserveringarna. Om de olika "Societeterna" i Stockholm med sina tidningsrum m. m. se Lundin, Cl., Sällskapet 1800—1900. Historisk skildring, Stockholm 1900, passim. Lundins undersökning är emellertid varken särskilt grundlig eller uttömmande. Se även Claes Lundin—August Strindberg, Gamla Stockholm, Stockholm 1882, s. 457 ff.

Därmed hade de akademiska fäderna fått en skrapa, som de sent skulle glömma. Dessutom uppgav kanslern alls icke sitt förslag om ett läsesällskap utan krävde bestämt att få det genomfört. Saken upptogs till behandling på konsistoriesammanträde den 7 december, då rektor först lät uppläsa kanslerns till honom särskilt ställda skrivelse, varpå han anmälde, att han redan fullgjort kravet på akademisekreterrens förekallande och hade förhållit denne "det nyttjade mindre lyckade och för Hans Excellence misshageliga skrifsättet".³⁷ Därpå lät rektor uppläsa kanslerns skrivelse till konsistoriet, där den åstadkom fullständig förvirring.³⁸ Rektor hade uppdragit åt akademisekreteraren att göra ett utkast till en ny urskuldande skrivelse till universitetskanslern, vilket nu upplästes och i vilket man beklagade, att man med sitt utlåtande den 27 oktober misshagat sin "wördade Cancellor" och framhöll, att detta säkert icke hade varit någon enda ledamots uppsåt utan snarast härlett sig av ett mindre lyckligt urval av ord att uttrycka dess varma nit för "afskaffandet af den redan inrättade skadelige Billarden, under det Consistorium fruktat för en ytterligare Billards förening med föreslagne Läsesällskap". Olika meningar yppade sig nu i konsistoriet, huruvida den urskuldande skrivelsen omedelbart skulle avgå eller om man skulle dröja något, tills man på samma gång "kunde inberätta framgången af Läse-sällskapets organisation". För ett omedelbart avsändande av ursäkten talade förutom rektor Cederschiöld professorerna Sjöborg, Fremling, Norberg, Florman, Holmbergsson, vilken sistnämnde ansåg det för en skyldighet att under-

³⁷ Consistorii Academici protokoll den 7 dec. 1811, § 4 (LUB).

³⁸ Ibidem, § 5. Jfr Weibull, M., a. a., s. 233 ff. Samtidigt med att Engeström skrivit till Cederschiöld, Retzius och konsistoriet, hade han avlätit också ett brev till C. A. Agardh och anhållit om rapport vilken effekt kanslersbrevet fått på de akademiska fäderna. Agardh svarade den 12 dec., att "Eders Excellences svar väckte en allmän sensation", och fortsätter: "jag kan ej säga hvilken bestämdt rådande känsla derigenom hos Herrar Fäder uppkom, men jag tror, att det var en blandning af blygsel, ånger, fruktan och förtrytelse. Det som härvid var intressant att se, var de Yngre Akademiske Lärarnes nit för Eders Excellences primitiva förslag, hvilket endast af Professorerne kunde missförstås — deras harm öfver sättet på hvilket deras förmän besvarade det, och deras allmänna glädje öfver Eders Excellences svar." Sign. Ep. E 10:10 A-M (KB). De yngre lärare, som åsyftas, voro bl. a. Tegnér, Hagberg, Agardh, Heurlin etc.

teckna den nya skrivelsen, eftersom han underskrivit den förra, Hylander och Hellman. Avvikande mening hade i så måtto professor Eberstein, att han ansåg, att man allrabäst uttryckte sin vördnad för kanslern genom att söka uppfylla "dess förklarande vilja om inrättningen af ett Läse-sällskap, innan den ifrågavarande Expedition afgår". Professor Lidbeck betonade, att han icke underskrivit den föregående skrivelsen till kanslern angående ett läsesällskaps inrättande och att han därför icke för sin del kunde deltaga i en ny ursäktande framställning, helst som han redan vid föregående diskussion i saken inom konsistoriet varit helt och fullt av samma mening som Lars von Engeström. Professor Munch af Rosenschöld, som icke heller hade underskrivit den föregående skrivelsen, betonade, att han följaktligen icke hade någon del i de uttryckssätt, som sårat kanslern. Att deltaga i någon ursäkt hade han därför intet skäl, helst som han vid sakens behandling i konsistoriet föreslagit "en Committés utnämmande för att utarbeta förslag till ett Läse-sällskap, byggt på de grunder, som Hans Excellence i sitt bref täckts uppgifva".

Återstod alltså motståndets ledare, professor Engelhart. Han var i sak oböjlig men skyllde ifrån sig i fråga om den avlättna skrivelsens ordalydelse på rektor och akademisekreterare. Han anförde:

Det är i dag 23 år sedan jag erhöi min Konungs Nådiga Fullmagt på den tjenst, jag nu innehar. Under denna tid har jag visserligen ofullkomligt, men likväl, efter bästa vett och samvete, sökt uppfylla mina pligter, och undandraget mig således ej, att lagligen svara för de yttranden, jag till Consistorii Protocoller afgifvit. Ingen Ledamot föreställer sig, att hans votum skall uti den afgående Expeditionen verbatim afskrifvas, då för dennas sammansättning och ordalag endast Secreteraren och ordföranden äro ansvarige. — Så otröstelig jag skulle vara, om jag visste mig hafva brustit i den vördnad, som jag är Hans Excellence skyldig, och som mitt hjerta så upriktigt för denne Herre hyser, så säkert skulle jag ock tro mig förolämpa Hans Excellence, om jag lottsades vilja erkänna och afbedja ett fel, som jag icke begått. — Uti Höga skrifvelsen af den 28 sistledne September befaller Hans Excellence Consistorium att yttra sig öfver der förekommande ämnen; och aldrig har Hans Excellence förklarat sitt missnöje deröfver, att Consistorii Ledamöter, hvar och en efter sin öfvertygelse, begagnat en rättighet, som Hans Excellence sjelf lemnat dem.

De känna ej Hans Excellences Höga och Ädelmodiga tänkesätt, som tro, att dess uppmärksamhet skulle fästas vid något mindre lyckligt valdt

ord, hvilket så lätt kan undfalla hvar och en, som under liflig känsla af sakens vigt, nitfullt och med värma omfattar sitt ämne — anseende sig så mycket tryggare, som han förutsätter, att Ordföranden och Secreteraren (på hvilka sådant onekligen ankommer) skole med kall urskilning granska och välja de uttryck, som, tillkännagifvande pluralitetens *mening*, böra i den afgående Expeditionen nyttjas.

Af dessa skäl kan jag icke bifalla och underskrifva det bref, som Herr Rector Magnificus i dag föreslagit, ehuru jag måste medgifva anledningen till ett dylikt brefs afgående från Hans Magnificence Sjelf och Secreteraren.

Uti de 2:ne Läse-sällskaper, här redan på olika tider varit, har jag deltagit, och uti det nu projecterade skall mitt namn äfven finnas: likväl utan att gå ifrån den öfvertygelse, jag till Consistorii Protocoll den 12 sistl. October yttrat, och uti hvilken jag än mera styrkes, då jag eftersinnar, på hvad sätt Engeströmar, Rosenblader, Lagerbringar m. fl. blifvit danade till de stora och Fäderneslandet gagnande Män, hvarföre de, af samtida och efterkommande, med vördnad och tacksamhet skola erkännas.

Därmed hade allt motstånd mot inrättningen av ett läsesällskap med understöd från universitetet förfallit. Själve Engelhart hade lovat att deltaga. Konsistoriets majoritet uttalade sig också för ett omedelbart avsändande av den ursäkt rektor Cederschiöld föreslagit. Den skulle åtföljas av utdrag ur protokollet för dagen, så att kanslern kunde få del av de skilda vota. I den ursäktande skrifvelsen anmäldes till sist "Consistoriets desto större beredvillighet att med vidtagande af den föreslagna Läse-sällskapsinrättningen genast gå Hans Excellences Höga önskan till mötes, som Consistorii Ledamöter gemensamt nu utnämnde Herrar Professorerne Lidbeck, Doctor Rosenschöld och Sjöborg, att besörja Läse-sällskapets organisation, det de sig äfven åtogo".³⁹

³⁹ Consistorii Academici protokoll den 7 dec. 1811, § 5 (LUB). I sitt här i det föregående flerstädes citerade brev den 12/12 1811 refererade Agardh vad som förekommit på konsistoriesammanträdet på följande sätt: "Rector Magnificus gjorde allt hvad hos honom stod att församla de spridda sinnene till en enstämmig deprecation hos Eders Excellence, hvilken redan i förhand 9 el:r 10 Professorer undertecknat. I går proponerades den i Consistorio, och följande Herrar nekade sitt namn i ungefär följande termer. Prof. Lidbeck anförde "att han ej hade del uti sjelfva Expeditionen, och således ej heller tyckte sig böra underteckna deprecationen"; hans välmening syntes öfverallt i hans dictamen, och han hoppades att den icke skulle misskännas. Rosenschöld sade, "att hans mening ifrån början öfverensstämt med Eders Excellences förslag" — på ett

Emellertid råkade rektor Cederschiöld i ett svårt dilemma genom beslutet, att protokollsavskrift skulle åtfölja expeditionen till kanslern. Därigenom kunde man förutse, att Engelharts votum även denna gång skulle komma att förarga den höge förmannen. Cederschiöld ansåg sig dock icke kunna göra annat än att färdigställa skrivelser till kanslern. Just i detta läge inträffade emellertid ett par händelser, som bringade hela saken till lösning efter nya linjer. Dels ankom till rektor Cederschiöld ett personligt brev med försonliga tongångar från kanslern, vari denne erbjöd sig att glömma vad som förevarit på vissa villkor, dels återkom prokanslern biskop Faxe från en resa, som hållit honom borta från de lundsiska händelsernas centrum. Sedan Faxe hunnit sätta sig in i vad som förevarit föreslog han, att rektor Cederschiöld skulle inhibera avsändandet av ursäktsskrifvelsen, ett förslag, som även följdes. Av denna anledning finnes nu den projekterade och av konsistoriet beslutade skrivelserna icke mera bevarad varken i konsistoriearkivet i Lund eller i universitetskanslersarkivet i Stockholm. Rörande skrivelsernas innehåll vet man därför icke mer än man kan utläsa av de ovan refererade avsnitten av konsistorieprotokollet. I stället för den officiella expeditionen från rektorsämbetet avgick till kanslern ett personligt brev från biskop Faxe, i vilket biskopen klarlade situationen och meddelade vilka professorer, som velat vara med om den ursäktande skrivelserna. På detta

ganska väl tourneradt sätt. Eberstein trodde, att Consist. Academ. bäst visade sin lydning och vördnad för sin Cancellor, dymedelst att de genast gingo i befattningsmed ett Läsesällskaps inrättning. — Hylander ville hålla sig till pluraliteten. Och Engelbardt anförde, "att han icke kunde återtaga sitt dictamen, såsom aldeles öfverensstämmande med hans öfvertygelse, och således icke heller kunde bedja om förlåtelse, emedan Eders Excellence då skulle anse honom antingen för tokig eller krypare. — Att hans sats är [vore] riktig angående läsesällskapets onödighet bevisas af Engeströmars, Rosenbladens, Lagerbringars o. s. v. exempel, hvilka ej på detta sättet blifvit bildade. För öfrigt borde blott Rector Magnificus och Secreteraren bedja om förlåtelse, såsom de der ensamme felat." — Eders Excellence torde igenkänna alla dessa Personers karakterer uti deras dictamina. . . Även om kanslern aldrig erhöi någon deprecationsskrivelse från rektor och konsistorium, såsom framgår av det följande, och därför aldrig fick se protokollutdragen från sammanträdet, så hade han genom Agardhs brev och skildring av vad som förekommit fått en mycket god föreställning om stämningen och läget bland de akademiska fäderna vid universitetet. Brev från C. A. Agardh till Lars von Engeström, sign. Ep. E 10:10, A-M (KB).

sätt kunde Faxe utan att nämna något namn utpeka Engelhart som obstruktor. Faxes brev är så klargörande och talar så för sig själv, att det icke kräver några kommentarer. Biskopen skrev sålunda: "... De mästa Hrr Consistoriales voro vid min hemkomst i värkligt bekymmer öfver Deras förhastade Expedition och obehöriga uttryck. Vår Rector ovan vid göromål i ordförande egenkap var mäst ledsn och det icke utan ordsak. Af sann välmening och upriktig vörndnad för Eders Excellence beredde Han et tilernadt svar, hvarigenom de utmärkte sit värkeliga missnöje öfver Deras otillbörliga förhållande. Vid öfverläggningen om detta svar upstod af någre Ledamöter, som nekade allt deltagande däri, sådane tvifvelsmål och förhastade uttryck at de gåfvo ingen tilfredsställelse och Rector önskade, at desse icke skulle medfölja i vanligt Protocollsutdrag, som dock begärdes. — Då denna expedition skulle afgå emottager Rector Eder Excellences bevågne och ädelmodiga försäkran, at glöma det förbigångne med villkor, at inga nya anledningar til missnöje måtte yppas. Vid slikt förhållande och då Protocollet skulle medfölja, gaf jag mig den frihet at afstyrcka expeditionens afsändande. Den var bifallen af Rector, Hellman, Hylander, Holmbergsson, Florman, Norberg, Fremling, Lundblad, Sjöborg. Då Rector och jag nu få vitsorda desse Ledamöters vörndnadsfulla tänkesätt, gör jag mig försäkrad, at Eder Excellence till det bästa uttyder min vidtagne åtgärd. Ändamålet är vunnet. — Alla hafva lärt inse sin obetänksamhet. — Läsesällskapet blir inrättadt."^{39a}

Med konsistoriets beslut den 7 dec. i läsesällsfrågan och med biskop Faxes ingripande och här återgivna personliga brev till kanslern i ursäcksfrågan var konflikten med Lars von Engeström utagerad.

Även den projekterade skrivelsen till kanslern fick ett litet efterspel. I Lund synes skvallret om konsistoriets beslut ha nått biljardägaren, fabrikören Svante Sundsten. Redan fem dagar efter konsis-

^{39a} Se Akad. konsist. expeditioner, där denna skrivelse saknas, samt Faxes brev till Engeström den 12 dec. 1811 (sign. Ep. E 10:10, KB). Att i föreliggande kapitel inlagor och protokollsutdrag i största utsträckning återgivits in extenso har berott på att man på detta sätt får en god uppfattning om ställningar och förhållanden vid Lunds universitet från denna tid och en tidsdoft, som även det bästa referat skulle misslyckas med att återge på ett tidstroget exakt sätt.

toriesammanträdet den 12 dec. 1811 skrev han till Engeström och klagade över att professorernas strävan vore att få hans biljard avskaffad, och betonade de stora förluster han skulle göra, för den händelse han skulle tvingas upphöra med biljarden.⁴⁰ Efter fattandet av beslutet om ett läsesälls uppsättande i akademiens regi fruktade han tydligen, att akademien skulle förbjuda studenterna att besöka hans spelinrättning, vilket skulle ha inneburit ett stort ekonomiskt avbräck för honom, eftersom studenterna helt säkert vore hans flesta och bästa kunder. Han ville därför för kanslern betona, att biljarder vore nyttiga inrättningar, eftersom de vore tillåtna "hos alla civiliserade Nationer" och av regenterna tillåtna, emedan de lämnade "minsta tillfälle till bedrägerier". Det vore visserligen sant, att de studerande kunde använda sin tid bättre än till biljardspel, men kunde förnötas också mycket sämre. Ingen av professorerna hade besökt biljarden, och de vore därför ur stånd att riktigt bedöma den och där rådande ordning. Förströelser vore oumbärliga för alla stånd och åldrar; de utgjorde de bäddar, "på hvilka Själén liksom Hvilar för att hämta styrka till nya ansträngningar". Sundsten slutade sin "supplique" med en bön, att hans inrättning måtte få besökas åtminstone av de studerande, som vore fullmyndiga. Han lovade i så fall för sin del att tillse, att gällande lagar efterlevdes. — Skrivelsen lades utan någon därav föranledd åtgärd ad acta.⁴¹ Den 28/10 1812 påbjöds i ett Kungligt brev, att allmänna spelinrättningar icke finge förekomma i Lund.⁴²

⁴⁰ Skrivelsen, daterad den 12/12 1811 finns nu i universitetskanslerns arkiv: Inkomna skriv. 1812 (RA).

⁴¹ Skriftväxlingen mellan kanslern och Lund rörande Sundstens biljard fortsatte under 1812. Biljarden visade sig vara mycket besvärlig att få död på. Se tvenne brev till kanslern i ämnet från Munch af Rosenschöld i hans egenkap av rector magnificus för året, det sista brevet av den 17/12 1812 (RA). Av sistnämnda framgår, att akademisekreteraren Ingman bland andra handlingar i ämnet även till Sundsten utlämnat kanslersbrevet om ett läsesälls uppsättande. Med anledning härav utfärdade Engeström den 29/12 1812 ett brev till rektor, i vilket han beklagar utlämnandet och uppdrar åt akademisekreteraren att "låta afråda Sundstén från dessa handlingars befordrande till trycket". Kanslers koncept 1810—11—12 (RA). Jfr biskop Faxes brev till Engeström den 3/12 1812 rörande biljardens indragning (sign. Ep. E 10:12, KB).

⁴² Schrevelius, F., Lunds Academies Constitutioner, Lund 1832, s. 245. Jfr Universitetskanslerns skrivelse till Kongl. Maj:t 19/10 1812 (RA).

IV. AKADEMISKA LÄSESÄLLSKAPET 1812—1830

Genom universitetskansler Lars von Engeströms åtgärder och konsistoriets här ovan relaterade beslut räddades det Tegnérska läsesällskapet ur det dilemma, i vilket det råkat. För det kommande året kunde man påräkna både ekonomiskt och moraliskt — d. v. s. större ledamotantal och åtminstone välvillig neutralitet — stöd från universitetet. I överensstämmelse med kanslerns intensioner, uttalade i brevet den 28 sept. 1811, godtog man nämligen utan vidare att det äldre enskilda läsesällskapet skulle få "tjena till grund och genom utvidgande" övergå i det nya Akademiska läsesällskapet. Från 1812 års ingång, då det ekonomiska och moraliska stödet från universitetets sida skulle börja sätta in, hade man sålunda både ett högre ledamotantal med för sällskapet högre inkomster som följd och ekonomisk hjälp och sattes därmed i stånd att effektivare driva verksamheten. Det var följaktligen med gott samvete och i förvisning att framtiden något så när var tryggad för sällskapet som dess förste direktör och organisatör Esaias Tegnér under sensommaren 1811 avgick från ledningen, och nyutnämnde professorn C. P. Hagberg i stället utsågs till direktör för läsesällskapet.¹

¹ Saken var visserligen icke riktigt klar i början av höstterminen, men Tegnér kunde ha gott hopp om en effektiv lösning av läsesällsfrågan, sedan han tagit del av kanslerns skrivelse den 28 sept. — E. Wrangel ger motsägande uppgifter om direktörssuccessionen inom läsesällskapet. På det första stället i sin framställning säger han, att C. P. Hagberg varit den första direktören, vilken han återkommer till saken, menar han alldeles utan bevis, att Hagberg varit direktör vid sällskapets grundande vid årsskiftet 1810—1811 och att denne vid vårterminens början avlösts av Tegnér. Det verkliga förhållandet att Tegnér var den förste direktören och organisatören av sällskapet vid årsslutet 1810 känner

En av Hagbergs första åtgärder som sällskapets ledare var att han vände sig till studentnationerna och reklamerade för sin inrättning, detta i fullaste överensstämmelse med professor Sjöborgs ovan anförda förslag och dessutom med kanslerns i brevet den 21 november 1811 uttalade mening. Han tillskrev sålunda bl. a. Smålands nation och underrättade den om, "att tre smålänningar till ett pris av 10 rdr banko eller sex till pris av 20 rdr banko pr år" kunde erhålla inträde i läsesällskapet. Smålänningarna beslöt också att antaga erbjudandet för sex landsmän och att uttaxera avgifterna för dem på samtliga nationsmedlemmar. Bland det antal nationsmedlemmar, som anmälde sig att på detta sätt få komma i fråga till inträde i läsesällskapet, utsågos de sex genom röstning.²

Samma ärende togs upp också i de andra studentnationerna men där först vid vårterminens början i februari 1812, då stadgarna för Akademiska läsesällskapet visserligen ännu icke hunnit ankomma från fastställelse hos prokansler och kansler, men då man i alla fall kunde rätta sig efter de föreslagna bestämmelserna i det kring årsskiftet 1811—1812 uppgjorda stadgeförslaget. Vid landskapssammanträde med Östgöta nation den 8 februari 1812 uppläste kurator ett protokollsutdrag från läsesällskapet, "deruti föreslogs, att tvåanne Ledamöter af Östgötha Samhälle skulle få deltaga uti nämnde Läsesällskap mot det, att Nations Cassan derföre årlig-

Wrangel icke till. Se Wrangel, E., Tegnér i Lund Bd I, Stockholm 1932, s. 85 jämförd med s. 211. Möjligen har Wrangel missletts av Weibulls uttalande (a. a., s. 235), att till "det nya sällskapets förste direktör (kurs. här av Wiberg) utsågs en af herbergets medlemmar, den under tiden till professor i teologi utnämnde C. P. Hagberg", vilket är riktigt, eftersom Hagberg var direktör efter Tegnér fr. o. m. höstterminen 1811 och det inte fanns någon anledning, varför han skulle avsättas, när läsesällskapet från årsskiftet omorganiserades till ett akademiskt sällskap och därmed blev en akademisk institution. — Orsaken till Tegnér's avgång från direktörskapet höstterminen 1811 var av allt att döma Christoffer Myhrmans död och nödvändigheten för Tegnér att vistas i Värmland för boutredningens skull. Han vistades sålunda långa tider i Värmland även det följande året 1812. Jfr Böök, Fr., Esaias Tegnér Bd I, Stockholm 1917, s. 397 ff.

² Virdestam (Carlsson), G., — Johnsson, Uno, Smålands nation i Lund 1668—1918, Lund 1918, s. 79. Det var följaktligen först nu på hösten 1811, som rabatterade medlemsavgifter beviljades studenter. Från början av vårterminen 1811 hade enligt Tegnér's kungörelse i Lunds Weckoblad avgifterna varit lika för alla, nämligen 10 rdr.

gen erlade 6 Rdr 32 ss Bankomynt". Nationskassan hade emellertid flera oundvikliga utgifter denna termin, och man kunde därför icke ställa sig alldeles utan kapital "wid förefallande nödwändiga behof". Eftersom nationens årliga inkomster sällan överstego den av läsesällskapet nämnda summan, ville man icke "gravera Cassan" därmed utan beslöt att göra ett sammanskott av 6 rdr 32 ss. banko, vartill de närvarande skulle bidra lika och varav hälften terminligen skulle erläggas. Efter beslutet företog man omröstning om vem som på detta sätt gratis skulle få ingå i läsesällskapet, då studerandena G. Wallenberg och Th. Reinholdt Ekenman erhöles de flesta rösterna.³ Den påföljande höstterminen gjorde nationskassan dessutom en mindre betalning till läsesällskapet för kandidat Acharius.⁴ Samma dag som Östgöta nation vårterminen 1812 hade sin sammankomst, mötte även Västgöta nation upp till landskap,⁵ varvid kurator anmälde, att "Läsesällskapets Ledamöter härstädes ärbjudit 2:ne af Nationens medlemmar, att, mot erläggande af 6 Rdr 32 ss. Banco om året få deltaga uti Läsesällskapet". "Curator underställde", heter det vidare, "Nationens bepröfvande, huruvida anbudet borde antagas, och i detta fall, om icke hvar och en af de Studerande, som blifva utsedde att få begagna Läsesällskapet böra betala 1 Rdr Banco för terminen, och det öfriga erläggas af Nations Cassan". Detta kurators förslag, som tydligen grundade sig på den åsikten, att de utsedda studenterna borde ha så stort eget intresse, att de ville därför själva göra en liten uppoffring, antogs enhälligt av nationen, som därpå anställde val. Utsedda blevo kandidaterna Ekerot och Melin att för vårterminen vara ledamöter av läsesällskapet.⁶

Som vi ovan sett, hade en kommitté, bestående av professorerna

³ Protocoll den 8/2 1812, § 2, 3: Protokollsbok 1798—1830, Östgöta nations arkiv (LUB).

⁴ Den 18 nov. 1812: Räkenskapsbok 1798—1873 (LUB).

⁵ Göthiska Nationens protokoll 1812 den 8 febr., § 4: Västgöta nations arkiv, sign A I nr 2 (LUB).

⁶ Nationskassan levererade emellertid redan i febr. 1812 in till läsesällskapet hela 10 rdr banko för nationens räkning. Se Göthiska Nationens Räkenskaps-Bok: Västgöta Nations arkiv, sign. C I nr 1 (LUB). Om förhållandena mellan de olika nationerna och läsesällskapet, vilka här blott delvis berörts, se vidare bestämnelserna i stadgarna för läsesällskapet, vilka återges i det följande.

Lidbeck, Rosenschöld och Sjöborg, utsetts på sammankomsten med akademiska konsistoriet den 7 dec. 1811 att förverkliga beslutet om ett akademiskt läsesällskap.⁷ För kommittén var väl ej mycket annat att göra än att konstatera att det vid jultiden 1810 grundade sällskapet kunde enligt universitetskanslerns intensioner fortfara såsom akademiskt läsesällskap. Vad som nu behövdes, var blott en revidering av sällskapets stadgar, så att dessa kommo att ta tillbörlig hänsyn till sällskapets nya ställning av i viss mån akademisk institution med offentligt anslag.⁸

Kommittén synes ha uppdragit åt sin ledamot Anders Lidbeck att ensam uppgöra stadgeförslag och att efter godkännande av det samma av läsesällskapet insända det till universitetskanslern för fastställelse. Lidbeck utförde uppdraget utan tidspillan. Såsom universitetsbibliotekets chef hade han att bevaka denna institutions intressen, och i fråga om läsesällskapets organisation torde han ha samrått med dess båda dittillsvarande direktörer, professor C. P. Hagberg, som var tjänstgörande direktör vid denna tid läsåret 1811—1812, och Esaias Tegnér, som tagit initiativet och varit sällskapets förste direktör läsåret 1810—1811, och vilken från sin långvariga biblioteksamanuens-tid och samarbete med Lidbeck var väl förtrogen med universitetsbibliotekets intressen. De erfarenheter rörande läsesällskapets verksamhet, som samlats under den gångna tiden, kunde Lidbeck följaktligen tillgodogöra sig och ta hänsyn till vid om- och bearbetningen av stadgarna.

Redan den 5 jan. 1812 var Lidbeck färdig med sitt uppdrag. Han insände då stadgeförslaget till prokanslern biskop Vilhelm Faxe f. v. b. till universitetskanslern och beledsagade förslaget med ett utförligt brev till den höge förmannen, i vilket han bl. a. anförde:

Icke mindre af vördnadsfullt nit att uppfylla hvad Eders Excellence täckts föreslå, än af öfvertygelse om fördelarne deraf hafva härvarande

⁷ Observeras bör i detta sammanhang, att Lidbeck räknade Tegnér som sin främste lärjunge och att även han en tid tillhörde Herbergeskretsen. Jfr Wrangel, E., Under Lundagårds kronor Bd II, Lund 1921, s. 298. Om Lidbecks karriär se Ståhl, M. L., a. a., s. 295 ff., samt Wieselgren, P., a. a., passim.

⁸ Stadgarna från det av Esaias Tegnér och hans vänner 1810 startade sällskapet synes vara förkomna. De ha utan framgång efterforskats.

Academiske Lärare förenat sig om, att gifva det redan inrättade Läse Sällskap den utvidgning och fullkomlighet, som för det närvarande har varit möjligt: Och har Herr Biskopen och Pro Cancelleren lofvat till Eders Excellence aldra ödmjukast öfversända den plan, som i sådant afseende blifvit fastställd. Att ett dylikt Sällskap är för Lunds Academie ett verkligt behof, bör ingen kunna neka, och det vore således högeligen att beklaga om detsamma i en framtid icke skulle äga bestånd. Tvenne verksamma medel att förekomma sådant, och att sannolikt för alltid gifva varaktighet åt detta Sällskap, vore för det första, att Academie Cassan med en årlig summa af 66 rdr 32 ss. B:co och Bibliotheks Cassan likaledes med en summa af 33 rdr 16 ss. B:co understödde Sällskapet, hvars Tidningar och Journaler deremot borde blifva Academiens egendom — och för det andra, om Eders Excellence täcktes tillika nådigt förordna, att icke hädanefter Svenska Romaner, Anecdote Samlingar, och Theater Stycken fingo ur Kongl. Academiens Bibliothek utlånas åt andra, än de i Lund varande Läse Sällskapets Ledamöter. Summorna som Academie och Bibliotheks Cassorna lemnade i sådan händelse, vore för dem icke så betydliga, men skulle ansenligen underlätta Sällskapets utgifter och göra inrättningen till ett slags offentlig anstalt, hvars bibehållande och framgång det borde åligga Consistorium Academicum att bevaka. — Hvad mitt sednare aldraödmjukaste förslag angår, synes ingen ting vara billigare, än att de, som icke vilja bidraga till en så nyttig inrättning som ett Akademiskt Läse Sällskap, äfven uteslutes från den förmån att ur Academiens Bibliothek låna böcker endast för sitt nöjes skull. Många af Stadens förmögne Invånare, som nu af Akademiska Bibliotheket låntaga Svenska Romaner och theaterstycken, skulle troligen lockas att bidraga till Läse Sällskapets understöd, då de icke med annat vilkor finge nyttja Bibliothekets tidsfördrifs Skrifter.

Att Eders Excellence värdes bifalla dessa ideer, derom vågar jag i största ödmjukhet anhålla under förhoppning, att de skola leda till den välgörande verkan, att gifva fasthet åt en inrättning, hvars upphörande vore för Academien en verklig förlust.⁹

Observeras bör i denna skrivelse, vad som säges om romanläsningen. Förbudet för andra än läsesällskapets ledamöter att låna förströelseläsning i universitetsbiblioteket hade sin grund som synes

⁹ Brev till Lars von Engeström, rubricerat: Högvälborne Herr Baron, Stats Minister, Acad. Cancellar, Riddare och Commendeur af Kongl. Maj:ts Orden, Riddare af Konung Carl XIII:s Orden samt Riddare med Kejsarliga Fransyska Heders Legionens Stora Örnens Orden. Brevet var daterat den 5 jan. 1812 och undertecknat: Med djupaste vördnad framhärdat jag Eders Excellences aldra ödmjukaste tjenare Anders Lidbeck. Brevet ankom till Stockholm den 17 jan. 1812: Universitetskanslerns arkiv, Inkomna handlingar 1812 (RA).

i första hand icke i fientlighet mot romanläsning, vilket man antagit, utan i avsikten att därmed skaffa så många abonnenter som möjligt till läsesällskapet. Det var alltså fråga om reklam för detta sistnämnda.¹⁰

I detta sammanhang kanske man också har skäl att påminna om att en genomgång av lånejournalerna från Lund universitetetsbibliotek för "de två första decennierna av 1800-talet ger det intrycket att hela Lunds akademiska värld med undantag av professor Lundblad, fäkthemästare Ling och Achatius Kahl frossat på romaner. Professorer, akademiadjunkter, bibliotekarier och studenter, alla ha lånat romaner i en utsträckning som väcker häpnad".¹¹ Det är långa rader av kända namn, säger Elisabeth Tykesson, vilka man finner antecknade som låntagare av familje-, ande-, skräck- och rövarromaner. Förutom Esaias Tegnér finner man bland låntagarna J. A. Engeström, A. O. Lindfors, B. M. Bolmeer, Anders Lidbeck, N. H. Sjöborg, F. J. Cederschiöld, C. E. Kjellin, J. Brag, Elias Schütz, J. J. Palm, David Munch af Rosenschiöld, biskop Vilhelm Faxé, biskopinnan Helena Faxé m. fl. De få kvinnliga namnen bland låntagarna torde bekräfta den misstanken, att de lärda herrarna själva i mindre grad njutit av romanlitteraturen ifråga än deras hemmavarande hustrur, barn och släktingar, hushållerskor etc., vilka på detta sätt fingo sina boklån förmedlade.¹²

¹⁰ Jfr Silow, A., Tegnér's boklån i Lunds universitetsbibliotek, Uppsala 1913, s. 17, 16 och 10 ff. Att akademiska fäder funnos, såsom Sjöborg (föreläsningdiariet 1805, RA), vilka vore bekymrade för den florerande romanläsningen är klart. I ett kanslersbrev den 27/4 1819 stadgades sedermera, att ingen utlåning av romaner till studenterna finge äga rum under terminerna, men detta förbud torde ha berott lika mycket på omtanke om böckerna, som hotade att bli utnötta och sönderlästa som av omtanke om studenterna. Jfr Silow, A., a. a., s. 17. Se även Schrevelius, F., Lunds Academies Constitutioner, Lund 1832, s. 240. Om den florerande romanläsningen i Lund vid denna tid se vidare Tykesson, Elisabeth, Rövarromanen och dess hjälte, Lund 1942, s. 130, 142 o. passim.

¹¹ Tykesson, Elisabeth, a. a., s. 142 f. Jfr Silow, A., a. a. passim.

¹² Jfr Cecilia Bååth-Holmberg, Morfars bok Bd I, Stockholm 1910, s. 204, där vänskapen mellan biskopinnan Helena Faxé och Anna Tegnér betonas och framhålles, att de vore förtrogna väninnor och att i båda husen fanns glad och älskvärd läshungrig ungdom. Om fru Faxé var självständig nog att låna romaner i eget namn på biblioteket, så var säkerligen regel för de övriga, att fruar och barn lånade genom husfaderns bemedling. Tegnér's och andra akademiska

Biskop Faxe översände stadgeförslaget och Lidbecks kommenterande brev till Lars von Engeström och lät det snart följas av en utförlig skrivelse, som ankom till kanslersämbetet den 21 jan. 1812. I skrivelsen, som behandlar ett flertal frågor, bl. a. den Stecksénska professuren och den s. k. prästmedicinen, säger Faxe beträffande läsesällskapets angelägenheter bland annat:

Nu hafva vi vårt Läsesällskap i ordning, och jag har den äran, at härjemte ödmjukast bifoga de af sällskapet bestämde regler. Antalet utgör 50 personer. Hvad som skulle göra dess bestånd säkert för framtiden, vore om Eders Excellence skulle täckas bifalla det förslag Bibliothek. Professor Lidbeck i hofföljande bref uppgifvit om 66 Rdr 32 ss af Academie Cassan och 33 Rdr 16 ss af Bibliotheksmedlen. Antalet af Ledamöter skulle vinna tillväxt genom det villkor han föreslagit om utlåning af Tidsfördrifsskrifter på Bibliotheket. Genom ökte tillgångar, kunde årliga afgiften för de mera medellöse, såsom Magistrar och Studerande nedsättas, och man vara betänkt på större rum, som både medgifver läsning — och samtal om det man läst, som tyckes vara et nödvändigt villkor. När mine inkomster blifva större, än de äro för detta året, skall jag ock särskildt göra något tilskott, då jag ser at saken vinner stadga.

Eder Excellence täckes tillåta mig ödmjukast tilstyrcka, att om Eders Excellence finner billig(he)t, at anordna de föreslagne medlen, Eder Excellence täckes bestämma det, utan at inhämta Consistorii yttrande därom til undvikande af gräl, som så gärna uppkommer vid sådane frågor.¹³

Prokanslern är alltså i allo av samma mening som Lidbeck, något som tyder på att Lidbeck under sitt arbetes gång varit i nära kontakt med honom. Betecknande är Faxes önskan, att kanslern av egen maktfullkomlighet och med förbigående av akademiska konsistoriet skulle fastställa det föreslagna 100-rdrs anslaget till läsesällskapet.

De av läsesällskapet, universitetsbibliotekarien, prokanslern och nu av universitetskanslern godkända *stadgarna för läsesällskapet* voro av följande lydelse:

fäders många lån av rövarromaner m. m. får härav sin naturligaste förklaring. Om vänskapen mellan de Faxeska och Tegnériska familjerna (filhelenerna = biskopinnan Helena Faxes vänner) se Wrangel, E., Herberget: Under Lundagårds kronor Bd II, Lund 1921, s. 295.

¹³ Faxes brev är odaterat och förvaras nu i universitetskanslerns arkiv, Inkomna handlingar 1812 (RA).

1.

Fyra dagar i veckan, nemligen: Lördagar, Måndagar, Onsdagar och Thorsdagar blifva Läse Sällskapets Rum hädanefter, såsom hitintills öppna. På de af dessa dagar, då Stockholms Posten ankommer, hållas de öppna från kl. 8 f. m. till kl. 7 e. m., och på de tvenne öfriga dagar endast från kl. 8. f. m. till kl. 4 e. m. — Förenämde Postdagar eldas tvenne Sällskapets Rum, då det ena af dem nytjas till Läsning, det andra till Conversation.

2.

Sällskapet väljer för hvarje år en Directeur, som förestår Sällskapets Oeconomie, besörjer om Journalers och Tidningars inköpande, i början af hvarje år infordrar och uppbär Afgiften till Läse-Sällskapets kassa, gör vid årets slut redo för densamma, håller Sällskapets Skrifter i bästa ordning, besörjer om deras inbindande eller häftande, när sådant behöfves, och om nödiga Hyllor eller Skåp till deras förvarande. Denne Directeur äge att sig till biträde sjelf utse en Amanuens, hvilken till ersättning för sin möda har utan någon afgifts erläggande inträde i Läse-Sällskapet, och dessutom hugnas med någon annan förmån, enär Sällskapets tillgångar det tillåta.

3.

Tidningar och Journaler förblifva de tre första månaderna efter deras ankomst i Läse-Sällskapets Rum, och må under denna tid icke, under hvad förevändning som helst, derifrån uttagas. Sedan öfverlemnas de af Directeuren till Academiens Bibliothecarie, som åtagit sig att besörja om deras utlåning endast för Läse-Sällskapets medlemmar på samma tid och sätt, som utlåning sker af Kongl. Akademiska Bibliothekets Böcker, likväl med den skillnad, att Läse-Sällskapets Skrifter få af ingen Låntagare behållas längre tid än 8 dagar, och kunna lånas af Sällskapets Ledamöter äfven utom Staden Lund. Academiens Bibliothecarie har dessutom förbundit sig, att också under de Akademiska Ferierna hålla Bibliotheket hvar Lördag emellan kl. 2 och 4 e. m. öppet till utlåning af Sällskapets Skrifter.

4.

Directeuren föreslår och i samråd med Sällskapets öfrige Ledamöter bestämmer de Tidningar och Journaler, som för Läse-Sällskapets räkning skola inköpas samt utsätter i följe deraf den afgift, som af Läse-Sällskapets medlemmar i början af hvarje år bör erläggas, hvilken afgift likväl aldrig får öfverstiga Tio (10) Rdr Banco, såsom den högsta, hvartill Sällskapets medlemmar förpligtat sig.

5.

Åt 20 medellösa och kunnige Studerande, nemligen åt 2 af Östgötha Nation, 2 af Wästgötha och Calmar Nation, 3 af Småländska, 5 af

Skånska, 3 af Blekingska, 3 af Götheborgska, samt 2 af Wärmeländska och Norrländska Nationerna tillåtas delaktighet i Läse-Sällskapet, utan att de sjelfva besväras med någon afgift, likväl med förbehåll, att Östgötha Nations Kassa derföre till Läse-Sällskapet erlägger en årlig summa af 6 Rdr 32 ss. Banco, Westgötha och Calmar Nations Kassan likaledes 6 Rdr 32 ss. Banco; Småländska 10 Rdr Banco, Skånska 16 Rdr 32 ss. Banco, Blekingska 10 Rdr Banco, Götheborgska 10 Rdr Banco samt Wärmeländska och Norrländska Nations Kassorna tillsammans 6 Rdr 32 ss. Banco. För öfrigt tillhör det Nationerne sjelfve att för hvarje termin utse de sina Ledamöter, som må åtnjuta denna förmån, hvaraf likväl ingen får begagna sig, som är Docens eller innehar någon tienst. Förteckningar öfver de således af Nationerne utsedde Ledamöter lemnas af Curatorerne i början af hvarje Termin åt Sällskapets Directeur.

6.

De som äro bosatte i Lund, eller härstädes äga Embete eller Tienst, få icke ingå i Läse-Sällskapet för kortare tid än ett år. Andra må det tillåtas att på halft års tid deltaga i Läse-Sällskapet mot erläggande af hälften utaf den årliga afgiften.

7.

De af Läse-Sällskapet inköpta Tidningar och Journaler blifva för alltid dess egendom hvartill en ur Sällskapet utgående Ledamot förlorar all rättighet.

En av punkterna i dessa nya stadgar har man skäl att särskilt observera. I det äldre sällskapets stadgar, som nu äro förkomna, var det tydligen bestämt, att direktören utsågs för ett *låsår* i sänder. Härigenom hade Tegnér tjänstgjort låsåret 1810—1811 och Hagberg utsågs för låsåret 1811—1812. Enligt de nya stadgarna skulle direktören utses för kalenderår. Detta fick till följd, att Hagberg erhöll förlängt förordnande som direktör till 1812 års utgång, då Tegnér åter trädde till som sällskapets chef för 1813. Orsaken till att direktörs- och därmed också räkenskapsåret på detta sätt förändrades, var tydligen den, att universitetets och bibliotekets räkenskaper fördes per kalenderår och att därför även läsesällskapet, som numera blev en universitetets institution borde ha sina räkenskaper avslutade årligen vid samma tidpunkt.

Samma dag brevet från Faxé ankommit till Stockholm med stadgeförslaget, skrev Engeström till Faxé ett brev, i vilket han

bl.a. anförde: ”Med nöje har jag genomläst det mig tillsända project till Reglor för Läse Sällskapet samt i anledning af Professor Lidbecks derom hos mig gjorde anmälan genom Bref till Consistorium Academicum tillkännagifvit mitt bifall till hans förslag såväl om understöd för inrättningen af Academie och Bibliotheks Cassorne som angående Tidsfördrifsskrifters utlånande från Academiens Bibliothek”.¹⁴

Den 21 jan. 1812, avfärdade Engeström det nämnda kanslersbrevet till Lunds akademi, i vilket han fastställde de av Lidbeck framställda förslagen utan att akademiska konsistoriet på förhand fick tillfälle att uttala sig om dem. Kanslern följde alltså härvidlag Vilhelm Faxés råd. I all sin kärva korthet lyder brevet:

Sedan den i Lund tillämnade Läse Sällskaps Inrättning nu mera blifwit till det wäsenteligaste organiserad, har jag, öfwertygad om nyttan och fördelarne deraf för Academiske Ungdomen, till beredande af denna Inrättnings bestånd för framtiden funnit godt förordna:

- 1:o at Academiens Cassa med en årlig summa af 66 Rdr 32 ss B:co och Bibliotheks Cassan likaledes årligen med 33 Rdr 16 ss B:co understöder Sällskapet, hvars Tidningar och Journaler däremot böra blifwa Academiens egendom.
- 2:o at hädanefter Svenska Romaner, Anecdote Samlingar och Theater Stycken icke få ur Academiens Bibliothek utlånas åt andra än de i Lund sig uppehållande Läse Sällskapets Ledamöter; om hwilket jag får begära det Tit. behagade wederbörande till efterrättelse förståndiga.¹⁵

Sedan kanslersbrevet ankommit till Lund, föredrogs det i konsistoriet den 1 febr. 1812.¹⁶ På rektors uppläsning av detsamma följde ingen som helst diskussion. De akademiska fäderna funno sig i det oundvikliga. Man beslöt blott och även detta tydligen utan diskussion och som en följd av kanslersbrevets ordalydelse att delgivning av brevet skulle ske till universitetsbibliotekarien Anders Lidbeck, vilkens ämbete brevet ju intimt angick, räntmästaren

¹⁴ ”Till Doctor Biskop Faxé”, brev den 21 jan. 1812: Koncept 1810—1811—1812: Universitetskanslerns arkiv (RA).

¹⁵ ”Till Rector och Consistorium i Lund”: Koncept 1810—1811—1812, 1812 den 21 Januari N:o 10: Universitetskanslerns arkiv (RA). Jfr Cancellers Bref den 21/1 1812 (LUB).

¹⁶ Consistorii Academici protokoll den 1/2 1812, § 9 (LUB).

Lindskog, som skulle göra de stadgade utbetalningarna till läsesällskapet ur akademikassan, och professor C. P. Hagberg i hans egenkap av för tiden tjänstgörande direktör i läsesällskapet.¹⁷

Lars von Engeström höll ett vakande öga på läsesällskapet under det första året av dess tillvaro. Redan i början av vårterminen 1812 ville han ha uppgift om vilka periodiska skrifter sällskapet anskaffat. Prokanslern biskop Faxé underrättade honom i ett brev av den 2 febr. 1812 dels att kanslersbrevet om "de anslagne medel till Läse Sällskapet och arrangementet med Tidsfördrifsskrifters utlåning af Bibliotheket" upplästs i konsistoriet "i går", och att dessa underrättelser mottagits av konsistorieledamöterna "med största tacksamhet och vördnad", dels ock att de franska och engelska journalerna ännu icke hunnit införskivas men att bokhandlare i Köpenhamn lovat att med det snaraste foga anstalt därom. Faxé undrade f. ö. om det möjligen vore förbjudet att hålla en engelsk lärd tidning, "fast än krig är emellan Nationerne". Till brevet fogade Faxé slutligen en särskild förteckning på de tidsskrifter läsesällskapet för övrigt rekviderat och vilka redan en del börjat ankomma.¹⁸

¹⁷ Enligt akademikassans huvudbok (KA) utbetalades det beviljade understödet 66 rdr 32 ss banko till läsesällskapet "genom dess Föreståndare Herr Professor Hagberg" den 30 april 1812. Anslaget är upptaget som N:o 80 av extra ordinarie utgifter. I Bibliotekskassans huvudbok (KA) äro de anslagna 33 rdr 16 ss banko "till det här inrättade Läse Sällskap, hwars Tidningar och Journaler blifwit till Kongl. Academiens Bibliothek aflämnade" upptagna bland extra utgifter (Huvudboken pag. 6). Prof. Hagbergs kvitto på mottagandet är daterat den 1 okt. 1812 och finns som N:o 53 bland verifikationerna.

¹⁸ Faxés brev den 2 febr. 1812: "Högvälborne Herr Friherre" etc. finns bland Inkomna handlingar 1812: Universitetskanslerns arkiv (RA). Faxés förteckning löd: *Till Läse Sällskapet äro requirerade:*

En Fransk och	} {	men hvilka kunna fås, ankommer på
en Engelsk lärd Tidning		
Allgemeine Litterat. Zeitung från Halle		
d:o d:o Jena		

Götting. Gelehrt. Anzeigen; Archenholtz' Minerva; Dansk Litter. Tidende; Danske Dagen; Journal för Litt. och Theat.; Hamburger Correspond; Post- och Inrikes Tidningar; Stockholms Posten; Upsala och Christianstads Tidningar.

Den kommissionär i Köpenhamn, som man vänt sig till, var med all sannolikhet Johan Gottlob Rothes bokhandel, som var kommissionär även för Åbo

När man kommit ett stycke in på höstterminen 1812 önskade Engeström åter få underrättelser om tidskriftsbeståndet i läsesällskapet. Rector magnificus E. Munch af Rosenschöld översände med anledning härav till kanslern den "begärta förteckning på Läsesällskapets Journaler och Tidningar" med ett brev, i vilket framhölls, att förteckningens relativa korthet berodde på att ljus, eldning och uppässning fortfarande gick till en kostnad av 100 rdr banko och att man därför icke hade så stora belopp att röra sig med för tidningsprenumerationer.¹⁹ Emellertid upptog den bilagda förteckningen uppemot ett 20-tal tidskrifter och hade följande utseende:

*Det i Lund inrättade Läsesällskap bar 1812
bållit följande Journaler och Tidningar:*

Allgemeine Litteratur Zeitung	Post- och Inrikes Tidningar
från Halle; tillika med Er-	Stockholms Posten
gänzungs Blätter;	Journal för Litteraturen och
Göttigische Gelehrte Anzeigen;	Theatern
Hamburg. Correspondent;	Riksdags Tidningar
Danske Litteratur Tidende;	Phosphoros
Journal for Udenlandsk Litera-	Upsala Tidning
tur;	Nya Posten
Möllers Theologiska Bibliothek;	Christianstads Tidning
Dagen;	Lunds Tidning
Skandinavisk Museum;	

Dessutom har Läsesällskapet gjort anstalt om en Fransysk och en Engelsk Journals anskaffande. — Tvenne Tyska Journaler, som Läsesällskapet beställt, hafva i år i Tyskland upphört. — För

läsesällskap. Jfr Mustelin, O., a. a., s. 79 samt Nyrop, C., Bidrag til den danske Boghandels Historie I, s. 308 och 322. Rothes bokhandel hade rykte om sig att vara "den ärligste at handle med".

¹⁹ Brev daterat den 8/11 1812 och adresserat till "Högädle Herr Förste Expeditions Secreter" och följaktligen ställt icke till kanslern utan till kanslerssekreteraren: Kanslerns arkiv, Inkomna handlingar 1812 (RA).

Läsesällskapets räkning hafva i år blifvit inköpte Herisons 5 Chartor öfver Jorden och de 4 Werldsdelarne.²⁰

Huru verksamheten vid denna tid tog sig ut s. a. s. inifrån, lämnar oss Chr. Molbech en glimt av i sina brev från Sverige våren 1812. Han säger bland annat: "Et Slags akademisk Læseselskab er i de senere Aar oprettet i Lund, og indrømmet et Værelse paa Universitetet. Man finder her dog blot danske og svenske Tidsskrifter, de svenske Tidender fra Stockholm og Provindserne, og et Par tyske kritiske Journaler. Derimod savnes her det upsalske Tidsskrift Phosphorus og det Stockholmske Ugeblad *Polyfem*; formodentlig fordi disses poetiske og kritiske Tendents ikke behager de Professorer, der bestyrer dette Læseselskab".²¹ Molbechs antagande att man *icke ville* skaffa bl. a. Phosphoros är bevisligen oriktigt. Läsesällskapet i Lund är nämligen upptaget såsom prenumerant på tidningen i den förteckning, som publicerades i Phosphoros över prenumeraterna.²² Dessutom är den upptagen på rektor Rosenschölds ovan anförda rapport till kanslern hösten 1812. Molbechs misstag torde bero på att den nämnda tidskriften ej fanns tillgänglig vid hans besök på läsesällskapets lokaler och på att han väl visste, att universitetsbibliotekarie Lidbeck icke var någon älskare av nyheterna inom vitterheten.²³

Sedan C. P. Hagberg skött direktörskapet läsåret 1811—1812 erhöll han som nämnt förlängt förordnande till årets utgång. I december 1812 valdes därpå Esaias Tegnér åter till direktör för

²⁰ De tyska tidskrifter som rekvirerats men som man icke fått voro tydligen Archenholtz' Minerva och Allgemeine Literaturzeitung, utg. i Jena. Jfr Faxes ovan refererade rapport! Man jämföre tidningsförteckningen med förteckningen över tidningarna 1811 enligt Tegnér's kungörelse! Man jämföre ock med denna och följande förteckningar över läsesällskapets tidskrifter de periodica, som man höll sig med i Åbo läsesällskap. Jfr Mustelin, Olof, Läsesällskapet i Åbo, s. 206 ff.

²¹ Molbech, Chr., Breve fra Sverrige i Aaret 1812 Bd I, Kjøbenhavn 1814, s. 252. Jfr översättningen Resa i Sverige året 1812 och 1813 Bd I, Stockholm 1815, s. 248.

²² Se Phosphoros årg. 1811, s. 390, där bland prenumeranterna står: "Läsesällskapet i Lund".

²³ Antingen var Phosphoros undanlagd eller utlånad eller också hade den ännu icke hunnit ankomma på grund av de dåliga postkommunikationerna med Upp-sverige.

1813 med alla de uppgifter, som följde med uppdraget.²⁴ En bland dessa uppgifter var hänvändelse till nationerna om deltagande i läsesällskapet, och lämnande därvid av redogörelse för sällskapets dittillsvarande verksamhet. Sålunda inlämnade han en skrivelse till Småländska nationen, i vilken han meddelade, att årsavgiften till läsesällskapet var 5 rdr banko för professorer, akademiska tjänstemän och adelsmän samt 2 rdr 24 ss. banko, alltså jämt hälften så mycket, för studenter. Denna gång beslöt nationen, att de som ville bli ledamöter i läsesällskapet själva finge stå för sin avgift, eftersom denna numera vore så låg, att vem som helst kunde klara den.²⁵

Då samma sak kom före i Västgöta nation, lämnades de närvarande först "del af Professor Tegnér's memorial, rörande inträde i det här varande Resp. Läsesällskapet", varefter beslöts, att man skulle lämna Tegnér uppgift om vilka och huru många av nationens ledamöter, som önskade begagna sig av förmånen att få deltaga i sällskapet.²⁶ I Östgöta nation påminde kurator med anledning av Tegnér's cirkulärskrivelse, att om någon åstundade deltaga i läsesällskapet, så vore avgiften 1 rdr 16 ss banko för terminen, vilken avgift av intresserade kunde få inlämnas till kurator f. v. b.²⁷

²⁴ I universitetets huvudbok för 1813 (KA) finns som N:o 42 bland extra ordinarie utgifter upptaget: "Läsesällskapet genom dess Föreståndare Herr Professor Tegnér, det af Hans Excellence Canzleren Sällskapet beviljade understöd" 66 rdr 32 ss banko. I bibliotekskassans huvudbok (pag. 4) finns de 33 rdr 16 ss. banko till läsesällskapet upptagna bland extra utgifter, och som N:o 37 bland verifikationerna bevaras Tegnér's kvitto den 16 okt. 1813 på mottagandet (KA).

²⁵ Virdestam (Carlsson), G., — Johnsson, Uno, a. a., s. 79. Jfr Wrangel, E., Tegnér i Lund Bd I, s. 85, där det påpekas, att Tegnér var direktör 1813. Detta var första gången Tegnér's — den blivande stiftschefens — namn nämnes i Småländska nationens handlingar.

²⁶ Göthiska Nationens Protocoll den 13 febr. 1813, § 3: Västgöta nations arkiv, sign. A I nr 2 (LUB).

²⁷ Protokoll den 13 febr. 1813, § 5: Östgöta nations arkiv (LUB). Denna nation prenumererade genom kurator för egen räkning på Lunds Allehanda, Upsala Litteraturtidning och Linköpingsbladet. Tidningarna cirkulerade bland landsmännen i bestämd ordning och fingo kvarbli hos var och en blott två timmar; undantagsvis dock längre, "om någon gång omständigheterna så fordrade". Jfr nämnda protokoll §§ 5 och 6 (LUB). Nationerna synes f. ö. allmänt ha hållit sina stifts tidningar samt de allmänna tidningarna från sina respektive hemorter.

I Skånska nationen fick cirkulärskrivelsen till följd, sedan det blivit kungjort att avgiften till läsesällskapet vore 2 rdr riksgälds för terminen, att anmälan om deltagande i läsesällskapet inkom från Candidat Cronstoe, J. P. Hansson, Sam Plantin, L. Lovén, N. Lovén, Joh. Bruzelius, A. I. Kurck, Sam Hahn, J. G. Söderberg, Paul O. Nilsson, H. P. Olander, M. Krook, Jean Stenberg, J. Åbjörns-son, J. M. Bergklint, P. B. Körner, Sv. Andersson och L. P. Wähle.²⁸ Namnuppräkningsen har medtagits här som ett exempel på huru många studenter av en nation, som vid denna tid kunde deltaga i läsesällskapet.

Esaias Tegnér stod kvar som läsesällskapets chef även det följande året 1814. Härigenom kom sällskapets första verksamhetstid att karakteriseras av kontinuitet i ledningen och med konsekvens i verksamheten.²⁹ De faror läsesällskapet skulle komma att medföra enligt åtskilliga akademiska fäders mening, yttrad på konsistorie-sammanträdet hösten 1811, lyste helt med sin frånvaro. "Läsesällskapet har här länge verkat", säger Peter Wieselgren, "öppet för de Studerande mot en ringare afgift än hvad dess öfrige Ledamöter erlægga. Ingen skada har deraf försports".³⁰ Tvärtom hade det visat sig, att den tanke, som Lidbeck vidblev hela sin tid om universitetens skyldighet att *följa med tiden*, var riktig, menade Wieselgren, "såsom en grundligen medlande *öfvertygelse* mellan de meren-

²⁸ Protokoll den 9 febr. 1813, § 3: Skånska nationens arkiv (LUB). Det var alltså något dyrare att betala terminsvis, eftersom på detta sätt avgiften för årets bägge terminer blev 2 rdr 32 ss. banko = 4 rdr riksgälds, emot såsom nämnt i skrivelsen 2 rdr 24 ss. banko = 3 rdr 36 ss. riksgälds, om man betalade för båda terminerna på en gång.

²⁹ Tegnér's verksamhet som direktör avtecknar sig åter igen i Skånska nationens protokoll den 23 febr. 1814, § 4 (LUB), där det heter, att den som ville ingå i läsesällskapet för terminen skulle anmäla sig och erlægga sina 2 rdr riksgälds till professor Tegnér eller till kurator, vilken vid denna tid var docent Sjöbeck. I akademiens huvudbok 1814 (KA) finns utgiften 66 rdr 32 ss. banko upptagen som N:o 43 bland extra ordinarie utgifter under den 4 jan. 1814. Enligt bibliotekskassans huvudbok 1814 (fol. 4) utbetalades 33 rdr 16 ss. banko den 9 dec. 1814, och det av Tegnér utfärdade kvittot finns som N:o 38 bland verifikationerna, ett bevis för att Tegnér tjänstgjorde ända till årets slut.

³⁰ Wieselgren, P., a. a., s. XLVI. "Lidbeck behöfde således ej ångra den del han hade i Universitetets beröring med tidens fria utveckling", tillägger Wieselgren.

dels med ytlighet och ytterlighet stridande *meningarne*; om den lika vigten af att män med "kunskaper" ega "adelhet i seder" och "behag i umgängessätt" som att män af förädlad karakter och högre lefnadsbildning besitta kunskaper; om nyttan af periodisk litteratur, då den anses för hvad den är — telegrapher mellan de grundfasta, de af seklerna byggda fästningar, deromkring de afgörande striderna utföras, om värdet af sällskapslivets förädling vid Universiteterna och de sköna konsternas förmåga att dervid inverka; samt fruktade ingen ting för menskligheten af verklig upplysning, likväl allt mera öfvertygad, att, näst sanningen i dess väsende, vore grundligheten i dess uppfattning af största vigten".³¹

Ett betydelsefullt faktum, som bör framhållas i detta sammanhang var, att de ledande männen i Akademiska läsesällskapet voro ledande också inom det s. k. "herberget", den krets av det dåvarande "unga Lund", som samlades hos professor Bolmeer i hans tvenne rum i övre våningen av lundbladiska huset vid Lilla torget. Herberget var ofta talrikt besökt. Därifrån hade man utsikt över Lilla torget, Storgatan och Lundagård ända till domkyrkan, säger Ach. Kahl, som tillägger, att man även hade god utsikt över det i närheten av domkyrkan liggande posthuset, det Sommeliuska huset nedanför Lilla torget mitt emot domkyrkan, och att man därför hade omedelbar tillgång till de anländande dagens nyheter. På herberget var man "sällan i okunnighet om hvad som passerade i staden, så utom som inom hus".³² En god exponent för läsesällskapets betydelse för herbergets medlemmar och f. ö. för det unga Lund erbjuder exemplet Palm. Ach. Kahl, som torde vara mycket vittnesgill i saken berättar: "En af herbergets ledamöter, akademisekretären J. J. Palm med klassisk bildning och stor karaktärsfasthet, besökte vanligen läsesällskapet hvarje eftermiddag. Endast illamående eller någon ytterst angelägen expedition förmådde beröfva honom detta nöje. Politiken var hans älsklingsstudium. Utländska och inländska tidningar utgjorde om dagen hans käraste lektyr. Och om aftnarne studerade han sina klassiker på sängen. Med de europeiska kabinetternas underhandlingar och dåtidens kejsrerliga och kungliga

³¹ Wieselgren, P., a. a., s. XLVIII.

³² Kahl, Ach., Tegnér och hans samtida i Lund, Lund 1851, s. 129 ff. Jfr Wrangel, E., Tegnér i Lund Bd II, Stockholm 1932, s. 275 ff.

noter syntes han nästan lika förtrolig, som med Lunds stiftsstyrelse, hvars notarie han var. De voro ämnen, för hvilka han lifligast intresserade sig på en tid, då det politiska kannstöperiet nästan lika mycket som latinen florerade vid akademien. För öfrigt syntes han icke synnerligen bekymra sig om världens gång. Men han var en af de energiska viljor, som alltid behöfva sysselsättning, och hvilka liksom magneten förslappas, om de icke hafva jern, på hvilket de kunna öfva sin kraft. När han efter utländska posternas ankomst till läsesällskapet inhämtat de politiska nyheterna för dagen, begaf han sig gerna till herberget, der de vidare diskuterades. Här voro personer af alla politiska färger, rojalister och republikaner, konservativa och liberala, kanske äfven några af den tidens socialister och kommunister. Hvarje politisk sympati urladdade sig, hvarje åsigt gaf sig luft".³³ Läsesällskapet blev sålunda för de unga i Lund fönstret ut emot det övriga Sverige, ut mot Europa, ut mot den stora världen. Som också exemplet Palm visar, förkvävde detta ingalunda intresset för allvarliga studier och icke heller för den klassiska litteraturen.³⁴

I likhet med motsvarande sammanslutning i Uppsala var Akademiska läsesällskapet i Lund nästan helt och hållet ett journalsällskap. Man höll i allmänhet icke böcker i sina samlingar. Behovet av boklån skulle fyllas av universitetsbiblioteket, som tidvis synes ha utnyttjats mycket intensivt även av läsarna av förströelselitteratur.³⁵ Genom det ovan nämnda kanslersbrevet den 21 jan. 1812

³³ Kahl, Ach., a. a., s. 131 f.

³⁴ Kahl berättar i detta sammanhang (a. a., s. 133) en anekdot, som också den visar det nära sammanhanget mellan herberget och läsesällskapet. "En gång", säger han, "gick en herbergist rakt från Herberget upp på läsesällskapet, som då hade sin lokal i det akademiska kanslirummet. [— i det nya akademihuset "kuggis" —] Här satte han sig bland de öfriga tidningsläsarna, tog penna och papper i handen och började skriva vers. 'Det är kuriöst', yttrade han, 'huru noga jag än må genomgå alla orden i mitt minnes rimlexikon, finner jag icke något, som rimmar på *kanslirum* utom *pirum*'." Jfr Wrangel, E., Herberget: Under Lundagårds kronor Bd II, Lund 1921, s. 290.

³⁵ Jfr Silow, A., Tegnér's boklån i Lunds universitetsbibliotek, Uppsala 1913, s. 10 ff. Tykesson, Elisabeth, Rövarromanen och dess hjälte, Lund 1942, s. 130, 142 f. Rörande reglerna för bibliotekets utnyttjande se Kongl. Maj:ts Instruction för Bibliothekarien. . . Gifven Stockholms Slott den 11 Maji 1801. Avtryckt hos Schrevelius, F., Lunds Academies Constitutioner, Lund 1832, s. 237 ff.

blevo dylika boklån från universitetsbiblioteket ett privilegium för läsesällskapets ledamöter, vartill kom, att ett nytt kanslersförordnande den 27/4 1819 stadgade förbud för studenter, även sådana som tillhörde Akademiska läsesällskapet, att låna förströelselitteratur under pågående studiertermin.³⁶ Kanslern skrev i själva verket två brev av samma datum till Lundakonsistoriet i ämnet. I det ena säger han sig ha hört, "att en stor del af den Studerande Ungdomen i Lund försummar sin tid igenom läsande af Romaner". Dylik litteratur vore av mångahanda beskaffenhet. "Några men ganska få", säger han vidare, "skrifna med människokännedom kunna visserligen anses som goda Böcker utan att derföre höra till ett Academiskt studium, andra åter äro immoraliska och de mästa af en oskyldig men tillika högst onödig beskaffenhet, således icke värda att läsas af dem, som behöfva all sin tid till sin litterära bildning". Slutsatsen blev: "Jag önskar således, att ingen utlåning af Romaner måtte äga rum, åt den studerande Ungdomen under Terminerne". I det andra blevet diskuterar kanslern svårigheterna. Han säger sig väl inse otillräckligheten av alla förbud mot skadliga skrifternas läsande, då utvägar ändå funnos för de unga att komma åt eftertraktade romaner. Dock borde man i alla fall försvåra åtkomsten av dylik otjänlig förströelse för den ungdom, som sysselsattes med sin vetenskapliga bildning. Många romaner voro nämligen av den natur, att de aldrig borde komma i en ynglings händer, förr än han nått en sådan stadga, att hans "hjerta, begrepp och smak äro utan fara at förvillas, irras och missledas". Han ville därför till konsistoriets omprövande överlämna, "om icke vid utlåningen från Kongl. Academiens Bibliothek af nämnda skrifter den inskränkning bör i afseende på de studerande hädanefter iagttagas, at dem icke tillåtes erhålla andra än sådana, hvilka Bibliothekarien Herr Professor Lidbeck anser utan vådliga följder i förenämnde afseende kunna begagnas. Det är sant — de kunna erhålla dem från annat håll — men deras vårdare hafva så vidt på dem kunnat ankomma uppfyllt sin plikt, och om än annat ändamål därigenom icke skulle vinnas, är detta likväl tillräckligt för värdiga Lärares tillfredsställelse".³⁷ Det är möjligt, att det är detta kanslerns upp-

³⁶ Schrevelius, F., a. a., s. 240.

³⁷ Båda breven till Consistorium Academicum i Lund finnas i Kanslersämbetets

drag åt biblioteket att vara ett slags censor vid bokutlåningen, som ligger bakom en del av P. G. Ahnfelt belysta förhållanden vid universitetsbiblioteket, varvid bör hållas i minne, att kanslern och Lidbeck voro båda lika kritiskt inställda till den s. k. nya filosofien och litteraturen.³⁸ Det visade sig sålunda ibland vara mycket besvärligt att få låna den litteratur, man ville ha från biblioteket. Tillhörde nämligen de böcker, som efterfrågades, den s. k. ”nya skolan” inom litteraturen eller filosofien gjordes ofta undanflykter från bibliotekets sida. P. G. Ahnfelt säger sålunda om Lidbeck, att han icke tålde den fosforistiska riktningen, och Schellingska filosofien var honom en verklig fasa. Såsom universitetsbibliotekarie aktade han sig väl, säger Ahnfelt vidare, ”för att införskrifva eller låta inköpa annat gods än det, som bar den legitima skolans stämpel. Man kunde således ej få låna varken Jean Pauls ästhetik eller Solgers, ej en gång Bouterwecks, och var det möjligt, så undanhöll han äfven allt detta contraband af tysk skönlitteratur, som insmugit sig i den upsaliensiska upplagan af Deutsche Klassiker. Underbibliotekarien Schütz, en i hög grad bornerad man hade ej reda på sakerna, bättre än hvad Lidbeck med svett och möda kunnat inlära honom. För nya skolans alster delade han principalens paniska förskräckelse. ”Finns ej!” svarade han då någon begärde att få låna sådana böcker, som Lidbeck satt på proskriptionslistan”. Dessa av Ahnfelt påtalade förhållanden bli ganska förklarliga, när man finner ett direkt uppdrag från Lars von Engeström bakom det hela. Det kan här f. ö. erinras om att Engeström mer och mer intog en utpräglad negativ inställning till tryckfrihet över huvud taget och att han vid flera tillfällen förordade inrättandet av en preventiv censur eller rent av förbud mot all politisk journalistik.³⁹ Mot bakgrunden av sådana åsikter är innehållet i de refererade kanslersbrevens lätt förståeligt liksom även Lidbecks strävan att göra sin

koncept 1817—1820 under den 27 april 1819 (RA). Jfr Schrevelius, F., a. a., s. 240.

³⁸ Erinras kan om kanslerns kontrovers med Matthias Fremling. Se härom Ach. Kahls redogörelse i hans här flerstädes anförda bok!

³⁹ Jfr Holm, Nils F., Engeström, Lars von., Svenskt biografiskt lexikon Bd XIII, Stockholm 1950, s. 644.

förman till lags. Om de nämnda kanslersbrevens hade Ahnfelt säkert ingen kännedom, då han skrev sina minnen.⁴⁰

Svårigheterna alltifrån 1812 och starkt accentuerade efter 1819 att få låna förströrelselitteratur från universitetsbiblioteket skapade goda förutsättningar för uppkomsten av lånbibliotek. Först är härvid att nämna studentnationerna, som nu började skaffa sig egna mera betydande bibliotek. Dessa bibliotek voro tillgängliga blott för nationsledamöterna, och mera omtyckta böcker skaffades därvid ibland till samtliga nationsbiblioteken. Mot dylika dubbla in-

⁴⁰ Ahnfelt, P. G., Studentminnen, Helsingborg 1857, s. 103. Skildringen är icke så litet färglagd. Såväl Lidbeck som Schütz voro något mer mänskliga och objektiva, än vad Ahnfelt utmålar dem. Om förhållanden och ställningar i Lund i början på 1820-talet se Wieselgren, P., Lunds akademi på 1820-talet, Lund 1929, s. 49 o. passim. (Skrifter utg. av Föreningen Det gamla Lund Bd XI). Det bör dock ifråga om denna den då så unge Wieselgrens framställning observeras, att den i vissa avseenden är ganska snedvriden och återger förhållandena i falsk dager. Sålunda är framställningen om M. Norberg starkt influerad av åsikter från kretsen kring professor Eberstein och den ökände David Munch af Rosenschöld och har blivit oriktig. Jfr Agrell, J., Nyinrättade professorer inom filosofiska fakulteten i Lund under 1800-talets första hälft, Lund 1949, s. 289 o. passim. Wieselgren korrigerade sedermera sina oriktiga åsikter om Norberg liksom också i en del andra punkter av framställningen, vilket icke tillbörligt uppmärksammas av Agrell. Se härom Norberg, P., Jan Agrells karakteristik av Matthias Norberg: ÅSU 79, s. 175 ff. Jfr s. 174, samt D. Munch af Rosenschölds ovederhäftiga historieskrivning i t. ex. Helsingborgs Posten N:r:is 59—63 1826. I ett brev från Lund till P. A. Wallmark den 15 jan. 1826 (Sign. Ep. V 4:13, KB) säger Anders Lidbeck, att han ”blygs att ha en svåger David Rosenschöld”, som varit ”auctor till det anfall mot Norberg, som denne Hederzman besvarat” och tillfogar att vad Wallmarks tidning Journalen yttrat i saken var ”hvad hvar och en ädelsinnad här tänker; och någon grofvare litterär synd, än anfallet mot Den Gamle Respectable Norberg kan omöjlig begås.” —

Elias Schütz hörde även till herbergisterna om också icke till den inre cirkeln. Professor Bolmeer kallar honom i ett brev till Tegnér ”en den hederligaste människa”. Jfr Bååth-Holmberg, Cecilia, Morfars bok Bd II, s. 120, och Wrangel, E., Herberget: Under Lundagårds kronor Bd II, s. 285. Jfr där även s. 299 om herbergisten Bolmeer, som karakteriseras som ”en gentleman”. P. Wieselgrens karakteristik av honom som ”rumlarnas öfverste” är osann. Jfr Ståhl, M. L., a. a., s. 362 ff. Wieselgren, S., Peter Wieselgren. En lefnadsteckning, Stockholm 1900, s. 141. Denna lefnadsteckning vimlar som bekant av oriktigheter och okontrollerade felaktiga uppgifter! Fallén säger i sina biografiska anteckningar s. 155 (KVAA) om Bolmeer, att han var ”en af Tegnérns tillbedjare i Göthiska Bundet”.

köp uppstod på sina håll kritik. Man önskade samarbete mellan nationerna, så att man kunde driva en gemensam och samordnad inköpspolitik och uppgjorde gemensamma förteckningar över boksamlingarna. Gick man in för att hindra dubbelköp och öppnade nationsbiblioteken för samtliga nationers ledamöter, skulle man få råd att köpa flera böcker och kunde ställa en rikhaltigare samling till de studerandes tjänst. På detta sätt skulle man få ännu ett stort bibliotek i universitetsstaden, visserligen fördelat på de olika nationernas lokaler men dock tillgängligt för alla studenter.⁴¹

För den del av borgerskapet, som icke deltog i Akademiska läsesällskapet, fanns ej längre boklånemöjligheter, eftersom universitetsbiblioteket var stängt för dem. Här fanns därför som nyss nämnt goda förutsättningar för ett allmänt lånebibliotek. Ett sådant tillkom också redan 1814. Docenten, sedermera akademiadjunkten, Håkan Fredrik Sjöbeck öppnade nämligen detta år en bokhandel, till vilken han snart slöt också ett lånebibliotek.⁴² För det sistnämnda utgav han efter några år en utförlig katalog till kundernas tjänst.⁴³ Biblioteket innehöll en mängd vetenskapliga verk,

⁴¹ Se härom en intressant artikel i Helsingborgs Posten N:o 45 den 6 juni 1826.

⁴² Carlander, C. M., Svenska bibliotek och ex-libris Bd I, Stockholm 1904, s. 411. Jfr Bonnier, I. A., Anteckningar om svenska bokhandlare Bd I, Stockholm 1920, s. 216. Enligt Anders Lidbecks brev den 30/5 1824 till P. F. Auri-villius i Uppsala, var "adjunct Sjöbeck den accurataste Bokhandlare här varit". Sign. G 4 db (UUB).

⁴³ Katalog N:o 1 öfver Böcker m. m. som säljas eller utlånas uti Mag. Doc. Sjöbecks Bokhandel i Lund, Lund 1817. Katalogen kostade 8 ss. banko. På s. 2 av katalogen finnas *Villkor vid Böckers utlåning*, där det stadgas:

Låntagaren betalar för halfår 3 Rdr Banko — för tre månader 2 Rdr — för en månad 1 Rdr. Efter särskilt öfverenskommelse sker betalning af den som ej vill låna för någon viss tid.

Tillräcklig pant för utlånt Bok deponeras. En Bok bekommes hvarje gång, och när det är småpiecer, två eller tre.

Öfver fjorton dagar behålles ingen Bok, och då den är nyss från trycket utkommen, eller hörer till Småpiecer, återställles den inom 8 dagar.

Utlåning sker alla Söknedagar från klockan 9 till 11 förmiddagen. Från klockan 2 till 3 eftermiddagen återlemnas hvad som blifvit pantsatt, och antecknas Låntagare.

Vid ombyte af Böcker som ej kan ske på en och samma dag, aflemnas

men tyngdpunkten låg dock på skönlitteraturen. Verksamheten fortsatte till 1827, då Sjöbeck gick ur tiden.⁴⁴ Därmed blev Lund dock icke utan lånebibliotek. Verksamheten upptogs nämligen av bokhandlaren Mårten Justus Åberg. Denne, som var född 1796, hade varit anställd i Johan Lundblads bokhandel, och vid Lundblads bortgång 1820 övertogs hans bokhandelsrörelse av Åberg,⁴⁵ som gjorde anmälan härom till hovkanslersämbetet den 23/12 1820.⁴⁶ Då Sjöbeck på grund av sjukdom nedlade sin lånebiblioteksverksamhet 1827, öppnade Åberg den 7 mars detta år "M. J. Åbergs Låne Bibliotek", innehållande "en utwald samling af de berömdaste Romaner, Theater-Piecer, Poetiska arbeten, Allmänna och Enskilda Staters Historia, — Skandinavisk Historia, Lefwernes beskrifningar, Geografi, Resebeskrifningar, Blandade Ämnen, Strö-Skrifter, Protocoller, Tyska och Franska Classiker, Musikalier etc."⁴⁷ Katalog över biblioteket med vederbörliga tillägg utkom snart av trycket.⁴⁸ Om bokhandeln och lånebiblioteket har Nils Petter Osberg åtskilligt att berätta i sina Lundaminnen.⁴⁹ Lunda-

en förteckning på flere af dem, som man önskar låna, då den erhålles som är till hands.

Den som vistas i Staden och öfverskrider den tid då en Bok bör vara återställd, erligger för hvar dag öfver samma tid i mån af dess värde.— Tillfogas en Bok någon skada, förbehåller man sig ersättning.

⁴⁴ Sjöbeck, som var född den 15/4 1768, dog den 6/1— 1827. En av de sista annonserna om hans bokhandelsverksamhet finns i Lunds Veckoblad Nytt och Gammalt N:o 24 den 13 juni 1827. Bokhandelsrörelsen fortsattes av C. W. K. Gleerup, som efter Sjöbeck blev akademibokhandlare i Lund. Firman fortlever följaktligen ännu. Jfr hovkanslersämbetets ing. diarium den 29/12 1827 (RA).

⁴⁵ Åberg var född 2/2 1796 och avled den 27/5 1852, då han den 21/4 av-sade sig bokförläggareföreningens kommissionärskap till förmån för N. F. Borg, som övertog såväl bokhandel som lånebibliotek. Jfr Bonnier, I. A., a. a., s. 214. Firman fortlever i Ph. Lindstedts Universitetsbokhandel.

⁴⁶ Hovkanslersämbetets ingående diarium den 23/12 1820 (RA).

⁴⁷ Se den utförliga "Anmälan" om biblioteket i Lunds Veckoblad N:o 10 den 8/3 1827. Obs att Carlander har fel datum för denna anmälan. Se vidare samma tidning den 14/3 och 3/10 1827. Huruvida Åberg övertog Sjöbecks lånebok-samling är obekant men icke osannolikt.

⁴⁸ Förteckning öfver Böcker och Skrifter, hvilka Säljas och Utlånas uti M. J. Åbergs Bokhandel i Lund, Lund 1827. Katalogen upptog som vanligt i dylika fall även lånevillkoren.

⁴⁹ Osberg, N. P., Lundaminnen från 1820—30- och 40-talen. Lund 1927, s. 28 ff., 112, 123.

borna hade sålunda kontinuerlig tillgång till för alla medborgargrupper tillgängliga lånbibliotek alltifrån 1814.

Förutom lånbibliotek uppkommo också läsecirklar i Lund bland studenterna och universitetets lärare. Man gick till väga på följande sätt. En cirkel med ett bestämt antal ledamöter konstituerade sig, inköpte efter erlagda avgifter en omgång böcker, som för läsning cirkulerade bland medlemmarna i bestämd ordning och vilka bortauktionerades sedan alla läst böckerna. Var då medlemsantalet i cirkeln avsevärt större än bokantalet, fick man på detta sätt läsa böcker till en betydligt lägre kostnad än om man måst köpa böckerna var och en för sig i bokhandeln. Med de influtna auktionsmedlen och nya deltagaravgifter kunde man inköpa en ny laddning böcker, varefter läsningen kunde fortsätta kontinuerligt. Man kunde i cirkeln beställa till anskaffning just sådana böcker man ville ha eller var i behov av, något som gjorde läsecirkeln nästan lika bekväm som läsning av böcker, lånade på universitetsbiblioteket.⁵⁰

Akademiska läsesällskapets konstituerande 1812 och de med anledning av kanslersbrevet den 21 januari 1812 genomförda restriktionerna för universitetsbibliotekets utlåning av förströrelselitteratur fingo sålunda betydande följder. Nationsbiblioteken, lånbiblioteken och läsecirkelarna fingo därigenom stimulans till start och uppblomstring.

Ett par ord bör kanske i detta sammanhang sägas om bokhandeln i Lund, genom vilken åtminstone en del av Akademiska läsesällskapets, lånbibliotekens och läsecirkelarnas litteratur anskaffades. Chr. Molbeck synes ganska träffande skildra den lundsiska bokhandelns läge vid denna tid, då han säger: "Bokhandeln i Lund är i ett ganska medelmåttigt tillstånd. Man söker ofta förgäves icke blott Tyska, Danska och andra utländska böcker utan till och med nyare svenska skrifter fattas i boklådorna och de böcker, som utkomma i Stockholm, Upsala och annorstädes i det Nordliga Sverige, måste nästan alltid i Lund beställas ett fjerdedels år förut, innan man kan vänta att få dem. Så liten är förbindelsen emellan

⁵⁰ Se härom en artikel "Om orsakerna hvarföre Litteraturen icke är så blomstrande i Sverige, som i Tyskland, Frankrike och England, samt om medlen till dess befordran" i Helsingborgs Posten N:o 52 lörd. den 30 juni 1827.

Bokhandlare i detta Rike, och så stora hinder lägger bristen af åkande poster i vägen för litteraturen".⁵¹ Att det var de dåliga kommunikationerna, som var det största hindret för bokhandelns uppblomstring ännu årtionden senare framgår av många förhållanden.⁵² Betecknande är en tidningsartikel 1827, där det betonas vara lättare att inom rimlig tid få böcker från London, Paris och Leipzig till Sydsverige än från Stockholm och Uppsala.⁵³ Härtill kom, att bokhandeln sköttes ganska slentrianmässigt. Den boklåda Molbeck närmast hade i sikte vid sin skildring var den Lundbladska, vilken knappast erhöi någon större uppyckning, sedan den övertagits av M. J. Åberg, åtminstone icke den första tiden. En viss bokhandel bedrev även det Berlingska boktryckeriet, men dess bokhandelsrörelse var en bisak vid sidan av tryckerirörelsen och redigeringen och utgivningen av den lundsiska ortstidningen.⁵⁴ Den Sjöbeckska bokhandeln från 1814 och framåt torde väl

⁵¹ Molbeck, Chr., Resa i Sverige året 1812 och 1813 Bd I, Stockholm 1815, s. 248 (översätn.). Jfr Breve fra Sverrige i Aaret 1812, Kjøbenhavn 1814. I sin bok *Herbstreise durch Skandinavien von Willibald Alexis* (Bd II, Berlin 1828, s. 286) skildrar G. W. H. Häring ännu mer än ett decennium efter Molbeck de svenska bokhandelsförhållandena i mycket mörka färger, och Henrik Reuterdahl ger vid 1830-talets början en dyster bild av bokhandelns usla skick (Reuterdahl, H., Om det theologiska studium, med särskilt hänseende till Sverige, Lund 1832, s. 82). Se vidare i samma ämne Clarke, E. D., *Travels in various countries of Europe* Bd III, London 1824, s. 76 (från besöket i Sverige 1799), samt Meermann, J., *Reise durch den Norden und Nordasten von Europa in den Jahren 1797 bis 1800, Weimar 1810*, s. 353.

⁵² Jfr Rinman, Sv., *Svenska bokförläggareföreningen 1843—1887*, Stockholm 1951, s. 11 ff. samt Forssell, N., *Svenska postverkets historia* Bd I, Stockholm 1936, där dessa förhållanden ingående utredas.

⁵³ Helsingborgs Posten N:o 50 den 23 juni 1827. Uppgifterna kunna verifieras. Den 7 okt. 1827 utfärdade exempelvis den då unge bokhandlaren G. W. K. Glerup i Lund ett kvitto till N. M. Linds förlag i Örebro, i vilket det heter: "Böckerna afsände från T. und. 7 Juli äro i dessa dagar ankomne". (Ep. L 19: KB). Tre månader ansåg Glerup tydligen för en ganska normal tid för en bok-sändning från Örebro till Lund. Förhållandena hade varit likadana i långliga tider. Enligt Cecilia Bååth-Holmberg (Morfars bok Bd I, s. 70) framhöll redan Lagerbring, att "Det är lättare att bekomma en bok från Paris och London än från Stockholm".

⁵⁴ Lunds Weckoblad Nytt och Gammalt, ännu in på 1800-talet södra Sveriges enda tidning! Jfr Berlingska Boktryckeriet i Lund 1745—1945, Lund 1945.

ha skötts något bättre än den Lundbladiska, men även den synes ha brustit i fråga om utländska förbindelser. Det var därför ganska naturligt, att ansatser till nya bokhandelsföretag skulle göras. Sålunda synes Nils Johan Retzius ha bedrivit handel med böcker från 1810 och fram till på 1820-talets mitt.⁵⁵ År 1811 startade C. A. Agardh med sina många utländska vetenskapliga förbindelser tillsammans med några vänner också en bokhandel under firma Agardh & Comp., men bokhandelsrörelsen vid firman blev av kort varaktighet på grund av Agardhs intensiva vetenskapliga verksamhet, som hindrade honom att ägna någon avsevärdare del av sina krafter också åt bokhandeln.⁵⁶ Av kort varaktighet syns även den med rika internationella förbindelser försedde professor Sven Nilssons bokförmedling ha varit. Han erbjöd sig emellertid 1822 att sköta om införskrivning av utländska böcker och ville i så fall ha en fjärdedel av böckernas pris betalt i förskott.⁵⁷ Av de här berörda bokhandelsförhållandena i Lund framstår tydligt orsakerna till varför Akademiska läsesällskapet särskilt i början av sin verksamhet måste vända sig till bokhandlare i Köpenhamn, när det gällde prenumerationer och rekvisitioner av utländska tidningar och tidskrifter.

Akademiska läsesällskapet var ett kulturellt centrum i det

⁵⁵ Jfr Bonnier, I. A., a. a., Bd I, s. 217. Retzius' bokhandel gick i likvidation 1825. Bland fordringsägarna befann sig också professor P. F. Aurivillius i Uppsala, vilken i konkursen företrädde av biblioteksamanuensen Elias Schütz som ombud. Se härom Schütz' skrivelse till Aurivillius den 12 febr. 1826, sign. G 4 db (UUB).

⁵⁶ Se annons från Agardh & Comp. i Lunds Allehanda N:o 49 den 1/12 1813. Agardh & Comp. bildades av C. A. Agardh, J. Brag och Isak Heurlin 1811 för att driva boktryckerierörelse och bokhandel. Firman blev emellertid ganska kortlivad, då Agardh drog sig ifrån den och ersattes av Johan Svanborg, varefter firman kallades Svanborg & Comp. Tryckeriet övergick sedermera till C. F. Berling. Jfr Wrangel, E., Herberget: Under Lundagårds kronor Bd II, s. 286. Om firmans verksamhet se särskilt Heurlins självbiografi, meddelad i utdrag av E. Wrangel i Gamla studentminnen från Lund, Stockholm 1918, s. 99 ff. 102. Bland annat tryckte Agardh & Comp. den nystartade tidningen Lunds Allehanda. Jfr Klemming, G. E., — Nordin, I. G., Svensk boktryckerihistoria 1483—1833, Stockholm 1883, där firmans öden beröras.

⁵⁷ Se Nilssons kungörelse i Lunds Weckoblad Nytt och Gammalt N:o 14 onsdagen den 3 april 1822 under rubriken: *Notificationer*.

akademiska Lund. Detta framgår av också många andra förhållanden än de anförda. Såsom ytterligare exempel kan framhållas, att nyheter om nya vetenskapliga verk och subscriptions på dylika publicerades på läsesällskapet. När O. A. Lindfors exempelvis 1813 planerade att utge en handbok i de romerska antikviteterna, utlades provark och subscriptionslistor på läsesällskapet till intresserades tjänst.⁵⁸ Också väckte sällskapet alltid besökande främlingars intresse och uppmärksamhet. Fr. Wilhelm von Schubert berättar sålunda i sin svenska reseskildring om det rymliga, sköna universitetsbiblioteket, som då vid tiden för hans besök hölls öppet onsdags- och lördagseftermiddagar klockan mellan 2 och 4. Om läsesällskapet säger han: "Förenadt med Bibliotheket i den nya akademiska byggnaden är ett läsesällskap, hvarest, mot en penningeavgift, inländska och utländska lärda tidningar, samt inländska politiska anskaffas för ledamöterna".⁵⁹ Att tidningarna, lärda som politiska, lästes intensivt, framgår av många antydningar. Förutom vad som ovan sagts om Palms tidningsläsning på läsesällskapet, kan man hänvisa till C. F. Falléns omdöme. Han säger nämligen i sina minnesanteckningar, att läsesällskapets journaler och tidningar årligen skulle tillfalla universitetsbiblioteket, varför också bibliotekskassan tillsköt en av universitetskanslern förordnad summa pengar, men att det var stor skada, "att desse Journaler etc. icke hinna, att komma completa Bibliotheket till godo", något som vittnar om den myckna användningen. Journalerna hunno bli sönderlästa, innan alla intresserade tagit del av dem.⁶⁰

Sedan Esaias Tegnér vid årsskiftet 1812—1813 från C. P. Hagberg övertagit ledningen för sällskapet, nådde samarbetet mellan sällskapet och herberget, som nu hade sin största blomstring, den största intensiteten. Det är till denna tid man får förlägga de

⁵⁸ Se kungörelse i Lunds Allehanda N:o 49 den 1/12 1813.

⁵⁹ Schubert, Fr. Wilh. von, Resa genom Sverige, Norrige, Lappland... Åren 1817, 1818 och 1820 Bd I, Första Afdelningen, Stockholm 1823, s. 54. Den del av resan som berörde Lund skedde 1817—1818, varför det är förhållandena vid denna tid han skildrar.

⁶⁰ Fallén, C. F., Bihang till Biographiska Anteckningar om Akademiska Inrättningar i Upsala och Lund 1787 et sequ., s. 69 — Kap: Kort begrep om de literaira Samlingarna i Lund 1829 — sign. 0 21 (KB).

ovan refererade skildringarna om bl. a. Palms cirkulerande mellan läsesällskapet och herberget. "Sin fullkomliga slutbildning vann Herberget ifrån 1813, sedan jag och B. Bolmeer kommo att bo i öfra våningen i Prof. Lundblads hus vid lilla Torget", säger Heurlin i sin självbiografi i det han tillfogar en verklig lovsång över herbergessamvaron: "Litteratur och vittherhet utgjorde ett dagligt föremål för våra samtal. Allt nytt som i Sverige utkommit recenserades nog, och icke mindre allt, hvad den nyare tyska litteraturen erbjöd. Hade någon ny bok utkommit, var det alltid någon, som deraf gaf en öfversigt och anledning till granskning och dispyter". Förutsättningen för all denna livaktighet var emellertid läsesällskapets tidningar och journaler, som tillåto herbergisterna att följa med den politiska och vetenskapliga och litterära utvecklingen och diskussionen både inom och utom landet. Också framhåller Isak Heurlin såsom slutomdöme om verksamheten inom herbergeskretsen: "Jag erkänner mig hafva lärt mera på Herberget af Tegnér och några andra, än jag genom egna studier kunnat lära."⁶¹

Det betonas i allmänhet av dem, som beskrivit Herberget, att det utgjordes av en vänkrets utan fastare organisation, och att gränsen utåt mot det övriga akademiska Lund var flytande. Man kom och gick tämligen efter behag, om man var bekant med någon i den inre väncirkeln kring Tegnér och värdarna på stället. Just 1813 gjorde sig emellertid en tendens till en fastare organisation gällande. Carl Fredric Fallén, som tidvis hade nära anknytning till herbergeskretsen, berättar nämligen,⁶² att en överenskommelse ingicks kring årsskiftet 1812—1813 mellan honom, Anders Lidbeck och några andra akademiska lärare samt "götherne"⁶³ Carl Petter Hagberg,

⁶¹ I. Heurlins självbiografi (LUB). För Lundatiden är den avtryckt av E. Wrangel i Gamla studentminnen från Lund, Stockholm 1918, s. 90 ff. Föreliggande citat står där att läsa på s. 110. Jfr Lange, Berndt, Christoffer Isak Heurlin som politiker, Lund 1948, s. 4 ff., samt Reuter Dahl, H., Christopher Isak Heurlin, Stockholm 1869, s. 6.

⁶² Biographiska anteckningar om i Skåne bosatta personer (KVAA), s. 234 ff. Jfr Gertz, O., Kungl. fysiografiska sällskapet i Lund 1772—1940, Lund 1940, s. 32 ff.

⁶³ Fallén kallar herbergeskretsen i allmänhet för "götherne". Dit hörde bl. a. även Håkan Stenström, som enligt Fallén höll sig "på slutet till de Göthiske bröderna, med hvilka han förbundit sig, så att han ännu i dag råkar dem tidtals i Lund, äfven sedan han genom gifte med en Mamsel Öhrström blef Pastor och

Johan Jacob Palm, Esaias Tegnér, Jonas Albin Engeström och Carl Adolph Agardh — alltså just de ledande inom herberges- och läsesällskapskretsarna — "att samlas en gång i weckan på samtal, (samt på en) kort och tarflig Souper". Denna överenskommelse om regelbundna sammankomster inom en organiserad trängre krets inbar ju i själva verket, att man bildat ett slutet litterärt sällskap av herbergeskretsens ledande grupp. Detta företag tilltalade Fallén i så hög grad, att han började spekulera "på ett project till ett litterairt sällskap i Lund, hvori alla Professorer skulle wara Ledamöter, och gå ut på, att hwardera i sin wetenskap skulle samla noticer om alla utkomna dugeliga arbeten och skrifter, och deraf meddela, utan Kritik, lämpeliga recensioner, hwilka sedermera i en Journal kommer att införas från trycket". Nyttan härav vore tydlig och klar fortsätter Fallén, "i ett land, där man ej har råd att köpa många böcker, och där lärda tidningar ej läsas, utom wid en Academie, hwaräst redan H. Exc. Cancelleren stiftat ett Läsesällskap, till en del på Bibliotheks Kassans bekostnad, och Tidningar och Journaler redan woro att tillgå". Falléns projekt gick alltså ut på att herberget jämte läsesällskapet skulle fortgå i ett fastare organiserat skick och utvidgas och utvecklas till "ett Kongl. Litteratur Sällskap" eller en sorts Vetenskaps societet i Lund med en egen tidskrift till sitt förfogande. Fråga är om det icke föresvävat Fallén, som ju studerat i Uppsala och väl kände till förhållandena där, att herberget med läsesällskapet skulle utveckla sig till en förbättrad motsvarighet till det uppsaliensiska läsesällskapet och juntan kring Höijer, Silverstolpe och Pehr Afzelius på 1790-talet, vilken krets ju publicerade sina diskussioner, åsikter och recensioner i de av dem genom Silverstolpe utgivna journalerna Litteratur-Tidning och Journal för svensk litteratur.⁶⁴ Syftet med en sålunda projekterad,

Prost i Söfvestad och Bromma". Fallén, C. F., a. a., s. 155. På tal om Bolmeer säger Fallén (ibidem) som nämnt, att han var "en af Tegnér's tillbedjare i Göthiska Bundet". Falléns skrift har tillkommit 1829.

⁶⁴ Det uppsaliensiska läsesällskapet kring tidskriftredaktionen tillkom 1795 efter ansatser föregående år. Det utvidgades och omorganiserades hösten 1797 till det bekanta Upsala läsesällskap med visst understöd från universitetet. Härom utförligt i en ännu icke publicerad undersökning om Upsala läsesällskap under dess första utvecklingsskede. I fråga om journalplanerna har givetvis de stockholmska akademierna med sina "Handlingar" spelat en icke ringa normgivande

utvidgad herbergeskrets, Vetenskaps societeten i Lund, Kongl. Literatur-Sällskapet i Lund eller vad inrättningen borde kallas, vore säger Fallén, ”mera de Studerandes upplysning, som wistades än inom än utom Academien än man åsyftade Lärarnes”. Fallén menade dessutom, att man genom inkallande av utländska lärde såsom medlemmar kunde vinna ”af dem såsom Ledamöter, en större samling af nya skrifter, hwarom man nu ej får någon kunskap”. Här gällde det följaktligen läsesällskapets utvidgning och effektivisering till ett verkningsfullt medel för forskningen.

Fallén skrev ned dessa sina tankar i ämnet och översände den 4/3 1813 projektet till universitetskansler Lars von Engeström.⁶⁵

roll. Att märka är, att Silverstolpes Journal för svensk litteratur, som just i stor utsträckning innehållit korta recensioner av den art Fallén tänkt sig för den projekterade tidskriften, upphörde att utkomma sedan ett sista häfte sett dagen 1812. Möjligt är, att Fallén närmast tänkt sig en fortsättning av den nedlagda Silverstolpeska journalen, då han skisserade sin projekterade tidskrifts program. Såsom förebilder för Fallén kan erinras även om det 1791 grundade uppsalensisiska Vitterhetssamfundet samt de ryktbara Uppsalakonventen och Aurora-förbundet i Åbo.

⁶⁵ Se C. F. Falléns brev den 4/3 1813 till kanslern (Consist. Akad. skrivelser till kanslersämbetet 1813: RA) med vilket brev han insände sitt förslag. Fallén skriver bland annat: ”Inför Eders Excellences ögon vågar jag härmedelst nedlägga ett utkast till ett Literatur-Sällskaps inrättande här i Lund, hvilket jag visat för några af Lärarne vid Universitetet, och som smickrat mig därmed, att en sådan inrättning skulle vara Eders Excellens till nådigt välbehag. Jag är öfvertygad om dess nytta, och hade gärna kunnat anföra flera skäl, såsom förändledande till ett sådant Sällskaps inrättande vid detta Universitet, men ansett dem öfverflödiga, då Lunds Academie nu har den oskattbara lyckan att styras af Eders Excellens, som Sjelf går bland de främsta på det Lärdomsfältt jag omtalat. Utan Eders Excellences ynnestfulla åtgärd, och befallning, samt styrande Hand blir ett sådant Sällskap alldrig satt i verksamhet. Jag vågar hysa det glada hopp, att Eders Excellens med nådigaste välbehag anser min välmenande afsigt, och önskar, att däräst den af Eders Excellens gillas, och till värkställighet anbefalles, än ytterligare få utreda detta ämne, i de delar, som angå dels Sällskapets Skrifts innehåll, dels några ekonomiska omständigheter.” — Huruvida Falléns förslag om att få skrifter från utländska lärde har något samband med Lidbecks åtgärd 1818 — först i Sverige — att upprätta bytesförbindelser mellan Lunds universitetsbibliotek och ett flertal utländska bibliotek dels i syfte att få rikare tillgång till utländsk litteratur dels i syfte att göra den svenska forskningens alster bekanta utomlands, det får tills vidare anses för outrett. Möjligt är, att Falléns förslag varit ett incitament för Lidbeck i denna sak.

Denne borde ju i hög grad vara intresserad av förslaget. Ty egentligen var Falléns projekt intet annat än en närmare utformning och utvidgning av Engeströms eget förslag i läsesällsfrågan hösten 1811. Även han hade tänkt sig sällskapet som en societet för läsning av lärda journaler, samtal i vetenskapliga ämnen och diskussion om dem, varjämte han projekterat även en avdelning för sällskaplig samvaro och förströelser samt ett till sällskapet knutet ”spisquarter”. Det i egentlig mening nya i Falléns förslag var tanken att inkalla utländska ledamöter och därigenom erhålla aktuell vetenskaplig litteratur och att societeten skulle utge en tidskrift med samma uppgift som de nämnda uppsalatskrifternas. Med Falléns tal om att societeten skulle vara till för de studerandes upplysning, jämföre man kanslerns tal i hans förslag hösten 1811, att de studerande genom ”umgänge med deras Lärare kunde... blifva af dem kände och igenom läsande af nyare Journaler kunde hvar och en sättas i stånd att följa sin Vetenskaps framsteg” och ytterligare i den senare kanslerskrivelsen, att den studerande finge ”tillfälle att fråga sina Lärare och desse derigenom tillfälle att lära känna dess framsteg, uppmärksamhet och vidden af dess fattningsgåfva”. I huvudsak voro alltså Fallén och Engeström inne på samma utvecklingslinje i fråga om läsesällskapet och till detsamma knuten verksamhet för övrigt.

Det var därför klart, att Engeström skulle uppta det Fallénska förslaget med största intresse. I ett brev av den 19 mars 1813 meddelade han Fallén, att han ”med mycket nöje” genomläst det ”Utkast till ett Literaturs Sällskaps inrättande i Lund”, som Fallén översänt och tackade för det ”bemödande, att i detta afseende befrämja Läroverkets fördel”, som utkastet visade. Engeström slutade sin skrivelse med att meddela, att han kommunicerat utkastet med hovkanslern Gustaf af Wetterstedt ”för att deröfver inhämta hans yttrande”, och anhöll, att Fallén ville underrätta honom, vilka av universitetets lärare som jämte Fallén komme ”att blifva Sällskapets arbetande Ledamöter”.

Sistnämnda fråga kom överraskande för Fallén, som ju föreslagit, att akademiens lärare skulle anmodas att ingå som ledamöter. Han hade säkerligen i friskt minne, huru kanslern i sitt brev till akademiska konsistoriet den 21 nov. 1811 krävt förverkligande av sitt förslag om ett läsesällskap och att han då förbehållit sig att få

veta namnen på de professorer och studerande ”som utmärka sig igenom deltagande uti en så nyttig inrättning”, vilket uttalande utan vidare torde ha inneburit ett kraftigt tvång för vederbörande att böja sig för kanslerns vilja. Fallén hade därför tänkt sig, att kanslern även nu skulle gå in för saken och utan vidare driva den igenom, eftersom det var fråga om ett fullföljande av dennes tidigare intentioner. Fallén hade därför föreställt sig, att kanslern behagade ”om icke förordna, åtminstone anmoda dem, som deri kunde deltaga, att blifva arbetande Ledamöter”.⁶⁶ Engeström ville emellertid icke också denna gång gå bröstganges tillväga utan lät enligt Falléns eget förslag efter någon betänketid remittera det Fallénska utkastet till prokanslerns, biskop Faxes, yttrande. Härom underrättade han Fallén i ett nytt brev av den 12 april 1813. Genom remissen blev projektet allmänt bekant och väckte stort uppseende inom professorskåren och dessutom åtskillig tveksamhet. C.

⁶⁶ Se C. F. Falléns brev den 1/4 1813 till Engeström (Consist. Acad. skrivelser till kanslersämb. 1813: RA), där Fallén bland annat skriver: ”Sedan Eders Excellens så nådigt upptagit mitt i djupaste ödmjukhet öfversända project till inrättande af ett Kongl. Litteratur Sällskap i Lund, får jag den nåden allerödmjukast anmäla, det jag vid frågan om arbetande Ledamöter haft i sigte de här vid Academien nu varande offentliga Lärare, som därtill af Eders Excellens sjelf skulle förordnas såsom första uppsättningen af detta Sällskap. Men då jag i detta ämne icke velat med dem rådgöra, innan jag haft den nåden, att inhämta Eders Excellences egen höga åstundan, och nu mera fruktar, att mitt inflytande eller öfvertalande icke vore nog värksamt, helst meningarne torde finnas skiljaktige, så supplicerar jag, att Eders Excellens täcktes remittera Förslaget, med de händelse vis tillagde ändringar, till Hr Biskopen och Pro Cancelleren Faxe, med förordnande, att sammankalla Professorerne, att öfver ämnet höras, för att sedermera af Eders Excellens närmare bedömas. Jag föreställer mig visserligen flera svårigheter, som olika kunna framställas, för att hindra inrättningens framgång, eller förändra planen, men vill icke vara den, som, i händelse Sällskapets ändamål blir lika med det i projectet anförda, skulle ådraga någon tillökning i gjöromålen utöfver hvad Professorerna härstädes hafva sig ålagdt i sina offentliga beställningar. Genom fördelningen mellan alla Professorer, och andre framdeles tillkallade Ledamöter, inser jag dock icke någon särdeles olägenhet af det bidrag skola uppkomma, hvarmed en hvar i sin Vetenskap riktade Sällskapets tillärnade Journal. — Hela denna Inrättning hvilat på Eders Excellences egit höga godfinnande och förordnande. En Konglig Sanction och namn af Kongligt Sällskap, samt Eders Excellences egen styrande hand skall gifva ett sådant Sällskap kraft och bestånd...” Fallén hade sålunda fullt klart för sig de många svårigheter som skulle möta.

A. Agardh som uppenbarligen under hand fått del av projektet och som var en av dem Fallén i första hand tänkt sig såsom arbetande ledamöter och som dessutom varit med om den ovannämnda överenskommelsen om regelbundna herbergessammankomster, skrev sålunda i ett brev den 12 april till Olof Swartz bland annat: ”Professor Fallén har inlemnadt till Acad. Cancellor ett project till inrättande af en Wettenskaps och Witterhets Societet härstädes. Jag fruktar dock att, om än ett sådant project verkställes, så blir saken af kort varaktighet; dels emedan Prof. Retzius, som är en så verksam och celebre man ej kunde upprätthålla det fysiografiska Sällskapet, dels ock emedan en amalgamering af witterhet och wettenskap ej häfter rätt wäl tillsammans”.⁶⁷ Agardh synes eljest f. ö. ha varit en av inspiratörerna för Fallén så till vida att han nyligen grundat en tidning, utgiven från Agardh & Comp:s tryckeri, och därmed visat, att möjligheten för start av en tidskrift för den projekterade societeten verkligen fanns. Tidskriftplanerna torde ha diskuterats ingående inom herbergeskretsen, och även om de inte för tillfället ledde till något — bortsett från den av Agardh & Comp. utgivna tidningen — så synes de ha aktualiserats några år senare, då det litterära skvallret påstod, att Tegnér ”ätog sig att redigera en tillämnad Journal, i vilken den så kallade nya Skolan skulle bekämpas mot det villkor, att han skulle bliva pastor i Fällingsbro”.⁶⁸ Planerna på en litterär tidskrift voro sålunda inte helt skrinlagda, även om de icke vid detta tillfälle nådde förverkligandets stadium.

Agardhs tveksamhet inför Falléns projekt torde vara ett gott uttryck för vad man i allmänhet tänkte på tongivande håll i Lund. Fallén hyste ej heller några illusioner om hur det skulle gå, sedan saken blivit remitterad och icke som vanligt avgjorts genom kanslerns maktbud. De flesta professorerna ansågo sig redan ha nog att bestyra om och drogo sig för det besvär, som den ifrågasatta societeten skulle föra med sig. Fallén misstänkte f. ö., att det ”förmode-

⁶⁷ Brev från C. A. Agardh till Olof Swartz den 12/4 1813 (LUB). Jfr Gertz, O., a. a., s. 22 ff. Gertz' kännedom om förutsättningen för Falléns projekt, nämligen läsesällskapets verksamhet, synes vara mycket begränsad.

⁶⁸ Böök, Fr., Esaias Tegnér Bd I, Stockholm 1946, s. 170. Jfr vad ovan sagts om Agardh & Comp.!

ligen fanns någon mindre hugad till Ledamotskap för det, att han, eller de, icke varit Auctor till Inrättningen". Det har säkert närmast varit herbergisternas inre cirkel han tänker på.⁶⁹ Det kan nog inte heller bestridas, att det varit taktiskt klokare, om Fallén icke framträtt ensam utan i gemenskap med Agardh eller Tegnér eller helst med båda, då projektet skulle ha fått en helt annan tyngd än det nu erhöill. Projektet kom nu att ligga kvar hos Vilhelm Faxé och tegs ihjäl.⁷⁰

En nytta hade dock Falléns förslag med sig, betonar han, den nämligen att Anders Johan Retzius i förbund med Agardh under 1814 arbetade på en reorganisation av det 1772 bildade men sedan många år avsmnade Fysiokratiska sällskapet. Detta återupptog nämligen med 1815 sin verksamhet under Agardhs ledning och under de följande åren upplevde det ett av de mest blomstrande skedena i sin historia.⁷¹ I Fysiokratiska sällskapet fingo de naturvetenskapliga ämnena ett naturligt forum, och man slapp den "amalgamering af witterhet och wettenskap", vilken Agardh som vi sett funnit konstlad och otidsenlig i den av Fallén projekterade societeten.

Läsesällskapets tillkomst och verksamhet påverkade sålunda på många sätt det kulturella livet i Lund. Det invercade på utlåningspolitiken vid universitetsbiblioteket, stimulerade till uppkomsten av allmänna och speciella lånbibliotek och höll slutligen på att övergå till en vetenskapssocietet tillsammans med herberget. Allt detta var emellertid så att säga organisatoriska påverkningar. Den viktigaste insatsen sällskapet gjorde var dock den möjlighet

⁶⁹ Fallén säger i biografien över Håkan Stenström, att det såg ut "som Göthiske Bröderne ensamme sluta sig ihop, utan att fråga efter annat hederligt folk". Se Fallén, C. F., Biographiska anteckningar om i Skåne bosatta personer, s. 155 (KVAA). Se f. ö. Falléns ovan nämnda brev den 4/3 och 1/4 1813.

⁷⁰ En bidragande orsak var naturligtvis även de oroliga tiderna. Kriget mot Napoleon fick till följd stora utskrivningar av soldater och det var även mycket starkt ifrågasatt, om icke även studenterna borde utskrivnas. Under sådana oroliga förhållanden var det icke lätt att hävda vikten av ett litteratursällskaps organiserande. Jfr brev från biskop Faxé till Lars von Engeström den 25/2 1813, vari han begär kanslerns understöd och "högst gällande förord" för en framställning om "44 Studerandes befrielse från conscriptionen" (sign. Ep. E 10:13 A-L, KB). Engeströms väldiga arbetsbörda denna tid i regeringen hindrade honom väl också att ägna saken tillbörlig uppmärksamhet.

⁷¹ Jfr Gertz, O., a. a., s. 34 ff.

det gav vetenskapsidkare och studerande att följa med utvecklingen inom sina vetenskaper. Det finns följaktligen mycket fullgoda skäl att något närmare skärskåda den litteratur, läsesällskapet höll sina ledamöter med.

På grund av att läsesällskapets arkiv med handlingar och räkenskaper icke påträffats, vet man intet i detalj om sällskapets ekonomi och medlemskader.⁷² Av vad ovan anförts framgår, att talrika studenter varit med i sällskapet liksom också professorer och andra universitetslärare. Glimtvis ha också avgifternas storlek kunnat belysas. Av publicerade kungörelser på 1820-talet får man reda på att årsmötena med sällskapet höllos i mitten av december månad, då ny styrelse för det påföljande året valdes, räkenskapsgranskningen ordnades och prenumeration på tidningar och journaler fastställdes.⁷³ Av sällskapets tvenne rum på akademihuset användes det ena som tidskrifts- och läsrum, medan det andra tjänstgjorde som samtalsrum, där diskussionens vågor ibland gingo höga. Vilka tidskrifter sällskapet höll, kan icke exakt fastställas, då arkivet som nämnt icke kunnat återfinnas. Redan i läsesällskapets första offentliga kungörelse i februari 1811 finns dock en del uppgifter om vilka tidningar, som då fanns att tillgå på läsrummen, men man får antaga att ytterligare anskaffning skett under årets lopp.⁷⁴ En exaktare uppgift om tidskriftsbeståndet finns också bland verifikationerna till universitetsbibliotekets räkenskaper för år 1812.⁷⁵ Ehuru sällskapet icke åtnjutit något understöd från akademi- eller bibliotekskassorna för år 1811 och man följaktligen icke var skyldig att inleverera några tidskrifter efter årets utgång, vidtog läsesällskapet dock den åtgärden att överlämna sitt tidskriftsförråd från 1811 till universitetsbiblioteket, sedan man fått klart för sig att understöd skulle utgå från och med år 1812. Överlämnandet skedde den 11 januari 1812, och av det vid tillfället

⁷² Detta hindrar naturligtvis icke, att sällskapets papper kunna finnas bevarade någonstades och att de följaktligen i så fall kunna komma att återfinnas. De efterforskningar som nu gjorts ha emellertid icke lett till något resultat. Av en i det föregående citerad rapport till universitetskanslern framgår, att Akademiska läsesällskapet år 1812 började med ett ledamotantal på 50 personer.

⁷³ Härom mera i det följande!

⁷⁴ Nytt och Gammalt N:o 6, Lund den 6 februari 1811.

⁷⁵ Bibliotekets räkenskaper, huvudbok 1812, verifikation N:o 24 (KA).

upprättade reversalet framgår det överlämnade förrådets omfattning.⁷⁶ Det visar sig härav, att läsesällskapet överlämnade samtliga de tidskrifter, som omnämns i den ovan återgivna Tegnérskas kungörelsen från början av februari 1811 utom Wielands Neuer Deutscher Mercur. Denna hade man troligen heller icke haft på läsrummen eftersom den upphörde att utkomma 1810. Vidare överlämnade man Ergänzungsblätter till Hallische Allgemeine Literaturzeitung 1811, Dansk Litteratur Tidende 1811, Tidning i blandade ämnen 1811, vilken dock såsom ovan antytts troligen förekommer i kungörelsen under felaktigt namn, Nya Posten 1811 och Halländska Tidningen för samma år samt slutligen Efterretninger fra Selskabet for indenlandsk Kunstflid 1811.

Beträffande läsesällskapets tidningar och tidskrifter 1812 rapporterades det som vi sett till universitetskanslern redan i början av året, vilka periodica man rekvirerat eller prenumererat på och i november översände tjänstgörande rektor som ovan framhållits en förteckning på de tidningar och journaler, som fanns att tillgå på läserummen för sällskapets ledamöter.⁷⁷ Vid överlämnandet av årgångens skrifter till universitetsbiblioteket den 31/12 1812, då Skandinavisk Museum sänkades och följaktligen icke var med i leveransen, måste läsesällskapets notarius Bergquist tyvärr rapportera, att åtskilliga enskilda nummer av en del av tidskrifterna saknades.⁷⁸ Detta meddelande om felande nummer var en rapport som återkom nästan varje år framdeles vid överlämnandet av läsesällskapets årsanskaffning.

⁷⁶ "Förteckning på de Tidningar och Journaler, som blifvit år 1812 aflemnade från det i Lund inrättade Läse Sällskap till Kongl. Academiens Bibliothek derstädes". Förteckningen är undertecknad av Bengt Jacobsson Bergquist i hans egenskap av "Läsesällskapets Notarius". Det var följaktligen under denna titel den i stadgarna omtalade amanuensen gick. Bergquist hade sålunda på denna post avlöst J. F. Lundblad, vilken som nämnt stått vid Tegnér's sida som hjälpredda vid starten i december 1810 och under vårterminen 1811.

⁷⁷ Se ovan återgivna förteckning, bifogad E. Munch af Rosenschölds skrivelse till kanslerns den 8/11 1812: Inkomna skrivelser 1812, Universitetskanslerns arkiv (RA).

⁷⁸ Se nyssnämnda förtecknings andra avdelning, undertecknad av "Läsesällskapets Notarius" Bengt Jacobsson Bergquist den 31/12 1812: Verifikation N:o 24 till bibliotekskassans huvudbok 1812 (KA).

Med 1813 års ingång återinträdde, som vi sett, Esaias Tegnér som läsesällskapets direktör, och fortfarande tjänstgjorde Bergquist som notarie eller, om man så hellre vill uttrycka det, bibliotekarie. Medan man de tidigare tvenne åren nöjt sig med ett 20-tal periodica, ökade Tegnér det nu avsevärt. Förteckningen upptar följande tidskrifter:

1. Allgemeine Literatur Zeitung	2. Ergänzungsblätter till d:o
3. Journal du departement des Bouches de l'Elbe	4. Journal för Litteraturen och Theatren.
5. Inrikes Tidningar	6. Stockholms Post Tidningar
7. Stockholms Posten	8. Dagen
9. Lunds Nytt och Gammalt	10. Lunds Stifts och Acad. Tidning
11. Christianstads Tidning	12. Journal for udenlandsk Litteratur
13. Altonaischer Mercurius	14. Dansk Litteratur Tidende
15. Upsala Tidning	16. Nya Posten
17. Göttingische Gelehrte Anzeigen	18. Den Oväldige Granskaren
19. Riksdags Tidningar	20. Upsala Ärkestifts Tidning
21. Iduna	22. Journal for Politik etc. af Odin Wolff
23. Skandinavisk Literatur Selskabs Skrifter	24. Möllers Theologiske Bibliothek
25. Politisches Journal	26. Malmö Tidning
27. Svensk Litteratur Tidning	28. Allmänna Journalen
29. Den anspråkslöse Samlaren	30. Christianstads veckoblad
31. Stralsundische Zeitung	32. Lunds Allehanda
33. Ekonomisk Tidning	34. Hamburger Correspondenten
35. The Monthly Review. ⁷⁹	

⁷⁹ "Förteckning på de Tidningar och Journaler, som blifvit år 1813 aflemnade från det i Lund inrättade Läsesällskap till Kongl. Academiens Bibliothek derstädes", den 31/12 1813: Verifikation N:o 22 till bibliotekskassans huvudbok för 1813 (KA). Om den franska tidskriften och andra i det följande nämnda

År 1814 stodo fortfarande Esaias Tegnér och B. J:son Bergquist kvar vid ledningen av läsesällskapet. Antalet tidskrifter synes detta år ha varit betydligt mindre än 1813, åtminstone om man får döma av den vid årets slut gjorda leveransen till universitetsbiblioteket. Sålunda återfanns icke i 1814 års förteckning de i ovanstående uppräknade nämnda journalerna under nummer 3, 4, 11, 13, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 25, 29 och 33, vilka antingen upphört att utkomma eller av andra särskilda skäl, till vilka torde ha hört också minskade inkomster, icke längre rekviderats. De övriga numren däremot förekommo i sällskapets journal- och tidningssamling även detta år samt dessutom ett par nya, nämligen Lübeckische Zeitung 1814 och Athene för samma år.⁸⁰

Med 1814 års utgång avgick Esaias Tegnér som läsesällskapets direktör och chef. Likaså ansåg sig sällskapets notarie alltifrån läsåret 1811—1812 Bengt J:son Bergquist nu icke längre kunna ägna tid och krafter åt företagens ledning. Det kom följaktligen helt nya män till styret, då läsesällskapet på sitt sammanträde i december 1814 valde ny direktör och ny medhjälpare åt denne. Till sällskapets chef för 1815 utsågs professor Jonas Albin Engeström, som uppenbarligen varit med allt sedan sällskapet 1810 grundades och hört till de ledande, och till läsesällskapets notarie valdes biblioteksamanuensen Elias Schütz.⁸¹ Engeström kom att stå

franska journaler se tidningsbibliografien av Eugène Hatin, *Bibliographie historique de la presse périodique française*, Paris 1866. Rörande de tyska tidskrifterna se Salomon, L., *Geschichte des deutschen Zeitungswesens* I, II, Oldenburg/Leipzig 1902, samt Berteau, F. R., *Das Zeitungswesen in Hamburg 1616 bis 1913*, Hamburg 1914 och Baasch, E., *Geschichte des Hamburgischen Zeitungswesens*, Hamburg 1930. Se även Kirchhoff-Larsen, C., *Den danske Presses Historie* I, II, København 1942—1947, samt Morison, S., *The English newspaper*, Cambridge 1932, och Bourne, H. R. Fox, *English newspaper*, London 1887.

⁸⁰ "Förteckning på de Tidningar och Journaler, som blifvit år 1814 aflemnade från det i Lund inrättade Läsesällskap till Kongl. Academiens Bibliothek därstädes": Verifikation N:o 20 till bibliotekskassans huvudbok 1814 (KA).

⁸¹ Detta framgår — trots att protokollen som nämnt icke kunnat återfinnas — av det förhållandet, att Engeström i januari 1815 utkvitterade de beviljade 66 rdr 32 ss. banko från akademikassan (Huvudboken verifik. N:o 41) och den 11 mars 1815 det från bibliotekskassan beviljade understödet på 33 rdr 16 ss. banko (Huvudboken under Extra utgifter pag. 4—6 och verifikation N:o 47 med Engeströms egenhändiga kvitto på mottagningen av anslagsmedlen). Tidnings- och

kvar hela elva år på sin post som direktör alltså ända till och med 1825, och härigenom fortlevde kontinuiteten i verksamheten från Tegnér's dagar. Engeström var ju nära vän till Tegnér och herbergist liksom denne. Även Schütz kom att stå kvar som notarie en lång följd av år, och detta synes ha fått till följd, att det kom att anses ingå i en av biblioteksamanuensernas åligganden att ha tillsyn över läsesällskapets tidnings- och journalsamling på läsrummen samt att vara ett slags vice värd för de sistnämnda. Denna utveckling blev så mycket naturligare, som ju läsrummen låg i akademi-huset, och läsesällskapet f. ö. fr. o. m. 1812 måste anses som en akademisk institution med nära anknytning till universitetsbiblioteket.

På läsesällskapets uppdrag rekviderade Engeström och Schütz följande skrifter, som höllos tillgängliga på läsrummen under 1815, nämligen:

1. Theologiskt Bibliothek av Möller	2. Athene 1815
3. Allmänna Journalen	4. Stockholms Posten
5. Lunds Weckoblad	6. Det Skandinaviske Literatur Selskabs Skrifter
7. Journal for udenlandsk Literatur	8. Dansk Literatur Tidende
9. Allgemeine Literatur Zeitung	10. Ergänzungsblätter till d:o
11. Stockholms Post Tidningar	12. Inrikes Tidningar
13. Riksdags Tidningar för 1815	14. Den Norske Tilskuer
15. Lunds Stifts och Acad. Tidning	16. Malmö Tidning
17. Die Lübeckische Zeitung	18. Christianstads Weckoblad
19. Svensk Litteratur Tidning	20. Journal for Politik, Natur og Menneskekundskab
21. Den Norske Rigstidende	22. Staats- und Gelehrte Zeitung.

journalleveransen till universitetsbiblioteket är detta år undertecknad av Schütz i stället för av Bergquist. Schütz står som undertecknare av samtliga följande leveranser t. o. m. 1819.

Ytterligare journaler kunna mycket väl ha funnits på läsesällskapets läsrum, ehuru de antingen behållits på läsrummen och icke levererats till universitetsbiblioteket eller också förkommit under året och därför icke upptagits på leveranslistan.⁸²

Sedan J. A. Engeström och Elias Schütz vid läsesällskapets årsmöte i december 1815 blivit återvalda till sina poster för 1816, skedde prenumerationerna för det nya året. För att klara utgifterna härför tog Engeström redan i januari ut från akademikassan anslaget på 66 rdr 32 ss. banko,⁸³ och i början av februari även från bibliotekskassan understödet på 33 rdr 16 ss. banko.⁸⁴ En kulturhistoriskt sett intressant detalj i detta sammanhang är den noggrannhet kassorna visade vid utbetalningen. Såsom utanordning fingo läsesällskapsdirektörerna skaffa sig för varje gång vidimerade avskrifter från kansliet av universitetskanslerns skrivelse rörande anslagen av den 21 jan. 1812, varefter kvittot på mottagandet av anslagen skrevs nederst på avskriften ifråga eller på baksidan av densamma, varpå handlingen lades som verifikation till kassans räkenskaper för året.

För år 1816 synes man ha anskaffat i huvudsak samma tidningar och tidskrifter som föregående år — dock med vissa undantag. Sålunda hade man nu icke Det Skandinaviske Literatur Selskabs Skrifter och icke heller Riksdagstidningar.⁸⁵ I gengäld hade man anskaffat några nya såsom Dags Posten, Dagen och Heidelbergische Jahrbücher der Literatur. Dessutom hade man inköpt några verk av speciell natur. Hit hörde Efterretningar om Norges ordentlige Storthings Forhandlinger Aaret 1816, Påminnelser vid P. H. Schöns

⁸² Förteckning med rubrik: "År 1815 den 16 Nov. aflemnades från det här inrättade Läsesällskap till Kongl. Carol. Academiens Bibliothek följande Journaler och Tidningar". Förteckningen är som nämnt undertecknad av Elias Schütz: Verifikation N:o 22 till Bibliotekets huvudbok 1815 (KA).

⁸³ Akademikassans huvudbok 1816 N:o 45 den 31/1: Extra ord. utgifter (KA).

⁸⁴ Bibliotekskassans huvudbok 1816, pag. 4. Extra utgifter. Engeströms egenhändiga kvitto finns som N:o 43 bland verifik. för året (KA).

⁸⁵ "Förteckning på de Tidningar och Journaler, som från det här inrättade Läsesällskap blifvit aflämnade till Kongl. Carol. Academiens Bibliothek". Förteckningen är undertecknad av Elias Schütz. Bilaga N:o 27 till bibliotekets huvudbok 1816 (KA).

Skrift om cirkulationsbruk samt Trädesjordens användande av Nordell, Handlingar rörande Hjelmare Slussverk 1816, En förlagsförteckning på böcker och slutligen en Catalog på böcker, som blifvit sålde på rådhuset i Christianstad år 1816.

Vid årsmötet med läsesällskapet i december 1816 omvaldes såväl Engeström som Schütz till sina förutvarande befattningar, varefter Engeström redan den 2 jan. infann sig på räntekammaren och lyfte anslaget på 66 rdr 32 ss. banko.⁸⁶ Samma dag infann han sig också hos universitetsbibliotekarien och erhöll bibliotekskassans understöd, 33 rdr 16 ss. banko, till läsesällskapets verksamhet under året.⁸⁷

Leveransen till universitetsbiblioteket, som även detta år var undertecknad av Schütz, skedde så tidigt under året, att man måste anta, att flertalet verk anskaffats redan föregående år.⁸⁸ De tidigare vanliga periodica förekommo i huvudsak också 1817 men därtill kommo en hel del andra arbeten såsom Comisk Læredigt av Baggesen, Om Syngespillet Ludlams Hule med Hensyn til dets critiske Würdering ved Baggesen av Weg(e)ner, Läsning till utbredande af Medborgerliga Kunskaper, Danfana för tio månader, Tiden, Landtbrukstidning, Riksdagstidningar, Halmstads Tidning, Upsala Tidning och Götheborgs Nyheter. Dessutom hade sällskapet inköpt en del bok- och broschyrarybeten, såsom Handlingar rörande Lübecks återställande i sitt förra tillstånd, Några Anmärkningar vid de Attester Herr Revisions Secreteraren Baron Boije i oträngt mål genom trycket meddelat allmänheten för att bestyrka sin betviflade Moralité, Undervisning i konsten att tillreda alla sorter bakverk och torra Conditor saker, af Singstock för detta Furstelig Köksmästare, Förteckning på de Actier i Götha Canal Bolag, för hvilka den för förlidet år fastställda inbetalningen ej inom före-

⁸⁶ Huvudboken, extraordinarie utgifter N:o 43 under den 2/1 1817: "Läsesällskapet årligt understöd enligt Acad. Canzlerens förordnande den 21/1 an. 1812" (KA).

⁸⁷ Bibliotekets huvudbok, pag. 6. Som vanligt fördes anslaget under rubriken: Extra utgifter. Bland verifik. för 1817 N:o 45 finns sedan den vanliga avskriften av kanslersbrevet med J. A. Engeströms kvitto av d. 2 jan. 1817.

⁸⁸ "Förteckning på de Tidningar och Journaler, som af det härvarande Läsesällskap blifvit öfverlämnade till Kongl. Carol. Academiens Bibliothek d. 24 Febr. 1817", verifikation N:o 24 till bibliotekskassans huvudbok 1817 (KA).

skrifven tid blifvit fullgjord, Utdrag af Riksgälds Contoires för 1814 afslutade räkenskaper, Kundgörelse angående Udgaven af Saxos og Snorres Krønika, Redogörelse för det till Hans Kongl. Höghet Kronprinsens Höga disposition sammanskjutna Militär Hospital, Berättelse af Kong. Directionen öfver Konungens Hospital, huru denna Inrättning blifvit förvaltd år 1814, Triumf öfver Barbarerna, Register over de märkeligste Gjenstande som findes fra N:o 1 til 78 — tidningen eller verket som åsyftas anges icke! — Major Clasons förteckning på de penningar som blifvit tillsände de genom eldsvådan i Ubbetorp frälsehemman olycklige Medmenniskor, Prospectus till en tjenlig Lärobok uti Svenska Civillagfarenheten, Till Allmänheten, samt Lille Söndag-Aften av Baggesen.

Av denna förteckning för 1817 års leverans drager man gärna den slutsatsen, att en tendens gjort sig gällande inom läsesällskapets verksamhet att förvandla sällskapet till ett allmänt lånbibliotek, såsom skett med t. ex. läsesällskapet i Åbo.⁸⁹ Tendensen hade framträtt redan föregående år, då man förutom en del böcker som alls icke voro att hänföra till periodica även höll sig med en del utredningar, förlagsförteckningar, bokauktionskataloger m. m. I årets förteckning tyder sådana arbeten som det om bakverk och konditorivaror på att sällskapet troligen hade en del kvinnliga ledamöter — man kan gissa exempelvis på Helena Faxé, Anna Tegnér m. fl., som deltog för att ha rätten att få låna romaner på universitetsbiblioteket. Även för övrigt befann sig bland den anskaffade litteraturen som vi se en betydande mängd arbeten, som icke voro periodica, och frågan var alltså, om sällskapets karaktär av journalsällskap och tidningscirkel skulle förändras. Det blev dock endast en tillfällig tendens, och redan 1818 års accession innehöll uteslutande periodica.

För 1818 blevo Engeström och Schütz åter utsedda att ha läsesällskapets ledning om hand.⁹⁰ Leveransen till universitetsbibliote-

⁸⁹ Jfr Mustelin, Olof, Läsesällskapet i Åbo: Svenska Litteratursällskapets Historiska och Litteraturhistoriska Studier 25, Helsingfors 1949, s. 124 ff. Där i Åbo omfattade läsningen som nämnt även allmän litteratur, ehuru sällskapet även där börjat som ett journalsällskap.

⁹⁰ I akademikassans huvudbok 1818 står under N:o 40 extraord. utgifter för den 8/1: "Herr Professor Engeström de enligt Hans Excellence Acad. Canzlerens

ket, utvisande vilka verk man haft på sällskapet under året, upptog denna gång.⁹¹

1. Allmänna Journalen	2. Stockholms Post Tidningar
3. Stockholms Posten	4. Inrikes Tidningar
5. Staats- und Gelehrte Zeitung	6. Landtbrukstidningen
7. Åbo Allmänna Tidning	8. Athene
9. Malmö Tidning	10. Köbenhavns Dagspost
11. Svensk Litteratur Tidning	12. Christianstads Weckoblad
13. Dansk Literatur Tidende	14. Journal for Politik, Natur og menneske Kundskab
15. Heidelbergische Jahrbücher der Literatur	16. Anmärkaren
17. Allgemeine Literatur Zeitung	18. Ergänzungsblätter till d:o
19. Lunds Stiftstidningar	20. Föreningen 1817
21. Riksdagskrönikan 1817, 1818	22. Götheborgs Posten

Såsom synes av denna förteckning är det denna gång frågan om idel periodica i accessionen till skillnad från föregående år. Läsesällskapets prägel av journalsällskap bibehölls.

År 1819 skedde ingen förändring i sällskapets ledning. J. A. Engeström och Elias Schütz fortsatte att sköta det hela.⁹² Vid avlämnandet till universitetsbiblioteket var det visserligen en hel del av de ovan för 1818 upptagna tidningarna som lyste med sin frånvaro, så att blott nio av dem förekommo på 1819 års förteckning.

skrifvelse den 21 Januarii 1812 till Läsesällskapet anslagne" 66 rdr 32 ss. banko, och i bibliotekskassans huvudbok 1818, pag. 6 "Extra Utgifter" finns anslaget 33 rdr 16 ss. banko upptaget som utbetalt den 26 jan. 1818. Engeströms kvitto finns som N:o 41 bland verifikationerna (KA).

⁹¹ "Förteckning på Tidningar och Journaler, som år 1818 blifvit lemnade till Kongl. Carol. Academiens Bibliothek från det här varande Läsesällskap", verifikation N:o 16 till bibliotekskassans huvudbok för 1818 (KA).

⁹² Akademikassans huvudbok anger utbetalning av 66 rdr 32 ss. banko till Engeström den 4/1 1819 (N:o 44 e. o. utgifter) och bibliotekskassans huvudbok uppger utbetalning till samme man av 33 rdr 16 ss. banko ha ägt rum den 6/2 1819. Engeströms kvitto finns som N:o 48 bland verifikationerna (KA).

De voro nr 2, 3, 4, 5, 11, 13, 15, 17 och 18 på den föregående förteckningen, men härav får man knappast dra den slutsatsen, att man upphört att prenumerera på de övriga. En del av dem stå nämligen upptagna på 1820 års lista. Det sannolika är följaktligen, att man 1819 höll ungefär samma journaler som föregående år, ehuru en del hölls kvar på läsrummen och ej levererades till biblioteket. Emellertid hade vidare skett nyprenumeration av Jenaische Allgemeine Literatur Zeitung samt Ergänzungsblätter till denna samt av Leipziger Literatur Zeitung och slutligen banden 13, 14 och 15 av Möllers Theologisk Bibliothek,⁹³ vilket man som vi i det föregående sett hållit alltifrån detta verks begynnelse.

Även för 1820 återvaldes J. A. Engeström till läsesällskapets direktör, men av handlingarna framgår icke huruvida man nu också utsåg någon "Läsesällskapets Notarius".⁹⁴ Sannolikt är förklaringen att något notarieval inte syns ha förekommit den, att biblioteksamanuensens Schütz nu så länge tjänstgjort på denna post, att man fann det självklart att sysslandet med läsesällskapet ingick i hans amanuensjänst. När Schütz sedermera avgick från sin amanuenssyssla, övertogs hans uppgifter i fråga om läsesällskapet också av efterträdaren, utan att det berättigade i detta extra åliggande ifrågasattes. Notariatet för läsesällskapet hade därmed överlastats på universitetsbiblioteket.

Leveransen för 1820 till universitetsbiblioteket omfattade följande tidningar och journaler:⁹⁵

⁹³ "Förteckning på de Journaler och Handlingar Kongl. Carol. Academiens Bibliothek emottagit af det här varande Läsesällskap år 1819", verifik. N:o 23 till bibliotekskassans huvudbok 1819 (KA). Detta är sista gången Schütz undertecknat leveransen.

⁹⁴ De anslagna 66:32 från akademikassan utbetalades till Engeström den 30/1 (N:o 43 e. o. utgifter), och de 33:16 från bibliotekskassan d. 5/1 1820 (Huvudboken pag. 6: Extra utgifter. Engeströms kvitto finns som N:o 35 bland verifikationerna (KA).

⁹⁵ "Förteckning på de Tidningar och Journaler, som för 1820 blifvit lemnade till Kongl. Carol. Academiens Bibliothek från härvarande Läsesällskap". Förteckningen finns som nr 15 bland verifikationerna. Förteckningen saknar denna gång underskrift. Eftersom en biblioteksamanuens skötte samarbetet mellan biblioteket och läsesällskapet ansåg man tydligen, att överlåtelseversalet icke behövde undertecknas.

1. Stockholms Posten	2. Inrikes Tidningar
3. Stockholms Post Tidningar	4. Allmänna Journalen
5. Allgemeine Literatur Zeitung	6. Ergänzungsblätter till d:o
7. Jenaische Allg. Lit. Zeitung	8. Ergänzungsblätter till d:o
9. Dansk Litteratur Tidende	10. Den Norske Rigtstidende
11. Stockholms Courier	12. Götheborgs Posten
13. Götheborgska Aftonbladet	14. Götheborgs Adress Contours Tidning
15. Staats- und Gelehrte Zeitung	16. Lunds Stiftstidning
17. Malmö Tidning	18. Christianstads Weckoblad
19. Lunds Weckoblad	20. Argus
21. Danska Dagen	22. Svensk Litteratur Tidning
23. Anmärkaren.	

Här liksom i åtskilliga av de föregående förteckningarna lägger man märke till, att åtskilliga tidskrifter saknas, som man kunnat vänta sig att finna där. Erinras kan om Göttingische gelehrte Anzeigen, som läsesällskapet höll under de första åren av sin verksamhet.⁹⁶ Förklaringen till detta och en del andra oväntade tomrum i listorna är med all sannolikhet den, att man på annat sätt i Lund hade tillgång till dessa tidskrifter och därför icke hade skäl att belasta läsesällskapets helt säkert ofta mycket ansträngda budget med utgifter för deras hållande. Det är f. ö. icke osannolikt, att en del av dem legat utlagda på läsrummen, ehuru de icke varit sällskapets egendom utan blott lån.

Professor Engeström åtog sig ledningen för sällskapet även för 1821.⁹⁷ De tidningar och tidskrifter, som rekvirerades och hölls för året voro desamma som för 1820.⁹⁸ Undantagen voro att den dans-

⁹⁶ Jfr Roethe, G., Goettingische Zeitungen von gelehrten Sachen: Festschrift zur Feier des 150-jährigen Bestehens der Kgl. Gesellschaft der Wissenschaften, Göttingen 1901.

⁹⁷ Från akademikassan erhöll han 66:32 rdr den 3/1 1821 (N:o 51 e. o. utgifter 1821, KA); 33:16 rdr bekom han av Lidbeck från bibliotekskassan den 2/1 1821 (Huvudboken pag. 6: Extra utgifter). Engeströms kvitto finns som N:o 43 bland verifikationerna för 1821 (KA).

⁹⁸ "Förteckning på de Tidningar och Journaler, som blifvit lemnade till Kongl.

ka Dagen detta år ersattes av Den Danske Stats Tidende och att Inrikes tidningar och Stockholms Post Tidningar nu ersatts av Post- och Inrikes Tidningar, i vilken de två förstnämnda tidningarna uppgått. Enda egentliga nyhet från föregående år var prenumerationen på Liste der Börsen-Halle.

Till direktör för 1822 utsågs Engeström ånyo. Om den ansträngda kassaställningen för läsesällskapet vittnar, att han utan dröjsmål vid det nya årets ingång uttog de beviljade anslagen på tillsammans 100 rdr banko från akademi- och bibliotekskassorna.⁹⁹ Tidskrifterna på läsrummen voro i huvudsak desamma även detta år som de senaste tvenne åren. Dock synes man nu ha hållit varken Den Norske Rigstidende eller Den Danske Stats Tidende eller Dagen och icke heller Jenaische Literatur Zeitung med sina Ergänzungsblätter. Vidare saknades Götheborgs Posten och Götheborgs Adress Contours Tidning, åtminstone om man får lita till förteckningen.¹⁰⁰ I stället höll man Conversations-Bladet och Argus den andre och Argus den tredje i de indragna liknämningarna samt Journal des Savans och Jahrbücher der Literatur.

Vid årets slut sammankallade Engeström sällskapet till årsmöte "uti Sällskapets wanliga Samlingsrum" till torsdagen den 12 december kl. 2 e. m., då man skulle ta ställning till räkenskaperna, utse direktör och uttala sig om tidningsprenumerationen för 1823.¹⁰¹ Engeström återvaldes därvid som direktör och ny prenu-

Carol. Academiens Bibliothek i Lund 1821", verifikation N:o 20 till bibliotekets huvudbok (KA). Förteckningen saknar underskrift.

⁹⁹ Akademikassans huvudbok N:o 75, e. o. utgifter 1822: "1822 Jan. 2. Professor Engeström det till Läsesällskapet... år 1822 anslagne understöd" 66 rdr 32 ss. banko. Bibliotekskassans huvudbok pag. 6 (extra utgifter): "... har till det här inrättade Läsesällskap blifvit utbetalt" 33 rdr 16 ss. banko. Engeströms kvitto av den 3 jan. 1822 finns som N:o 43 bland verifikationerna för året (KA).

¹⁰⁰ "Förteckning på Tidningar och Journaler, tryckte år 1822, som blifvit af härvarande Läsesällskap lemnade till Kongl. Carol. Academiens Bibliothek i Lund samma år", verifikation N:o 19 till bibliotekets huvudbok 1822 (KA). Förteckningen är icke undertecknad.

¹⁰¹ Se J. A. Engeströms kungörelse av den 9/12 i Lunds Weckoblad Nytt och Gammalt N:o 50 onsd. den 11 dec. 1822 under rubriken Notifikationer.

meration beslöts.¹⁰² Åtskilliga nyheter förekommo därvid. Medan man f. ö. i huvudsak behöll tidskrifterna från föregående år, tillökade man nu antalet med Stockholms Börstidning, Isis von Oken, Allgemeines Repertorium der neuesten in- und ausländischen Literatur, Hermes, Hallische und Leipziger Literatur Zeitung med tillhörande Ergänzungsblätter, Repertorium för Svensk Bokhandel och med Tidning för Riksdagen 1821.¹⁰³

Förberedelserna för verksamhetsåret 1824 inleddes med en kungörelse den 18 november av Engeström, i vilken det hette: "Academiska Läs-Sällskapets Ledamöter anmodas att infinna sig på wanligt ställe Onsdagen den 26 i denna månad, kl. 2 e. m. för att öfwerenskomma om de Tidningar, som nästa år böra hållas".¹⁰⁴ Vid sammanträdet valdes Engeström åter till inrättningens chef,¹⁰⁵ och man kom överens om att prenumerera på huvudsakligen samma tidningar som för 1823. Som nya tidskrifter på läsrummen framträdde emellertid detta år Wiener Jahrbücher der Literatur, Journal général de la littérature de France, Bulletin Universel des Sciences et de l'Industrie och de svenska tidningarna Helsingborgs Posten, Granskaren, Journalen, som nu hölls jämte den tidigare hållna Allmänna Journalen, samt Svensk Statsekonomisk Tidning.¹⁰⁶

¹⁰² Akademikassan utbetalte de 66:32 efter särskild utanordning av O. A. Lindfors den 21/1 1823 (Huvudboken N:o 53, fol. 151 av verifikationsvolymen bevarar Engeströms kvitto). Av Lidbeck erhöi Engeström de 33:16 den 11/1 1823 (Huvudboken pag. 6. Kvittot utgör N:o 43 bland verifikationerna).

¹⁰³ "Förteckning på Tidningar och Journaler tryckte år 1823, som blifvit af härvarande Läsesällskap lemnade till Kongl. Carol. Academiens Bibliothek samma år", verifikation N:o 16 till kassans huvudbok 1823 (KA).

¹⁰⁴ Kungörelse i Lunds Weckoblad Nytt och Gammalt N:o 47 onsd. den 19 nov. 1823 under rubriken Notifikationer.

¹⁰⁵ När Engeström infann sig på räntekammaren den 5/1 1824 för att utkvittera de vanliga 66:32 hade han med sig som utanordning ett protokollsutdrag i ämnet från Consistorium Academicum av samma dag, § 14, enligt vilket anslaget skulle utbetalas. Sitt kvitto tecknade Engeström på utdraget, som så fick stanna i räkenskaperna som verifikation (Huvudboken 1824 N:o 60 den 4 jan. e. o. utgifter). Enligt bibliotekskassans huvudbok s. å. pag. 6 erhöi Engeström de 33:16 den 13/1. Kvittot finns som N:o 51 bland verifikationerna.

¹⁰⁶ "Förteckning på Tidningar och Journaler, som blifvit af härvarande Läsesällskap lemnade till Kongl. Carol. Academiens Bibliothek år 1824", verifikation N:o 21 till huvudboken 1824 (KA).

I mitten av december 1824 kallade Engeström "Läsesällskapets Herrar Ledamöter" till sammanträde lörd. den 18/12 kl. 3 e. m. i det "Wanliga Läsrummet" för att besluta i de varje år återkommande årsmötesärendena.¹⁰⁷ Även nu återvaldes Engeström till direktör för läsesällskapet, och man beslutade om de vanliga prenumerationerna. Man rekvirerade åter flertalet av föregående års tidningar och tidskrifter dock med vissa undantag. Av utländska tidskrifter höll man sålunda för 1825 *Liste der Börsen-Halle*, *Hamburger Correspondenten*, *Wiener Jahrbücher der Literatur*, *Allgemeine Hallische Literatur Zeitung*, *Göttingische Gelehrte Anzeigen*, *Bulletin Universel des Sciences* och *Dansk Litteratur Tidende*. De svenska periodica man prenumererade på voro *Stockholms Posten*, *Post- och Inrikes Tidningar*, *Argus* den tredje, *Journal för Handel, Slöjd och Konst*, *Allmänna Journalen*, *Christianstads Weckoblad*, *Helsingborgs Posten*, *Malmö Tidning*, *Lunds Weckoblad*, *Cometen*, *Anmärkaren*, *Granskaren*, *Lunds Stifts Tidning* och *Svea*.¹⁰⁸

När Engeström emellertid detta år som vanligt kom till räntmästaren för att av akademiens kassa erhålla de anslagna 66:32 och till universitetsbibliotekarie Lidbeck för att få de vanliga 33:16 för läsesällskapet, vägrade vederbörande att betala ut beloppen. Universitetskansler Lars von Engeström hade avgått 1824, och ny kansler var kronprins Oscar, som sedan längre tid tillbaka skötte kansleratet för Uppsala och nu efter Engeström också för Lund. De för kassorna ansvariga, räntmästaren respektive universitetsbibliotekarien, synes ha ansett, att Lars von Engeströms förordnande av den 21 jan. 1812 om anslag till läsesällskapet hade gällande kraft endast så länge han själv stod som universitetets högste ledare. På läsesällskapsdirektör Engeströms yrkande att utfå ansla-

¹⁰⁷ Kungörelse, daterad den 14 dec. 1824 i *Lunds Weckoblad Nytt och Gammalt* N:o 50 onsd. den 15 dec. 1824 under rubriken *Notifikationer*.

¹⁰⁸ "Förteckning på Tidningar och Journaler, som blifvit af härvarande Läsesällskap lemnade till Kongl. Academiens Bibliothek år 1825". Förteckningen är icke undertecknad. Om de här i det föregående nämnda franska tidskrifterna *Journal des Savants* och *Bulletin universel des sciences et de Pindustrie*, den förra utkommande åren 1665—1864 och den senare utgiven med något växlande namn åren 1824—1831 och med en tid icke mindre än åtta sektioner se Eugène Hatins i det föregående nämnda verk *Bibliographie historique*, s. 28 ff. och 575.

gen, svarade kassacheferna blott med att intet förordnande om utbetalning fanns, sedan Engeström upphört att vara akademiens kansler. Därmed synes J. A. Engeström också ha låtit sig nöja.¹⁰⁹

De genom anslagens bortfall minskade inkomsterna torde vara orsaken till att en hel del tidskrifter, som läsesällskapet hållit 1824 nu ej kunde anskaffas. Sällskapets ekonomiska ställning blev i hög grad ansträngd, och framtiden torde ha syntts ganska osäker.

Sådant var läget, då Engeström kallade till årsmöte den 17 dec. 1825. Kungörelsen härom förrådde icke, att något särskilt var i görningen: "Läsesällskapets Herrar Ledamöter anmodas att samträda nästa Lördag kl. 11 f. m. i wanliga Läsrummet. Lund den 13 December 1825. J. A. Engeström".¹¹⁰ Det enda ovanliga i sammanhanget var tiden på dagen för sammanträdet. Vid årsmötet gällde först att välja direktör för sällskapet. Engeström, som ju stått vid ledningen en lång följd av år och just vid denna tid stod inför ekonomisk ruin — han försattes i konkurs 1826 — ersattes nu av en ny man, docent Henrik Reuterdaahl. Under för handen varande förhållanden torde man få antaga, att Engeström avgick på egen begäran. Sedan man därpå beslutat, att läsesällskapet skulle fortfara med sin verksamhet, fick Reuterdaahl uppenbarligen uppdrag och fullmakt att tvinga vederbörande till ett avgörande i anslagsfrågan.¹¹¹ Dessutom fattade man också beslut i prenumera-tionsfrågorna, såsom var vanligt vid årsmötena.

¹⁰⁹ I räkenskaperna för akademikassan för 1825 finns följaktligen intet anslag till läsesällskapet upptaget bland utgifterna. I bibliotekskassan däremot finns utgiften på 33:16 upptagen, men utkvitteringen skedde först i slutet av januari 1826, och att den kommit med i 1825 års räkenskaper beror helt och hållet på att Lidbeck avslutade böckerna först ett gott stycke in på det nya året och sålunda kunde uppta även denna post, som då blivit klar för utbetalning. Se om detta sista mera i det följande.

¹¹⁰ Kungörelsen publicerades under rubriken *Notifikationer* i *Lunds Weckoblad Nytt och Gammalt* N:o 50 onsd. den 14 dec. 1825.

¹¹¹ Henrik Reuterdaahl kom att ägna läsesällskapet och böckerna vid Lunds universitet en ännu längre verksamhetstid än såväl Tegnér som Engeström. Bortsett från år 1831 stod han nämligen vid ledningen ända från 1825 till 1844, det år han blev ord. professor. Från och med 1831 gick visserligen läsesällskapet under namnet akademiska föreningens Athenæum, men denna inrättning var blott en fortsättning av läsesällskapet och egentligen endast ett nytt namn för den äldre sammanslutningen och med samma offentliga anslag som denna. Reuterdaahl

Reuterdahl gick omedelbart till aktion. Första framstöten gjorde han hos akademiräntmästaren, varigenom denne förmåddes att skriva till kansler och begära förhållningsorder och upplysning, huruvida 1812 års stadganden rörande läsesällskapet fortfarande kunde anses vara i gällande kraft. Som svar på denna hänvändelse erhöll räntmästaren ett den 29 dec. 1825 daterat brev från kanslerssekreteraren P. Håkansson, i vilket denne bl. a. anförde: "Rörande det ur Academiens och Bibliothekets Cassor till Tidningars och Journalers uppköpande för Läsesällskapet, enligt Hans Excellence förre Canzlerens förordnande utgående anslag, så är det klart, att detsamma bör fortfara. — Hans Kongl. Höghet, som anser berörde inrättning för både nödvändig och nyttig ämnar begära Kongl. Maj:ts stadfästelse å detta anslag. I följe häraf bör intet betänkande möta vid medlens fortfarande anordnande för berörde ändamål, och må, i händelse någon betänklighet uppstår, Herr Academie Rantemästaren tillkännagifva, att Hans Kongl. Höghet icke har någon ting emot anslaget utassignerande, utan tvertom vill att detsamma fortfar".¹¹² Därmed stod saken klar för räntmästarens del.

Nästa steg av Reuterdahl var, att han någon av de första dagarna i januari 1826 inlämnade en skrivelse till universitetets rektor Fredrik Cederschiöld av följande innehåll: "Om anordnande för vederbörande att till härvarande Läsesällskaps disposition utbetala, så väl för innevarande år 1825, som för nästkommande år 1826 de åt Läs-Sällskapet af Academie och Bibliotheks Cassorne anslagne

var förutom föreståndare för Atheneum dessutom universitetsbibliotekarie en följd av år från 1838 och framåt. Enligt Henrik Schönbecks "Prelater" (Stockholm 1927, s. 52) ansågs det allmänt, att "biblioteket hade visst aldrig då haft någon så förträfflig föreståndare" som Reuterdahl. Chefskapet för läsesällskapet och Athenæum hade tydligen varit en god förträning för den större uppgiften som universitetsbibliotekarie.

¹¹² Återgivet enligt avskrift bland Lunds universitetsräkenskapers verifikationer 1826, fol. 224 ff. (KA). Här bör kanske nämnas, att kronprins Oscar ungefär ett år tidigare genom ett beslut i egenskap av kansler för Uppsala universitet tilldelat därvarande läsesällskap ett understöd av universitetets tillgångar (Kanslersbrev den 6/12 1824: RA. Jfr Annerstedt, Cl., Samlingar till Uppsala universitets historia. Avd. II:38, s. 449 f., sign. U 40:69, UUB). Kanslerns intresse för läsesällskapen var sålunda tidigare dokumenterat.

medel får jag härigenom å LäsSällskapets vägnar och efter dess uppdrag ödmjukeligen anhålla".¹¹³ Denna skrivelse remitterade rektor omedelbart till räntmästarens yttrande. Utlåtande i ämnet kunde nu också denne lämna, sedan han erhållit nyssnämnda brev från kanslerssekreterare Håkansson i Stockholm, varför hela saken företogs till avgörande på konsistoriet vid sammanträde den 9 januari 1826.¹¹⁴ Rektor föredrog därvid först Henrik Reuterdahls skrivelse och förmålde, att han remitterat densamma till räntmästaren samt inspectores aerarii och universitetsbibliotekarien för utlåtande. Därefter uppläste räntmästaren det brev han fått från P. Håkansson, varav följden genast blev, att bibliotekarien professor Lidbeck och övriga consistoriales förenade sig om, "att de ur Academiens och Bibliothekets Cassor, enligt Canzlers Brefvet den 21 Januarii 1812, utgående summor skola för 1825 och 1826 betalas af Academie Cassan med sammanräknade 133 rdr 16 ss., Ett hundrade Trettiotre Rdr 16 ss., och af Bibliotheks Cassan med Sextio Sex Rdr 32 ss., allt Banco, likväl under det vilkor att LäsSällskapets Directeur anskaffar och till Academiens Bibliothek aflemnar fortsättning utaf de Utländska Lärda Tidningar eller Journaler Sällskapet af brist på medel sistl. år icke införskref, men under de nästföregående och innevarande år requirerat".¹¹⁵

Utrustad med protokollsutdrag av detta beslut infann sig Reuterdahl därpå på räntekammaren den 19 jan. 1826 och erhöi de beslutade 133 rdr 16 ss. banko mot kvitto, som tecknades å utdraget, vilket därpå stannade som verifikation bland räkenskaperna.¹¹⁶ Lidbeck erhöi för bibliotekskassans räkning tvenne kvitton på vardera 33 rdr 16 ss. banko den 26 januari, och av dessa bokförde han, såsom här förut antytts, det ena i 1825 års räkenskaper och

¹¹³ Skrivelsen var undertecknad: "H. Reuterdahl. LäsSällskapets n. v. Directeur". Skrivelsen här återgiven efter avskrift på nyssnämnt ställe bland 1826 års verifikationer. Jfr Consistorii Academici protokoll den 9 jan. 1826, § 9 (LUB).

¹¹⁴ Consistorii Academici protokoll den 9/1 1826 § 3 (LUB). Jfr avskrift i ovan nämnd verifikationsvolym för 1826 (KA).

¹¹⁵ Consistorii Academici protokoll, nyss anført ställe!

¹¹⁶ Universitetsräkenskapernas verifikationsvolym 1826 (KA). Samtidigt tecknades utgiften i räkenskapernas huvudbok, N:o 72 e. o. utgifter 1826: "Adjunct Reuterdahl till Läse Sällskapets understöd för åren 1825 och 1826".

det andra i 1826 års huvudbok.¹¹⁷ I och med att dessa transaktioner voro genomförda, hade Reuterdahl åter skapat en fast grund för den fortsatta verksamheten inom läsesällskapet.

En del av de för 1826 anskaffade tidskrifterna levererades till biblioteket i mars 1827, och en förteckning upprättades därvid. Reuterdahl synes emellertid ha låtit ett flertal skrifter stanna kvar hos läsesällskapet, och detta är orsaken till att man av leveranslistorna nu och de närmaste åren icke kan räkna ut vilka skrifter sällskapet höll. Leveranslistorna ge blott ett säkert minimum men icke mer. Den nämnda leveransen 1827 omfattade:¹¹⁸

1. Bulletin Universel des Sciences et des Arts 1825, 1826	2. Göttinger Gelehrte Anzeigen 1825, 1826
3. Hallische Allgemeine Literatur Zeitung 1825, 1826	4. Dansk Literatur Tidende 1825, 1826
5. Post- och Inrikes Tidningar	6. Journalen
7. Stockholms Posten	8. Liste der Börsen Halle
9. Cometen	10. Journal för Handel, Slöjd och Konst
11. Granskaren	12. Argus den 3:dje
13. Helsingborgs Posten	14. Lunds Weckoblad
15. Malmö Tidning	16. Lunds Stifts Tidning
17. Christianstads Tidning	18. Strengnäs Tidning

Reuterdahl kallade till årsmöte till den 21 dec. 1826 genom en kungörelse i ortstidningen,¹¹⁹ i vilken han anförde: "Läsesällskapets Herrar Ledamöter kallas till sammanträde Thorsdagen den 21 De-

¹¹⁷ Huvudbok 1825 pag. 8; extra utgifter. Där finns Reuterdahls ena kvitto av den 26/1 1826 som verifikation (N:o 61 bland bilagorna till räkenskaperna), samt huvudbok 1826 pag. 8 med Reuterdahls andra kvitto den 26/1 1826 som verifikation (N:o 71, jfr N:o 70, bland bilagorna).

¹¹⁸ "Till Kongl. Academiens Bibliothek öfverlemnas från härvarande Läsesällskap följande Journaler och Tidningar", förteckning under tecknad: "Lund d 28:de Mars 1827. Å Läsesällskapets vägnar. H. Reuterdahl".

¹¹⁹ Kungörelse under rubriken Notifikationer i Lunds Weckoblad Nytt och Gammalt N:o 51 onsd. den 20 dec. 1828. Tillkännagivandet var under tecknat: "Lund den 19 December 1826. H. Reuterdahl".

ember kl. 9 förmiddagen, för att emottaga redowisning för det innevarande året och fatta beslut om det följande".

Vid årsmötet omvaldes Reuterdahl till direktör,¹²⁰ varjämte man efter granskning av räkenskaperna skred till beslut om tidningsprenumerationerna för 1827. Vilka de rekvirerade tidningarna varit, vet man icke — bortsett från direktörens uppgift i nedan nämnda kungörelse den 4/1 1827 — då Reuterdahl till universitetsbiblioteket överlämnade endast Hallische Allgemeine Literatur Zeitung 1827, Dansk Literatur Tidende 1826 och 1827 samt Bulletin Universel des Sciences et des Arts 1826 genom ett överlämningsreversal den 29 mars 1828.¹²¹ Med absolut visshet vet man alltså endast, att dessa nämnda tidskrifter hållits av läsesällskapet år 1827. En av orsakerna till denna Reuterdahls politik att icke överlämna tidskrifterna till universitetsbiblioteket utan behålla årgångarna på läsesällskapets rum var säkerligen den, att det var bekvämare att ha dem på ett och samma ställe om man ville gå tillbaka i tiden genom skilda årgångar. Detta skäl till årgångarnas kvarhållande på sällskapets rum blev särskilt gällande, då läsesällskapet från början av vårterminen 1827 lämnade de gamla lokalerna och förhyrde nya rum ute i staden. Om sistnämnda förhållande underrättade Reuterdahl allmänheten medelst ett tillkännagivande i ortstidningen, i vilket det hette: "Med Akademiska Läsesällskapet är den förändring widtagen att det hädanefter erhåller sin local i Stads-Casseur Sjöströms hus, hwarest 2:ne rum, af hvilka det ena alltid hålles warmt, af Läsesällskapet begagnas. Samma Tidningar hållas som 1826, och dessutom några andra. Afgiften är den wanliga, 4 Rdr B:co för helt år, 2 d:o för halft, 1 Rdr 16 ss. för termin. Teckning till deltagande sker hos under tecknad. Lund den 4 Januari 1827. H. Reuterdahl".¹²² I och med att läsrummen befunno sig ute i staden, blev det ännu obekvämare att ha tidigare journalårgångar på det icke så ofta öppna universitetsbiblioteket.

¹²⁰ Bibliotekskassans huvudbok 1827, pag. 8 upptar de 33 rdr 16 ss. banko såsom utbetalade den 17 nov. 1827. Se Reuterdahls kvitto som bilaga N:o 62 till huvudboken (KA).

¹²¹ Verifikation N:o 18 till 1827 års biblioteksräkenskaper (KA).

¹²² Notifikation i Lunds Weckoblad Nytt och Gammalt N:o 2 onsd. d. 10/1 1827.

År 1827 var också sista gången under läsesällskapets tillvaro, som tidskrifter överlämnades till universitetsbiblioteket. Det rättsliga förhållandet kan väl karakteriseras så, att biblioteket deponerade de sig hemfallna äldre årgångarna på läsesällskapets lokaler.¹²³

Den i brevet från kanslerssekreteraren P. Håkansson annonserade avsikten hos kronprins Oscar att få kunglig stadfästelse på anslagen till läsesällskapet för framtiden, resulterade i ett "Kongl. Maj:ts Nådiga Förordnande" av den 12 oktober 1826, enligt vilket läsesällskapets årliga anslag från akademi- och bibliotekskassorna stadfästes. När därför "Prosten Reuter Dahl" hösten 1827 begärde att få utbetalt detta års anslag, var det detta Kungl. Maj:ts beslut han åberopade och man stödde sig på vid utbetalningen.¹²⁴

Hösten 1827 kallade läsesällskapsdirektören till årsmöte i november genom följande tillkännagivande, som publicerades i Lunds Weckoblad: "Läs-Sällskapets Herrar Ledamöter behagade sammanträda i Sällskapets rum Lördagen den 3 November kl. 4 e. m. för att fatta beslut för nästkommande år. — H. Reuter Dahl".¹²⁵ Om de fattade besluten äro vi helt lämnade utan underrättelser, om man bortser från att Reuter Dahl omvaldes till direktör. Detta framgår av att han den 30 okt. 1828 lämnade ett så lydande kvitto till bibliotekskassan: "Till följe af Kgl. Maj:ts nådiga förordnande af d. 12 Octob. 1826 har jag för härvarande Läs-Sällskaps räkning af Academiens Bibliotheks Cassa för innevarande år uppburit Trettio-tre (33) Rdr 16 ss. B:o, som härmed kvitteras. Lund den 30 Octob.

¹²³ Åtminstone synes detta vara enklaste förklaringen till att överlåtelseverksamhet saknas i räkenskaperna för dessa år. Möjligt är dock, att överlåtelse fortfarande skett varje år men att överlåtelsehandlingen icke längre lades bland räkenskaperna, då de ju icke hade karaktären av verifikationer. I och med att en biblioteksamanuens var läsesällskapets "notarius" ägde universitetsbiblioteket ingående kännedom om sällskapets förhållanden och om vilka tidskrifter som fanns att tillgå på sällskapets lärum.

¹²⁴ Consistorii Academici protokoll den 10/11 1827, § 22 (LUB). Se Reuter Dahls kvitto i verifikationsvolymen 1827, fol. 317 (KA). Samma Kongl. Maj:ts beslut var det Lidbeck åberopade sig på när han gjorde sin utbetalning ur bibliotekskassan: Huvudbok 1827, pag. 8 och verifikation N:r 62 med Reuter Dahls kvitto. Han undertecknade i sin egenskap av "Läs-Sällskapets Directeur".

¹²⁵ Lunds Weckoblad Nytt och Gammalt N:o 44 onsd. den 31 okt. 1827 under rubriken Notifikation.

1828. H. Reuter Dahl".¹²⁶ Den 4 december infann han sig hos räntmästaren med ett utdrag ur konsistorieprotokollet såsom utanordning och erhöi mot kvitto akademikassans anslag.¹²⁷ Någon överlämning av tidskrifter till biblioteket företog Reuter Dahl icke, och vi veta därför ingenting om vilka periodica som höllos på läsesällskapets lokaler detta år. Däremot veta vi, att direktören kallade ledamöterna till årsmöte till den 4 december, "för att emottaga redovisning för Förvaltningen af Sällskapets medel under innevarande år, och fatta beslut om dess inrättning för det nästkommande".¹²⁸ Om resultatet av sammanträdet vet man ej mer än att Reuter Dahl återigen valdes till direktör och att läsesällskapet fortsatte sin verksamhet som vanligt under 1829. I slutet av sistnämnda år kom åter en kungörelse om "allmänt sammanträde i Läs-Sällskapets rum, Lördagen den 12 December kl. 11 f. m., för att emottaga redovisning för det löpande året och fatta beslut angående det nästkommande".¹²⁹ Även om detta årsmöte vet man ej mer än att Reuter Dahl omvaldes till läsesällskapets chef och att sällskapet kom att arbeta enligt nu gammal rutin under 1830. När läsesällskapet vid detta års slut hade sin årssammanskomst den 10 december, omvaldes tydligen Reuter Dahl ånyo för år 1831,¹³⁰ men han stod på denna post endast till följande dag den 11 december, då läsesällskapets anslutning till och uppgående från 1831 års början i den nybildade Akademiska föreningen beslöts och detta under villkor, som Reuter Dahl icke kunde gilla.¹³¹

¹²⁶ Kvittot är registrerat som N:o 35 bland bibliotekskassans verifikationer för året (KA). Summan är införd på pag. 5 i huvudboken som e. o. utgifter.

¹²⁷ Consistorii Academici protokoll den 10 nov. 1828, § 12 (LUB). Reuter Dahl kallas här "Herr Prosten Reuter Dahl". Kvitto finns i 1828 års verifikationsvolym bland bilagor till universitetets räkenskaper, fol. 292 (KA).

¹²⁸ Kungörelse i Lunds Weckoblad Nytt och Gammalt under rubriken Notifikation, N:o 49 onsd. den 3 dec. 1828. Kungörelsen är undertecknad: "Lund den 30 Nov. 1828. H. Reuter Dahl".

¹²⁹ Lunds Weckoblad Nytt och Gammalt N:o 50 onsd. den 9 dec. 1829. Kungörelsen är undertecknad: "Lund den 8 December 1829. H. Reuter Dahl".

¹³⁰ Kungörelse i nämnda tidning N:r 49 onsd. den 8 dec. 1829.

¹³¹ Härom mera i det följande! Reuter Dahl var sålunda läsesällskapets chef t. o. m. 1830. Hans kvitton för varje år ligga bland verifikationerna till räkenskaperna för akademikassa och bibliotekskassa. De nämnda kungörelserna varje år i tidningarna voro som vi sett också undertecknade med "H. Reuter Dahl".

Såsom redan antytts, skedde under åren 1828 till 1830 ingen överlåtelse av tidskrifter från läsesällskapet till universitetsbiblioteket. Man saknar därför överlåtelsereversal för dessa år, och då dessutom sällskapets handlingar och räkenskaper nu icke kunnat återfinnas, är man i okunnighet om vilka tidskrifter läsesällskapet hållit under denna tid. Man har dock skäl att antaga, att tidningar och tidskrifter under denna tid i huvudsak varit desamma och av ungefär samma antal som sällskapet höll vid mitten av 1820-talet och som Akademiska föreningens Athenaeum kom att hålla under de närmast följande åren från och med 1831.¹³²

Enligt ett konsistoriets protokollsutdrag den 30/9 1829 utkwitterade han akademikassans anslag den 13/10 1829 (Se huvudboken N:o 64 den 30/9 samt kvittot i verifikationsvolymen för 1829, fol. 306.). Samma dag erhöll han bibliotekskassans anslag (Huvudboken pag. 5 och verifikation N:r 41). Även här erhölls pengarna mot det nämnda protokollsutdraget av den 30/9. År 1830 fattade konsistoriet beslut om anslagens utbetalning den 4 augusti. Enligt huvudbokens verifikationer erhöll Reuterdahl akademikassans anslag den 6 aug. 1830 (Verifik., fol. 248), och samma dag bibliotekskassans anslag (Huvudboken pag. 5 och verifikation N:o 39). Vid denna tid var Peter Wieselgren biblioteksamanuens.

¹³² Se härom mera i det följande! Jfr Reuterdahls kungörelse här ovan av den 4 jan. 1827, enligt vilken samma tidningar och journaler rekvirerats för 1827 som för 1826 samt dessutom några nya. Denna politik att hålla tidigare prenumererade tidskrifter och i mån av ekonomiska tillgångar ytterligare några torde ha följts fram t. o. m. 1830, då läsesällskapet övergick i Athenaeum.

Det må här framhållas det märkliga i att bägge de tongivande männen i det lundsiska läsesällskapet från årsskiftet 1810—1811, Agardh och Tegnér, sedermera såsom stiftschefer kommo att göra banbrytande insatser på läsesällskapens område inom sina stift. Agardh lyckades få till stånd en sockenbiblioteksörelse inom Karlstads stift utan motstycke någonstädes eljest i det dåtida Sverige, och Tegnér stimulerade prostarna och andra inom Växjö stift att upprätta läsesällskap inom prosterierna och tätorterna såsom medel till bildningens höjande. Man torde få utgå ifrån att det var erfarenheterna 1810 och framåt från Lunds läsesällskap, som varit ett av de viktigaste incitamenten till denna deras senare verksamhet på området.

V. AKADEMISKA LÄSESÄLLSKAPETS UPPGÅENDE I AKADEMISKA FÖRENINGEN

Som vi ovan sett, hade universitetskansler Lars von Engeström i sitt brev till universitetet den 28 sept. 1811 framkastat tanken, att universitetets lärare och studenter skulle sammansluta sig till en gemensam förening, dels till sällskaplig samvaro, samtal och förströelse, dels till journalers och tidningars hållande och läsande, dels till att ordna ett studenternas "spisquarter" — sist nämnda förslag strök dock kanslern som vi sett i kanslersbrevets slutredaktion, och förslaget finns därför kvar endast i det bevarade konceptet. Tanken på en sådan sammanslutning fann anklang hos åtskilliga av de akademiska fäderna och bland dem särskilt hos Anders Lidbeck, som i sitt utlåtande över kanslerns förslag helt visade sig vara av dennes uppfattning. Tiden var emellertid då ännu icke mogen. Framför allt saknades de viktigaste förutsättningarna, nämligen ett aktivt intresse för saken från den akademiska ungdomens sida och en välvillig inställning från professorernas håll. Det stannade därför den gången med ett akademiskt läsesällskaps upprättande.¹

Tanken dog dock icke utan höll sig levande inom Lunds studentkår. Därvid torde särskilt befruktande ha varit kännedomen om förhållandena vid Köpenhamns universitet. Inspirerade därifrån förenade sig vårvintern 1830 en grupp yngre lärare i Lund om "att genom egna sammanskotter inköpa ett hus, för att der inrätta en Akademisk förening i likhet med Studentföreningen i Köpenhamn, för att der sluta sig närmare till de Studerande, öka en litterär ton i deras umgänge o. s. w."² Att man redan i samtiden hade klart

¹ Jfr Weibull, M., Lunds Universitets Historia 1668—1868, Lund 1868, s. 481. Se även Weibull, M., Ett blad ur Lunds universitets historia, s. 235 f.

² Artikel i Lunds Weckoblad Nytt och Gammalt N:o 10 onsd. den 10 mars

för sig att det i själva verket gällde ett förverkligande av Lars von Engeströms projekt från 1811, det framgår klart av Peter Wieselgrens uttalande i förordet till hans utgåva sommaren 1830 av några bland Anders Lidbecks föreläsningsserier. Wieselgren säger nämligen bl. a. däri: "Må den *Akademiska Förening*, som nu bildas, kunna verkställa, hvad som återstår i de önsknings, som då framlades af den evigt oförgätlige Cancelleren och understöddes af den Consistorial (Lidbeck), som aldrig lär blifvit klandrad för en dylik benägenhet".³ När det nu blev fråga om att verkställa Engeströms gamla plan, fanns redan en inrättning kvar från hans tid, nämligen läsesällskapet, som kunde träda in som en del av den nya föreningen och bilda en av dess viktigaste grenar.⁴

Resultatet av de ovannämnda yngre lärarnas initiativ blev, att en kommitté tillsattes från samtliga nationerna, som utarbetade en plan för den nya föreningen. Denna kommitté vände sig efter utförandet av sitt uppdrag i ett uppmärksammat upprop till allmänheten den 31 juli 1830.⁵ Här framhölls, att Lunds universitets lärare och studerande ansågo det för en plikt att väcka och underhålla ett liv och en verksamhet, som vore vetenskapsidkaren värddiga. Såsom ett medel i denna strävan ville man stifta en förening

1830, s. 2. Artikelförfattaren tillägger: "aldrig har ett så nära och förtroligt umgänge och gemenskap ägt rum emellan Köpenhamns och Lunds Universitet som nu". Jfr Weibull, M., Lunds universitets historia Bd I, 2:a uppl. Lund 1918, s. 331 f. Att Studentföreningen i Köpenhamn, som tillkommit 1820, varit den närmaste förebilden vid Akademiska föreningens bildande är ett allmänt erkänt faktum och betonas senast av professor K. G. Ljunggren i hans högtidstal på Oscarsdagen 1955. Se Ljunggren, K. G., Akademiska föreningen under 125 år: Lunds Dagblad 2/12 1955. Jfr Lund, H. C. A., Studentföreningens Historie 1820—1870 Bd I, II, Köbenhavn 1896—1898.

³ Wieselgren, P., Anmärkningar angående ämnen etc. af Anders Lidbeck, Lund 1830, s. XLVIII.

⁴ Jfr Weibull, M., Ett blad ur Lunds universitets historia, s. 236.

⁵ Uppropet är infört i Lunds Weckoblad Nytt och Gammalt N:o 31 den 4/8 1830 och är undertecknat: "Comiterade för Akademiska Föreningen i Lund." Det refererades utförligt i tidningen Heimdall N:o 37 den 4 sept. 1830 under rubriken *Akademisk Förening i Lund*, varvid påpekades, att syftet ägde "någon likhet med Studentföreningen i Köpenhamn" och att den avdelning, som skulle gå under namnet Athenaeum, komme att utrustas med tidningar och journaler — så snart lokaler och tillgångar medgäve — och med vetenskapliga arbeten, "som för de studerande äro nödvändiga, men för enskilda kostbara att inköpa". Företaget förtjänade allt "afseende och uppmärksamhet", menade tidningen.

för alla det akademiska smhällets medlemmar och anmälde föreningens tillvaro i allmänhetens ynnest och hägkomst. Föreningens huvudsakliga ändamål skulle vara:

- 1:o Att åstadkomma en centralanstalt för de olika nationerna, utan att derföre upphäfwa eller neutralisera inrättningar, hwilka wisseligen ännu i disciplinariskt hänseende kunna uppfylla sin ursprungliga bestämmelse.
- 2:o Att genom ett mera utwidgadt, men likwäl ordnadt umgänge så wäl emellan de Studerande inbördes, som emellan dessa och deras Akademiska Lärare, och genom ett allmännare deltagande i enahanda öfningar bereda ett tillfälle så wäl för det wetenskapliga intresset som för det practiska och sociala lifwets utbildning, och med hänseende härtill att både erbjuda alla de medel, genom hwilka äldre och yngre wetenskapsidkare komma i tillfälle att följa wetenskapernas framsteg, och genom öppnads tillfälle till ädlare tidsfördrif inom kosternas werld dels väcka håg och bilda smak för den samma, dels förekomma lediga recreationsstunders bortslösande på ändamålslösa eller rentaf skadliga sysselsättningar.
- 3:o Att öppna föräldrar och förmyndare en utwäg att för sina söner eller myndlingar mot ett lindrigt pris erhålla plats wid ett slutet bord, der de kunna undgå ej mindre mathämtning än wärdshusspisningens mångfaldiga olägenheter."

Sedan man därpå närmare preciserat innebörden av de tre avdelningarna inom den projekterade föreningen, *Societeten*, *Athenaeum* och *Convictorium*, och betonat, att inrättningens plan enhälligt antagits av alla studentnationerna, anhöll man, att den intresserade allmänhet, som gillade föreningens syfte, måtte bidra till verkställigheten av planen medelst gåvor.⁶

⁶ Under den närmaste tiden inströmmade också från hela södra Sverige en mängd gåvor, vilka bl. a. redovisades i fortlöpande följd i Lunds Weckoblad. Insamlingarna fortsatte under de följande åren. Akademiska föreningens angelägenheter upptogs f. ö. till behandling på prästmötena, där sammanslutningen ifråga presenterades och rekommenderades till åtanke. På prästmötet i Växjö 1836 presenterades inrättningen exempelvis i Esaias Tegnér's ämbetsberättelse, varvid biskopen förutom *Societeten* och *Convictorium* särskilt omnämde *Athe-*

På det konstituerande sammanträdet med Akademiska föreningen den 30 okt. 1830 uppdrogs åt Henrik Reuter Dahl och J. H. Thomander att uppgöra förslag till organisation av Athenaeum och att förhandla med Akademiska läsesällskapet om dess uppgående i Athenaeum och Akademiska föreningen.⁷ Resultatet av underhandlingarna och överläggningarna blev, att ett reglemente fastställdes, enligt vilket Athenaeum skulle bestå av tvenne avdelningar, ett journalsällskap och ett tidningssällskap med var sin föreståndare men med en gemensam förman, som skulle ha att bl. a. uppbära avgifterna och redovisa för deras användning. Reuter Dahls med sakkunskap och energi förfäktade förslag var, "att de två afdelningarna skulle utgöra ett sammanhängande helt, så att ingen finge vara medlem af den ena afdelningen utan att tillika vara medlem af den andra".⁸ Då föreningens deputerade emellertid fastslog, att de båda avdelningarna skulle vara helt skilda och ha var sin lokal,

naeum, vilken avdelning erböjde "läsning af Tidningar, Litterära Journaler, inhemska och utländska, och sådan Skrifter, som äro af allmänt vetenskapligt intresse, men för dyra att inköpas af enskilda Studerande". Tegnér var säkert väl medveten om att denna inrättning egentligen var hans eget verk — var resultatet av hans initiativ till ett läsesällskap hösten 1810. Se Handlingar hörande till prestmötet i Wexjö 1836, Wexjö 1837, s. 47. — Tegnér hade f. ö. redan 1830, så snart insamlingsuppropet blivit publicerat, i ett cirkulär den 22 september till Växjö stifts prästerskap gjort prästerna uppmärksamma på insamlingen till förmån för Akademiska Föreningen och därvid framhållit om sammanslutningen ifråga: "Den bereder ungdomen tillfälle till enskildt umgänge med lärarna, hvilket otvifvelaktigt är ett af de verksammaste bildningsmedel, verksammare än både offentliga och privata föreläsningar. *Den öppnar genom tidningar och journaler ett lätt tillträde till kändedomen icke blott af dagens litteratur utan äfven af den ståndpunkt, hvar på det mensklige vetandet i hvarje ämne befinner sig. . . .* Ungdomen kan också tillbringa sina fristunder i bildadt och lärorikt sällskap". (Kursiveringen här!). Denna Tegnér's sammanfattning av Akademiska Föreningens uppgifter ljuder som en återklang av diskussionen mellan honom och Agardh och Lars von Engeström under det första läsesällskapsåret 1811 och uttalad även i Anders Lidbecks skrivelseförslag hösten samma år i akademiska konsistoriet. Att Tegnér så varmt gick in för att understödja Akademiska Föreningen berodde följaktligen på att denna tycktes kunna förverkliga idéer och planer, som han och hans vänner under akademiären hyst men blott delvis lyckats föra ut i livet. Jfr Hillerdal, G., — Starfelt, E., a. a., s. 18.

⁷ Jfr Akademiska Föreningen 1830—1911. Festskrift vid invigningen av föreningens nybyggnad den 20—22 okt. 1911, Lund 1911, s. 14.

⁸ ibidem s. 36. Jfr Hillerdal, G.,—Starfelt, E., a. a., inledningsavsnitten.

var sin kassa, och vara tillgängliga oberoende av varandra, undanbad sig Reuter Dahl förmanskapet för Athenaeum, till vilket han eljest på grund av sitt mångåriga direktörskap i läsesällskapet och sin auktoritet även för övrigt hade varit självskriven, och i stället utsågs C. J. D:s Hill till denna post inom Akademiska föreningen. Reuter Dahl ansåg uppdelningen opraktisk och förutsåg, att tidningsavdelningen skulle få stor tillströmning under det att den vetenskapligt sett viktigare journalavdelningen skulle få det besvärligare med anslutningen och därmed även med ekonomien. Sistnämnda avdelning av Athenaeum skulle dock få betydligt större resurser, för den händelse Akademiska läsesällskapet förmåddes uppgå i densamma med sina samlingar och med sitt årliga anslag från akademi- och bibliotekskassorna. Förhandlingar fördes därför med läsesällskapet under senhösten av J. H. Thomander och sedan av Athenaeums utsedde förman Hill. Den sistnämnde synes ha uppnått avsett resultat vid ett möte den 9 dec. 1830, alltså dagen efter läsesällskapets årsmöte.

Till detta avgörande sammanträde kallades bl. a. läsesällskapsledamöterna genom följande offentliga tillkännagivande:

Som samtliga Nationernes Deputerade nyligen uppgjort och å de Studerandes vägnar antagit ett Reglemente för det nu inrättade Athenaeum, får undertecknad äran härmedelst kalla såväl förra Läsesällskapets Resp. Ledamöter, som alle och enhvar, som i Athenaeum ärnar deltaga, att antingen sjelfwe eller genom ombud nästk. Lördag kl. 2 e. m. i mindre Auditorium sammanträda, för att dels taga kännedom af nämnde Reglemente, dels som Athenaei Ledamot sig låta anteckna, och dels gå i befattning med bestämmandet af de Tidningar och Journaler som under det snart instundande året skola hållas.⁹

Vid sammankomsten synes slutgiltigt beslut ha fattats om att läsesällskapet skulle uppgå i Athenaeum, och från det nya årets början övergick därför sällskapet med sina litterära och ekonomiska tillhörigheter till den nya institutionen. Medlemsavgifterna i Athenaei båda avdelningar bestämdes till 5 rdr 16 ss., medan medlems-

⁹ Lunds Weckoblad Nytt och Gammalt N:o 49 onsd. den 8 dec. 1830. Kungörelse utan rubrik, Undertecknad: "Lund den 6 December 1830. C. J. D:s Hill, Athenaei Förman".

skap i journalavdelningen ensamt kostade 3 rdr 16 ss. och i tidningsavdelningen ensamt 2 rdr 16 ss.¹⁰

En sak återstod emellertid för både den nya Akademiska föreningen och det Akademiska läsesällskapet. Det var att få universitetskanslerns godkännande på de vidtagna åtgärderna. Till den ändan inkom Akademiska föreningen till akademiska konsistoriet med en begäran, att detta skulle med sitt förord understödja föreningens anhållan hos kanslern om stadfästelse på de uppgjorda stadgarna för föreningen. Med anledning härav avlät konsistoriet en skrivelse till kanslern och tillstyrkte stadfästelse under betoning av att om föreningen upphörde all dess egendom skulle tillfalla universitetet.¹¹ Såsom bilaga till skrivelsen medföljde föreningens stadgar, som då nyligen blivit tryckta.¹² Enligt stadgarnas kap. II föreskrefs för de tre avdelningarna av Akademiska föreningen följande:

- § 2. I *Societeten* förekomma conversation, sång, instrumentalmusik, föreläsningar, oratoriska och declamatoriska öfningar m. m. Deri förbjudes ovillkorligen alla hazardspel, kortspel och förtärande af spirituösa drycker.
- § 3. *Athenaeum* erbjuder Tidningar, Journaler och så snart local och tillgångar det medgifwa, vetenskapliga arbeten, som för de studerande äro nödvändige, men för enskilte kostbara att inköpa.
- § 4. I *Convictorium* spisas middag af 3:ne och qvällsvard af 2:ne enkla rätter. — Med undantag af Brännvin till maten få inga spirituosa förekomma. Tillåter icke utrymmet intagandet af alla, som i denna afdelning önska att inträda, bestämmes företrädesrätten af den ord-

¹⁰ Akademiska föreningen 1830—1911, s. 37. Invigningen av Akademiska Föreningen hade ägt rum redan Oscars-dagen den 1 dec. 1830. En målande skildring av invigningshögtidigheterna ger H. P. Klinghammer i sina "Minnen från 1829—1839" (Helsingborg 1841, s. 121 ff.).

¹¹ Consistorii Academici skrivelse till kanslern den 8/12 1830, rubricerad: "Högborne Furste! Allernådigste Kronprins". Bland Ink. handl. i universitetskanslerns arkiv 1830 (RA). Koncept finns i konsistoriearkivet (LUB). Skrivelsen är undertecknad av prof. Ebbe Bring som rektor och av consistoriales. Den inkom till kanslern den 15/12 1830. Om kronprinsens-kanslerns välvilliga inställning till det nya företaget vittnade redan på förhand hans under höstens insamlingar lämnade gåva till Akademiska Föreningen på 1000 rdr banko att utgå med 200 rdr om året under fem år framåt.

¹² Allmänna Stadgar för Akademiska Föreningen i Lund, Lund 1830 (8 sidor).

ning hvartill hvar och en till deltagande sig anmält. All upppassning sker af manspersoner.

Vad läsesällskapet beträffar, inkom professor Hill till akademiska konsistoriet med en skrivelse, i vilken han begärde, "dels att det anslag af Academie och Bibliotheks Cassorne, som förut utgått till härvarande Läsesällskap, måtte hemfalla till det nya Athenaeum, med villkor att alla Athenaei Journaler och Tidningar anses som dess och Akademiska Bibliothekets gemensamma egendom, samt dels att det så kallade Facultetsrummet finge begagnas till läsrum, intill dess passande local i Föreningens hus hinner att anskaffas".¹³ Ansökningen remitterades till inspectura aerarii för utlåtande, ett utlåtande, som sedermera föredrogs på konsistoriet den 22 dec. 1830.¹⁴ I utlåtandet hette det: "Då Akademiska Läsesällskapet för kommande året slutit sig till Föreningens Athenaeum och denna senare inrättning erbjudit Academiens Bibliothek samma vinst, som Läsesällskapet förut derät gifvit af Journalers och Tidningars mottagande efter årets förlopp, så synes Inspectura aerarii skäligt att tillstyrka den genom Athenaei föreståndare framställda begäran för nästkommande år. Dock torde detta ärende böra underställas Hans Kongl. Höghet Kronprinsen". Utlåtandet vann konsistoriets bifall, och man beslöt att söka universitetskanslerns bekräftelse på den av Hill begärda förändringen.¹⁵ Vid justeringen av protokollet på denna punkt den 12 jan. 1831 anmälde Professor Sönerberg, "att han, som ej deltagit i det fattade beslutet rörande anslaget till Akademiska Föreningens Athenaeum, tillstyrker bibehållandet af förra Läsesällskapet, hvilket egentligen blifvit inrättadt för Academiens Lärare med tillåtelse för de Studerande att deruti deltaga, som äga tid och underbyggnad att läsa vettenskapliga Journaler. Till deltagande i Föreningens Läsesällskap hafva redan mer än Etthundrade femtio Studerande tecknat sig, det måste således sällan, helst under Terminerne, blifva möjligt att läsa de Tidningar och Journaler, man önskar".¹⁶ Sönerberg gör sig således till talesman för de säkert

¹³ Consistorii Academici protokoll den 15/12 1830, § 5 (LUB).

¹⁴ Inspectura aerarii utgjordes vid denna tidpunkt av professorerna F. Cederschiöld och B. M. Bolméer samt räntmästare Carl Fredrik Berling.

¹⁵ Consistorii Academici protokoll den 22 dec. 1830, § 3 (LUB).

¹⁶ Consistorii Academici protokoll den 12 jan. 1831, § 1 (LUB).

ganska många tveksamma, som undrade, om det kunde vara någon fördel att utbyta den mindre krets i allt gemyt, som läsesällskapet varit, mot det medlemsrika Athenæum.

Med anledning av vad som sålunda förekommit i saken, uppsattes och expedierades den 25 jan. 1831 vederbörlig skrivelse till universitetskanslern, i vilken anfördes, att föreståndaren för Akademiska föreningens Athenæum hos konsistoriet anhållit, att det anslag på 100 rdr banko som årligen utgått av akademi- och bibliotekskassorna till Akademiska läsesällskapet nu måtte få utgå till Athenæum, sedan läsesällskapet från och med 1831 års början uppgått i den nya inrättningen. Då nu Athenæum dessutom erbjudit universitetsbiblioteket samma fördel som detta förut haft av läsesällskapet, nämligen att biblioteket efter årets förlopp skulle få mottaga alla Athenæi journaler och tidningar, så hade konsistoriet för sin del funnit gott bifalla föreståndarens anhållan på det sätt att de nämnda anslagen detta år skulle utbetalas till Athenæum. Konsistoriet ville dock underställa kanslern sin åtgärd för prövning och eventuell stadfästelse.¹⁷

Under väntan på kanslersämbetets reaktion på de båda skrivelserna, trädde den nya studentorganisationen i funktion. Akademiska föreningens ledning avgav den 3 jan. 1831 en samlad rapport över insamlingsresultaten och anförde därvid att bland de ämnen, ”som varit föremål för de Deputerades öfverläggningar sistlidne Termin, har de särskildta afdelningarnes organisation intagit ett viktigt rum; också hafwa reglementen blifwit uppsatta och antagna för 2:ne af dem, neml. Convictorium och Athenæum”. Till sist hette det i rapporten: ”I denna månad öppnas *Athenæum* och i nästkommande Maji månad torde äfwenledes *Societeten* och *Convictorium* kunna taga sin början”.¹⁸ När det här heter, att Athenæum skulle öppnas i denna månad, bör man ha klart för sig, att

¹⁷ Skrivelse med rubrik: ”Högborne Furste! Allernådigste Kronprins” bland Inkomna handlingar, universitetskanslerns arkiv 1831 (RA). Skrivelsen inkom till kanslersämbetet den 8 febr. 1831. — Man anmälde också i skrivelsen, att en av konsistorieledamöterna varit av avvikande mening. För att kanslern allsidigt skulle kunna döma i ämnet, bifogade man protokollsutdrag från de sammanträden, då frågan varit före i konsistoriet.

¹⁸ ”Från Akademiska Föreningen i Lund”: Bihang till Lunds Weckoblad Nytt och Gammalt N:o 2 onsd. den 12 jan. 1831.

det i själva verket var det gamla läsesällskapet det var fråga om, ehuru det nu framträdde under nytt namn och under något ändrad organisation.

Kanslerns skrivelse i ärendet utfärdades den 28 febr. 1831. Så snart den ankommit till Lund, lät man där trycka den i ortstidningen för att den skulle komma till allmän kännedom.¹⁹ Brevet löd:

”Magnifice Rector och Consistorium Academicum! Uti skrifwelse af den 18 December förlidit år har Consistorium till Mig i underdånighet öfwerlemnad en af Deputerade för den Studerande Ungdomen wid Carolinska Academien gjord ansökning om Nådig stadfästelse å de allmänna Stadgar, som blifwit för den i Lund ingångna Akademiska Förening upprättade; Och som desse Stadgar ej innehålla annat än hwad till god ordning och det med Föreningen åsyftade gagneliga ändamålet bidraga kan, har Jag funnit för godt bifalla, att desamma må tills vidare, och så länge några förändringar ej deruti af erfarenheten pröfwes nödige, lända wederbörande till efterrättelse.

I sammanhang härmed will Jag äfwen uppå Consistorii uti skrifwelse af den 25 sistlidne Januarii gjorda hemställan, i Nåder tillåta, att sedan numera det Akademiska Läsesällskapet slutit sig till ofwannämnde Förenings så kallade Athenæum, det anslag af 100 Rdr Banco som af Academie- och Bibliotheks-Cassorne årligen utgått till detta Läsesällskap, må på berörde Athenæum öfwerflyttas med wilkor att Academiens Bibliothek efter årets förlopp får emottaga och behålla alla Athenæi Journaler och Tidningar.

Slutligen och då merberörde Förening genom det dagliga umgänge, hwartill den mellan Academiens Lärare och den Studerande Ungdomen lemna tillfälle, synes Mig undanrödja ett länge känt wäsentligt hinder för Universitetets fullständigare werksamhet såsom Wetenskaplig och Moralisk Bildningsanstalt, will Jag härmed ej allenast förklara Min synnerliga erkänsla för deras berömda nit, som till denna Inrättnings grundläggande medverkat, utan äfwen tillika hafwa dess vidare förkofran och utveckling Consistorium på det ömmaste anbefalld, uti allt hwad som kan bero på den Akademiska Styrelsens wälwilja och omwårdnad. Hwilket Consistorium till swar samt egen och wederbörandes efterrättelse wid handen gifwes”.

Därmed var Akademiska läsesällskapets i Lund saga all. Arvet

¹⁹ ”*Academiskt*. Till Consistorium Academicum i Lund om stadfästelse å Stadgarne för den i Lund ingångna Akademiska Förening m. m.”: Lunds Weckoblad Nytt och Gammalt N:o 12 onsd. den 23 mars 1831. Jfr original i serien kanslersbrev i konsistoriearkivet (LUB) samt kanslersämbetets koncept 1831 (RA).

från detsamma övertogs av Akademiska föreningen och dess Athenæum.

Henrik Reuter Dahl, som ju bl. a. genom sin verksamhet inom det gamla Akademiska läsesällskapet var den som ägde den största erfarenheten och skickligheten ifråga om en läsinrättnings skötsel och drift, lät snart beveka sig att övertaga ledningen av Athenæum. I maj 1832, alltså efter ett års bortovaro från läsinrättnings ledning, övertog han chefskapet, vilket han sedan innehade ända till 1844.²⁰ Den skicklighet och omsorg han nedlade på denna sin institutions verksamhet gjorde, att Athenæum blev den bäst och effektivast arbetande grenen av Akademiska föreningens rörelse. Hur arbetet var upplagt, sedan Reuter Dahl återkommit till ledningen, framgår av en berättelse av Akademiska föreningens revisorer, som publicerades i juni 1832.²¹ Här meddelades, att societeten och konviktoriet nu också äntligen blivit färdiga och börjat sin verksamhet höstterminen 1831. Societeten hade fått en rymlig salong och tvenne mindre konversationsrum i nedre våningen medan konviktoriet disponerat två rymliga och snyggt möblerade matsalar i övre våningen, där man haft 50 till 100 spisande gäster dagligen. Om berättelsen i fråga om dessa inrättningar gav intryck av en viss osäkerhet och tvekan inför framtiden, så blev redogörelsen för Athenæum en verklig lovsång. Det sades nämligen om denna: "Athenæum eller Föreningens Läsesällskap, som redan förra räkenskapsåret var i full gång, har under detta så förkofrat sig, att, oaktadt det erbjuder sina deltagare nästan alla Svenska och en del af de förnämsta Tyska Tidningar, samt utwalda Svenska, Danska,

²⁰ Akademiska Föreningen 1830—1911, s. 37. Akademiska föreningen hade 1831 och 1832 sitt redovisningsår per 15 maj och det var alltså vid årsmötet Reuter Dahl åter valdes till läsinrättnings chef. År 1833 ändrades räkenskapsåret till att gälla kalenderår. Se revisionsberättelsen, tryckt i Lunds Weckoblad N:o 20 den 15 maj 1833.

²¹ "Till Allmänheten": Bihang till Lunds Weckoblad N:o 26 onsd. den 27 juni 1832. Berättelsen var daterad den 18 juni och för den stodo docenterna C. J. Sundewall, J. M. Löfmarck och e. o. biblioteksamanuenssen P. O. Liljewalch. Artikeln väckte stor uppmärksamhet och återgavs bl. a. i Skånska Correspondenten, ur vilken den sedan klipptes och återgavs i Correspondenten i Uppsala (N:o 113 den 7/7 med följdartikel i N:o 119 den 18/4). I Uppsala synes man nämligen ha följt Akademiska föreningens i Lund uppkomst och utveckling med största uppmärksamhet och intresse.

Tyska, Franska och Engelska litterära Journaler af estetiskt, historiskt och naturhistoriskt innehåll, det samma ändå icke allenast bär sig, utan lemnar ett årligt öfwerskott till förmån för Föreningens allmänna kassa. Det är numera flyttadt till sin ganska wackra och wäl inredda lokal i Föreningens hus, hwilken utgöres af tvenne wäl möblerade rum i nedre våningen för tidningsläsning och ett dylikt i öfra för journalläsning".

Härav vill det alltså synas, som om Akademiska läsesällskapet till slutet av 1830 befunnit sig kvar på de gamla läsesällskapslokaler i stadskassören Sjöströms hus samt från och med 1831 i sin egenskap av Akademiska föreningens Athenæum hållit till i det s. k. fakultetsrummet i universitetsbyggnaden. I början av vårterminen 1832 skedde så överflyttning till de nya föreningslokalerna.

Under 1832 utarbetades och antogs ett reviderat reglemente för Athenæum, varigenom denna avdelning erhöi en enhetligare ledning än som avsågs vid starten. Häre är helt säkert att se Reuter Dahls inflytande. I avdelningen höllos "de flesta Svenska och åtskilliga wigtigare utländska politiska Dagblad". Antalet medlemmar hade under 1832 varit 181 bortsett från dem som tillhört avdelningen blott någon månad. Journalavdelningen hade haft tillgång "till ett icke oansenligt antal af Litterära Tidskrifter, hwilka dels i Sällskapets läsrum kunnat begagnas och dels till läns blifwit utlemnade". Denna gren av Athenæums verksamhet hade emellertid icke på långt när haft ett så stort antal ledamöter som tidningsavdelningen. För den som tillhörde båda avdelningarna voro avgifterna mycket modererade och så låga, att man menade, "att icke på något annat ställe samma antal af periodiska skrifter för samma pris och med samma beqwämlighet kunna läsas som i Akademiska Föreningens Athenæum". För de 100 rdr banko, som man "ärft" efter det tidigare Akademiska läsesällskapet, hade universitetsbiblioteket nu erhållit journaler och tidningar till ett av Athenæum utbetalt belopp av 397 rdr 4 ss. 8 rst.²²

Innan vi lämna Akademiska läsesällskapets historia, som ju slutar med 1830 års utgång i och med uppgåendet i Akademiska

²² Uppgifterna enligt revisionsberättelsen för 1832, daterad den 6/3 1833 och tryckt i Lunds Weckoblad N:o 20 onsd. den 15/5 1833 under rubriken "Akademiska Föreningen i Lund".

föreningens Athenæum, kan det vara av intresse att mera i detalj se, hur sistnämnda inrättning arbetade i fråga om tidningar, journaler, avgifter och utlåningsrörelse, sedan Henrik Reuterdahl våren 1832 trätt till ledningen. Härom upplyser oss nämligen Reuterdahl själv i en artikel i ortstidningen i december 1832, sedan han i huvudsak fått sina hela tiden energiskt förfäktade åsikter i ämnet beaktade av Akademiska föreningen. Reuterdahl skriver: "I Athenæi Tidningsafdelning blifva för år 1833 följande tidningar att tillgå: Preussische Staats-Zeitung, Hamb. Correspondenten, Liste der Börsenhalle, Dagen, Norska Rikstidenden, Stockholms Aftonblad, Argus, Svenska Minerva, Fäderneslandet, Stockholms Dagligt Allehanda, Stockholms Dagblad, Allmän Ecclesiastik tidning, Journal för handel, slöjd och konst, Svensk Bibliografi, Svenska Litteraturföreningens Tidning, Upsala Correspondenten, Skånska Correspondenten, Skånska Posten, Skånska Mercurius, Malmö Allehanda, Malmö Tidning, Lunds Weckoblad, Lunds Stiftstidning, Helsingborgsposten, Christianstads Weckoblad, Carlshamns Tidning, Carlskrona Weckoblad, Götheborgsposten, Götheborgs Dagblad, Linköpingsbladet, Jönköpingsbladet, Örebro Tidning. — I Journalafdelningen förekomma följande: Jahrbücher für wissenschaftliche Kritik, Hallische allgemeine Literatur-Zeitung, Göttingische gelehrte Anzeigen, Isis, Trorieps Notizen, Morgenblatt mit Literatur- und Kunstblatt, Hermes, Heidelberger Jahrbücher für Literatur, Wiener Jahrbücher für Literatur, Jahns und Seebodes Jahrbücher f. Philologie und Pädagogik, Westminster Review, Edinburgh Review, Quarterly Review, Revue encyclopedique, Dansk Literatur Tidende, Maanedskrift for Literatur, Almindelig Norsk Maanedsskrift, Skandia, Wettenskaps-Akademiens Årsberättelser".²³

I fråga om avgifter och allmänna bestämmelser för övrigt anförde Reuterdahl följande: "För inträde i båda afdelningarne af Athenæum erläggas 6 R:dr för år, 3 R:dr 16 sk. för halfår eller Wärtermin, 2 R:dr 32 sk. för Höttermin. För inträde ensamt i Journalafdelningen 4 R:dr för år, 2 R:dr 16 sk. för ett halfår eller Wärtermin och 1 R:dr 32 sk. för Höttermin. För inträde ensamt i Tidningsafdelningen erlägges af dem, som äro betalande ledamö-

²³ "Utdrag ur Athenæi Reglemente för år 1833, § 11", tryckt i Lunds Weckoblad N:o 52 torsd. den 27 dec. 1832.

ter af föreningen 3 R:dr för år, 1 R:dr 24 sk. för halfår eller Wärtermin, 1 R:dr för Höttermin; af dem som icke äro betalande ledamöter af Föreningen 4 R:dr för år, 2 R:dr 32 sk. för halfår eller Wärtermin, och 2 R:dr för Höttermin. De som önska att för månad inträda i båda afdelningarna erlägga derföre 1 R:dr, för inträde i endera afdelningen är afgiften 32 sk., allt banko. År räknas från Nyår till Nyår, halfva Nyår till Junii månads slut samt från Julii månads början till nästa Nyår. Genast efter Subskription till deltagande erlägges afgiften för hela den tid, under hvilken subskribenten förklarar sig vilja i Athenæum deltaga. — Angående utlåning af tidningar och journaler är följande stadgadt (i 7 §): Utlåning sker på det sätt att journalafdelningens föreståndare tillställer genom Waktmästaren de lånsökande hvad som till lån åstundas och för tillfället är tillgängligt. Efter 3:ne dagars förlopp har föreståndaren rättighet att återfordra det utlemnade. Senast 24 timmar efter det anmälan om lån hos föreståndaren blifvit gjord, bör antingen hvad som blifvit begärdt öfverlemnas, eller orsaken hvarföre det icke kan erhållas och tiden inom hvilken det blifver tillgängligt för den lånsökande tillkännagifvas. — De som på förenämnde villkor vilja i Athenæum deltaga kunna antingen anmäla sig hos undertecknad eller anteckna sig på den lista, som Akademiska föreningens Waktmästare vid efterfrågan uppvisar".²⁴

Publiceringen av dessa stadganden för läsinrättningens verksamhet var uppenbarligen gjord i reklamsyfte. Man ville väcka de studerandes uppmärksamhet på saken och erhålla så många ledamöter som möjligt. Med de större resurser man nu hade, kunde flera tidningar och journaler anskaffas än vad som varit förhållandet under den tidigare läsesällskapstiden, men för övrigt synes likheterna med det tidigare läsesällskapet vara mycket stora på nästan alla punkter. Det var egentligen blott fråga om ett nytt namn för det gamla läsesällskapet. Av den här återgivna tidnings- och journalförteck-

²⁴ Ibidem, § 12. Utdraget är undertecknat: "Lund d. 21 Dec. 1832. H. Reuterdahl". Jfr liknande publicering av stadgandena under de följande åren. Se exempelvis "Utdrag ur Athenæi Reglemente för år 1835" i Extra Blad Lunds Weckoblad Nytt och Gammalt onsd. den 31 dec. 1834. Även detta utdrag är undertecknat av Henrik Reuterdahl.

ningen jämförd med förteckningarna från 1820-talets mitt kan man också på ett ungefär sluta sig till både antalet och vilka periodica läsesällskapet hållit under åren 1827—1830, för vilken tid man eljest f. n. saknar uppgifter i detta hänseende. Av Reuterdahls redogörelse för gällande bestämmelser från 1832 kan man också ungefärligen räkna ut de stadganden, som gällde inom Akademiska läsesällskapet under tiden närmast före 1831. Liksom så mycket annat som kopierats efter det äldre sällskapet, är det sannolikt, att de av Reuterdahl nämnda stadgandena för Athenæum också i huvudsak äro kalkerade på bestämmelser från det äldre sällskapet.

Man kan då till sist fråga sig, varför Akademiska Föreningen antog ett nytt namn på läsesällskapet. Varför lät man icke Föreningen bestå av Societeten, Akademiska Läsesällskapet och Convictorium. Varför ändrades läsesällskapets namn till Athenæum? Orsakerna voro helt säkert flera. Dels innebar det nya namnet ett visst reklamvärde. Man markerade därmed, att något nytt hade iscensatts vid universitetet. Dels var man tydligen starkt påverkad av danska förebilder även på denna punkt av föreningens organisation. I Köpenhamn hade nämligen efter ett upprop av den 9 sept. 1824, undertecknat av Jonas Collin, N. B. Krarup, L. N. Hvidt, F. C. Petersen och J. Reinhardt, en förening bildats med namnet *Athenæum*, som för bildade läsare skulle fylla den brist man sedan länge känt på en plats, där man kunde få göra bekantskap med nyare böcker och skrifter.²⁵ Föreningen skulle anskaffa politiska och ekonomiska tidningar och tidskrifter, kritiska och litterära journaler samt böcker av allmänt intresse till sina läsrum. Med de livliga kulturella kontakter man i Lund vid denna tid hade med den danska huvudstaden, låg det nära till hands att låna den köpenhamnska inrättningens namn för det nya läsesällskap man organiserade inom Akademiska Föreningens ram. Därmed förvandlade man Akademiska läsesällskapet till Akademiska Föreningens Athenæum.²⁶

Vi stå vid slutet av vår redogörelse för Akademiska läsesällskapets i Lund historia. Framställningen kanske icke alltid gör full

²⁵ Dagen (Köpenhamn) 24/9 1824.

²⁶ Förebilden till det köpenhamnska Athenæum var troligen den 1823 bildade

rättvisa åt allt det hängivna arbete, som nedlades på verksamheten framför allt av sällskapets ledning. Skildringen torde dock ge en ganska god bild av och en god uppfattning om en nu nästan bortglömd institutions verksamhet vid det sydsvenska lärosätet. Framställningens syfte har för övrigt varit att belysa den stora kulturella och för vårt vetenskapliga liv betydelsefulla insats, som en gång gjorts av Akademiska läsesällskapet i Lund, ursprungligen i december 1810 grundat av ingen mindre än Esaias Tegnér.²⁷

Athenæum Club i London med liknande program. Denna av John Wilson Croker startade klubb hade fått en förnäm prägel och därmed stort anseende genom den mängd med författare och högre ämbetsmän, som anslutit sig till den. Jfr Clunet, E., *Les associations*, Paris 1909, s. 36. Om olika danska läsesällskap vid denna tid se numera Jørgensen, Frank, *Københavnske Foreninger 1820—1848: Historiske Meddelelser om København*, København 1957, s. 25—112, 36.

²⁷ Tegnérns intresse för läsesällskap följde honom som nämnt även i hans verksamhet som stiftschef. Han ivrade sålunda för läsesällskap icke minst bland sina präster, av vilka många studerat i Lund och därifrån väl kände till vad ett läsesällskap innebar. Han lyckades också få till stånd ett flertal läsesällskap i stiftet. Man kan erinra om bl. a. det av J. J. Lagergren, S. Colliander m. fl. ledda Östbo härads läsesällskap, som utvecklade en särskilt livaktig verksamhet, Tveta härads läsesällskap, Eksjö läsesällskap, Västbo härads läsesällskap, m. fl. På prästmötet 1836 (*Handlingar*, s. 36) motiverade Tegnér utförligt sina läsesällskapssträvanden inom stiftet och sammanfattade sin mening till sist sålunda: "Det är af dessa skäl, som jag genom Hrr Härads-Prostar sökt åstadkomma *Läs-Sällskaper* i Häraderna, mindre af vetenskaplig än populär beskaffenhet, och således omfattande bättre Svenska Skrifter i Historien, Vitterhet, Populär Filosofi, Uppfostringslära, Geografi, Statistik, Statshushållning o. s. v. På flere ställen har det lyckats, och det vore icke Ståndets förlust om det lyckades öfverallt". Man märker hur övertygad Tegnér fortfarande är om nyttan av läsesällskap, en övertygelse, som följt honom allt ifrån hans första professorsårs läsesällskapsinitiativ i Lund. Jfr Virdestam, G., *Småländska gestalter*, Växjö 1930, s. 113, samt Virdestam, G., *Kring Östrabo och Sankt Sigfrids källa*, Stockholm 1934, s. 146, och en del samtida tidningsnotiser om de nämnda läsesällskapens verksamhet. Se även Wiberg, A., *Ur sockenbibliotekens äldre historia: Biblioteksbladet* 1942, s. 154 ff.

OTRYCKTA KÄLLOR

RIKSARKIVET (RA)

Universitetskanslersämbetets skrivelser till Kongl. Maj:t

Kanslersämbetets för Lunds universitet arkiv

Inkomna skrivelser

Koncept 1811—1831

Föreläsningsdiarier 1805, 1808, 1811

Kanslikollegie arkiv

Kanslikollegii protokoll 1785—1788

Kanslikollegii registratur 1785—1788

Hovkanslersämbetets arkiv

Ingående diarier

Inkomna handlingar

Expeditioner

KAMMARARKIVET (KA)

Lunds akademikassas huvudböcker 1797—1831

d:o d:o verifikationsvolym

Lunds bibliotekskassas huvudböcker 1797—1831

d:o d:o verifikationsvolym

LUNDS UNIVERSITETSBIBLIOTEK (LUB)

Consistorii Majoris renoverade protokoll 1793—1794

Consistorii Academici protokoll 1797—1831

Consistorii Academici expeditioner

Kanslersbrev 1811—1831

Skånska Nations arkiv:

Protokollsböcker

Östgöta Nations arkiv:

Protokollsbok 1798—1830

Räkenskapsbok 1798—1873

Västgöta Nations arkiv:

Götiska nationens protokoll, sign. A I nr 2

Götiska nationens räkenskapsbok, sign. C I nr 1

Brev till Olof Swartz

UPPSALA UNIVERSITETS BIBLIOTEK (UUB)

Brev till P. F. Aurivillius, sign. G 4 db

Annerstedt, Cl., Samlingar till Uppsala universitets historia Avd. II:

38, sign. U 40:69

KUNGL. SVENSKA VETENSKAPSAKADEMIENS ARKIV (KVAA)

Fallén, C. F., Biographiska Anteckningar om i Skåne bosatta personer (1829)

KUNGL. BIBLIOTEKET (KB)

Brev till C. C. Gjörwell, sign. Ep. G. 7

Brev till Lars von Engeström, sign. Ep. E 10: 10—17

Brev till P. A. Wallmark, sign. Ep. V 4: 13

Brev till N. M. Lind, sign. Ep. L 19

Fallén, C. F., Bihang till Biographiska Anteckningar om Akademiska

Inrättningar i Upsala och Lund 1787 et sequ., sign. O 21.

PERSONFÖRTECKNING

Acerbi, Joseph 15, 16, 18, 20, 57
 Acharius, Lars Gustaf 66
 Afzelius, Pehr (von) 91
 Agardh, Carl Adolph 12, 23, 26, 29—
 31, 43, 53, 58, 60, 61, 88, 91, 95,
 96, 118, 122
 Agrell, Jan 83
 Ahnfelt, P. G. 82, 83
 Andersson, O. 18
 Andersson, Sven 78
 Annerstedt, Claes 112
 Archenholz, J. W. von 19
 Aulin, Gustaf 30
 Aurivillius, P. F. 14, 84, 88

 Baasch, E. 100
 Baggesen, Jens 103, 104
 Barfoth, Andreas 38
 Baudus, 19
 Beckmann, J. 18
 Beeken, J. L. 57
 Bergklint, J. M. 78
 Bergquist, B. J:son 24, 98, 99, 100,
 101
 Berling, C. F. 88, 125
 Berteau, F. R. 100
 Boije, J. L. Johansson 103
 Bolmeer, B. 29, 69, 79, 83, 90, 91, 125
 Bonnier, I. A. 7, 84, 85, 88
 Borg, N. F. 85
 Bourne, H. R. Fox 100
 Bouterweck, Fr 82
 Brag, J. 69, 88
 Bring, Ebbe 124

 Bruzelius, Em. 27
 Bruzelius, Joh. 78
 Brusewitz, A. 12
 Bååth-Holmberg, Cecilia 11, 29, 30,
 69, 83, 87
 Bööck, Fredrik 22, 29, 30, 65, 95

 Carl (XIII) 6
 Carlander, C. M. 5, 84, 85
 Cederschiöld, Fr. 35, 51, 52, 54, 58,
 60, 61, 69, 112, 125
 Celsius, Olof 6
 Claesson, 104
 Clarke, E. D. 87
 Clunet, E. 133
 Colliander, S. 133
 Collin, Jonas 133
 Croker, John Wilson 132
 Cronholm, A. P. 31, 32, 42
 Cronsioe, Anders 78

 Dahlgren, C. F. 24

 Eberstein, C. J. 38, 50, 51, 59, 61, 83
 Eck, Johann Georg 16, 17, 18, 20
 Ekedahl, J. 25
 Ekenman, T. Reinholdt 66
 Ekerot, 66
 Engelhart, J. H. 19, 23, 35, 38, 40,
 41, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 53,
 59, 60, 61, 62
 Engeström, J. A. 23, 26, 30, 69, 91,
 100, 102—111
 Engeström, Lars von 20, 22, 25, 26,

29, 30, 31, 32, 33, 34, 38, 42, 52,
 53, 54, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 68,
 70, 72, 73, 74, 75, 82, 92, 93, 94,
 96, 101, 110, 111, 119, 120, 122

 Hillerdal, G. 33, 122
 Holm, Nils F. 82
 Holmbergsson, Johan 48, 50, 51, 58
 62
 Homeros 12
 Hvidt, L. 132
 Hylander, A. 38, 51, 59, 61, 62
 Hüttner, J. C. 18
 Håkansson, P. 112, 113, 116
 Häring, G. W. H. 87
 Höijer, Benjamin 91
 Høst, J. K. 15

 Ihre, Johan 46
 Ingman, Åke 63

 Jean Paul 82
 Johnsson, Uno 6, 28, 65, 77
 Jørgensen, Frank 133

 Kahl, Ach. 11, 30, 38, 69, 79, 80, 82
 Kirchhoff-Larsen, Chr. 14, 100
 Kjellin, C. E. 69
 Klemming, G. E. 88
 Klinghammer, H. P. 124
 Kock, Karin 30
 Krarup, N. B. 132
 Krook, M. 78
 Kurck, A. I. 78
 Körner, P. B. 78

 Lagerbring, Sven 87
 Lagergren, J. J. 133
 Lamotte, A. 57
 Lange, Berndt 90
 Landquist, John 27, 28
 La Tocnaye, de 57
 Lenz, Chr. Ludv. 40
 Lidbeck, Anders 14, 15, 16, 17, 19, 20,
 21, 34, 35, 38, 39, 40, 41, 42, 43,
 48, 50, 51, 52, 53, 56, 59, 60, 67,
 68, 69, 70, 73, 76, 78, 81, 82, 83,
 84, 90, 92, 107, 109, 111, 113, 116,
 119, 120, 122
 Lidbeck, Erik Gustaf 14

 Ernesti, J. A. 6

 Fahlström, G. 27
 Fallén, C. F. 38, 83, 89, 90, 91, 92,
 93, 94, 95, 96
 Faxé, Helena 33, 69, 70, 104
 Faxé, Vilhelm 23, 30, 33, 38, 57, 61,
 62, 63, 67, 69, 70, 72, 73, 74, 76,
 94, 96
 Florman, A. H. 20, 48, 51, 52, 58, 62
 Forssell, Nils 87
 Franzén, Frans Michael 16
 Fremling, M. 20, 44, 46, 50, 51, 58,
 62, 82
 Frunck, G. 26

 Gadelius, Erik 26
 Geijer, Erik Gustaf 21, 22, 26, 27,
 28, 39
 Gertz, O. 90, 95, 96
 Gjörwell, Carl Christopher 16
 Glerup, C. W. K. 85, 87
 Goldfriedrich, J. 11, 16
 Granberg, P. A. 21
 Gustaf III 6, 7
 Gustaf IV Adolf 21, 22

 Hagberg, C. P. 23, 24, 25, 58, 64, 65,
 67, 72, 74, 76, 89, 90
 Hahn, Sam 78
 Hansson, J. P. 78
 Hartenkeil, J. J. 18
 Hatin, Eugène 100, 110
 Hellman, J. I. 31, 51, 55, 59, 62
 Hennings, A. 18
 Hesselén, N. 38
 Heurlin, Chr. I. 23, 29, 30, 43, 58,
 88, 90
 Hildebrand, B. 30
 Hill, J. H. D:s 122, 123, 125

- Liljegren, J. G. 22
 Liljewalch, P. O. 128
 Lind, N. M. 87
 Lindfors, A. O. 69, 89, 109
 Lindstedt, Ph. 85
 Ling, P. H. 22, 69
 Linné, Carl (von) 14
 Ljunggren, K. G. 120
 Lovén, L. 78
 Lovén, N. 78
 Lund, H. C. A. 120
 Lundblad, Johan 5, 6, 7, 9, 10, 11, 14,
 15, 17, 19, 21, 23, 25, 29, 38, 43,
 46, 49, 62, 69, 85
 Lundblad, Johan Fredrik (af) 23, 24,
 25, 30, 98
 Lundin, Claes 57
 Löfmarck, J. M. 128
- Meermann, J. 87
 Melin, 66
 Mezler, F. X. 18
 Mohr, M. H. 10, 20
 Molbeck, Chr. 25, 76, 86, 87
 Morison, S. 100
 Munck af Rosenschöld, David 69, 83
 Munck af Rosenschöld, E. 47, 50, 51,
 52, 53, 59, 60, 63, 67, 75, 98
 Munthe, Lars Peter 38
 Mustelin, Olof 3, 13, 16, 75, 76, 104
 Myhrman, Chr. 22, 25, 65
 Möller, Jens 106
 Mörner, A. 12
- Napoleon I 96
 Nilsson, Paul O. 78
 Nilsson, Sven 88
 Norberg, M. 38, 46, 47, 49, 51, 58,
 62, 83
 Norberg, P. 83
 Nordin, I. G. 88
 Nyerup, Rasmus 14, 18, 19
 Nyrop, C. 75
- Olander, H. P. 78
- Osberg, Nils Petter 85
 Oscar (I) 110, 112, 116, 124
- Palm, J. J. 69, 79, 80, 89, 90, 91
 Petersen, F. C. 132
 Plantin, Sam 78
 Porthan, Henrik Gabriel 16
 Posselt, E. L. 18
 Pram, Chr. H. 14
- Rahbek, Knud Lyne 14, 19
 Reinhardt, J. 132
 Retzius, Anders Johan 20, 54, 58, 95,
 96
 Retzius, Nils Johan 88
 Reuterdahl, Henrik 22, 87, 90, 111,
 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118,
 122, 123, 127, 128, 129, 130, 131,
 132
 Rinman, Sven 87
 Rochlitz, F. 18
 Roethe, G. 107
 Rothe, Johan Gottlob 74
 Ruder, Gustaf 34
- Salomon, L. 100
 Salvius, Lars 5
 Saxo 104
 Schirach, G. B. von 19
 Schmidt, J. E. C. 18
 Schrevelius, F. 10, 63, 69, 80, 81, 82
 Schubert, F. W. von 89
 Schwartz, F. H. 18
 Schüek, Henrik 5, 7
 Schütz, Elias 69, 82, 83, 88, 100, 101,
 102, 103, 105, 106
 Schön, P. H. 102
 Schönbeck, Henrik 112
 Sellander, Magnus 10
 Silow, A. 69, 80
 Silverstolpe, A. G. 6, 12
 Silverstolpe, Gustaf Abraham 12, 13,
 27, 91, 92
 Sjöbeck, H. F. 78, 84, 85
 Sjöborg, H. N. 42, 51, 57, 58, 60, 62,
 65, 67, 69

- Sjöström, 115, 129
 Snorre, 104
 Solger, K. W. F. 82
 Soden, F. J. H. von, 18
 Starfelt, E. 33, 122
 Stecksén, Jonas 70
 Stenberg, Jean 78
 Stenström, Håkan 90, 96
 Strindberg, August 57
 Ståhl, M. L. 24, 67, 83
 Sundel, O. 19
 Sundevall, C. J. 128
 Sundsten, Svante 31, 52, 62, 63
 Svanborg, J. 88
 Swartz, Olof 95
 Swederus, B. M. 5
 Swederus, Magnus 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11,
 13, 15
 Sönnnerberg, Jacob 125
 Söderberg, G. 78
- Tegman, Pehr 38
 Tegnér, Anna 69, 104
 Tegnér, Esaias 11, 14, 15, 21, 22, 23,
 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33,
 35, 38, 39, 43, 58, 64, 65, 67, 69,
 72, 76, 77, 78, 79, 89, 90, 91, 95,
 96, 98, 99, 100, 101, 118, 121, 122,
 132, 133
 Tengvall, Lars 38
 Thomander, J. H. 122, 123
 Thomée, G. H. 54
- Tingstadius, J. A. 6
 Tykesson, Elisabeth 6, 69, 80
- Wallenberg, G. 66
 Wallmark, P. A. 83
 Weber, Fr. 10, 20
 Weg(e)ner, J. E. 103
 Weibull, Lars 52, 53, 54, 55
 Weibull, Martin 12, 22, 25, 33, 34,
 38, 41, 42, 53, 54, 58, 65, 119, 120
 Wetterstedt, Gustaf af 93
 Wiberg, A. 5, 6, 7, 13, 14, 18, 26, 65,
 133
 Wieland, Chr. M. 24, 98
 Wieselgren, P. 15, 34, 42, 51, 57, 67,
 78, 79, 83, 118, 120
 Wieselgren, S. 83
 Wijkmark, H. 38
 Villers, Charles de 19
 Virdestam, Gotth. 6, 28, 65, 77, 133
 Vogt, Johan 10
 Wolmar, Johan Jacob 10
 Wrangel, E. 22, 25, 26, 29, 30, 64,
 65, 67, 70, 77, 79, 80, 83, 88, 90
 Wrangel, Thecla 24
 Wähle, L. P. 78
- Zach, F. von 19
- Åberg, M. J. 85, 87
 Åbjörnsson, J. 78
- Öhrström, Anna Christina 90
 Ørsted, H. Chr. 26

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	sid.
Förord	3
I. Johan Lundblads lånbiblioteksprojekt 1786	5
II. En journalcirkel vid universitetet 1798	12
III. Lunds läsesällskap grundas i december 1810	23
IV. Akademiska läsesällskapet 1812—1830	64
V. Akademiska läsesällskapets uppgående i Akademiska Föreningen	119
Otryckta källor	134
Personförteckning	136
Innehållsförteckning	140